

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 50 (2941)
15 снежня 1978 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

РАПАРТУЕ КАМСАМОЛІЯ

Урачысты і магутны акорд перад'юбілейнага марша беларускай моладзі. У гэтым дзівосным сугуччы адчуваецца імклівае працоўнае будняў, акрыленае творчасці, радасць спартыўных перамог. Колькі ганаровых рапартаў прыняла днямі Беларусь-юбілярка ад маладых гвардзейцаў пяцігодкі — лепшых прадстаўнікоў шматтысячнага атрада камсамольцаў Міншчыны! Колькі іх — ударнікаў прамысловай вытворчасці і перадавікоў жывёла-

гадоўлі, дбалых даглядчыкаў хлебнага поля і байцоў-будатрадоўцаў, маладых сцяганосцаў навукі і выдатных спартсменаў! Вялікае тэатралізаванае прадстаўленне разгарнулася ў зале Палаца спорту. Імёны, лічбы... Гучаў расказ пра слаўныя справы камсамола сталічнай вобласці. І — зіхацеў маляўнічымі фарбамі парад мастацтва самадзейных маладзёжных калектываў, якія ў гэты вечар былі гаспадарамі сцэны.

Сесія Вярхоўнага Савета БССР

У Мінску 11 снежня адкрылася адзінаццатая сесія Вярхоўнага Савета Беларускай ССР дзевятага склікання.

Дзесяць гадзін раніцы. Месцы за сталом старшыні займаюць Старшыня Вярхоўнага Савета Беларускай ССР І. П. Шамякін, намеснікі Старшыні Вярхоўнага Савета БССР П. С. Горбач, Э. М. Пасаманава, В. К. Старавойтаў, Н. К. Цагельнік.

У ложах — таварышы П. М. Машэраў, І. Я. Палякоў, А. Н. Аксёнаў, В. А. Гвоздзеў, М. М. Зайцаў, А. Т. Кузьмін, М. І. Лагір, У. А. Мікуліч, У. Ф. Міцкевіч, Я. П. Нікулкін, М. Н. Палазаў, Л. С. Фірысанаў, В. С. Шавялуха, І. Ф. Якушаў, У. Е. Лабанок, Н. Л. Сняжкова, сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Л. П. Чагіна, члены Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, намеснікі Старшыні Савета Міністраў БССР, члены ўрада рэспублікі.

З дакладам Мандатнай камісіі выступіў яе старшыня А. М. Фаміч.

На разгляд Вярхоўнага Савета Беларускай ССР унесены наступныя пытанні:

1. Аб Старшыні Савета Міністраў Беларускай ССР.

2. Аб Дзяржаўным плане эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларускай ССР на 1979 год і аб ходзе выканання Дзяржаўнага плана эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларускай ССР у 1978 годзе.

3. Аб Дзяржаўным бюджэце Беларускай ССР на 1979 год і аб выкананні Дзяржаўнага бюджэту Беларускай ССР за 1977 год.

4. Аб праекце Закона Беларускай ССР аб выбарах у Вярхоўны Савет Беларускай ССР.

5. Аб зацвярджэнні Указаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

6. Аб выбранні члена Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР, старшыні і намесніка старшыні Камісіі па гандлі і грамадскім харчаванні Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі П. М. Машэраў унёс прапанову аб выслабленні таварыша Ц. Я. Кісялёва ад абавязкаў Старшыні Савета Міністраў Беларускай ССР у сувязі з назначэннем яго намеснікам Старшыні Савета Міністраў СССР.

Вярхоўны Савет прыняў пастанову аб выслабленні таварыша Ц. Я. Кісялёва ад абавязкаў Старшыні Савета Міністраў Беларускай ССР.

Таварыш П. М. Машэраў унёс прапанову аб назначэнні таварыша А. Н. Аксёнава Старшынёй Савета Міністраў Беларускай ССР.

рускай ССР. Вярхоўны Савет аднагалосна назначыў таварыша А. Н. Аксёнава Старшынёй Савета Міністраў Беларускай ССР, выслабіўшы яго ў сувязі з гэтым ад абавязкаў члена Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР.

Таварыш А. Н. Аксёнаў, які выступіў на сесіі Вярхоўнага Савета БССР, выказаў падзяку за высокі гонар і давер'е ў сувязі з назначэннем яго на пасаду Старшыні Савета Міністраў Беларускай ССР.

Затым Вярхоўны Савет БССР пачаў разгляд наступных пытанняў парадку дня.

З дакладам аб Дзяржаўным плане эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларускай ССР на 1979 год і аб ходзе выканання Дзяржаўнага плана эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларускай ССР у 1978 годзе выступіў намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР, Старшыня Дзяржплана рэспублікі В. А. Гвоздзеў.

З дакладам аб Дзяржаўным бюджэце Беларускай ССР на 1979 год і аб выкананні Дзяржаўнага бюджэту Беларускай ССР за 1977 год выступіў міністр фінансаў рэспублікі дэпутат Б. І. Шаціла.

Сядзеньне пастановаў камісій Вярхоўнага Савета Беларускай ССР аб Дзяржаўным плане эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларускай ССР на 1979 год і аб ходзе выканання Дзяржаўнага плана эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларускай ССР у 1978 годзе, аб Дзяржаўным бюджэце Беларускай ССР на 1979 год і аб выкананні Дзяржаўнага бюджэту Беларускай ССР за 1977 год зрабіў старшыня Планавабюджетнай камісіі Вярхоўнага Савета БССР дэпутат П. С. Адамовіч.

У другі дзень работы адзінаццатой сесіі Вярхоўнага Савета Беларускай ССР дзевятага склікання працягвалася абмеркаванне Дзяржаўнага плана эканамічнага і сацыяльнага развіцця і Дзяржаўнага бюджэту Беларускай ССР на 1979 год.

Вярхоўны Савет аднагалосна прыняў Законы аб Дзяржаўным плане эканамічнага і сацыяльнага развіцця на 1979 год, аб Дзяржаўным бюджэце Беларускай ССР на 1979 год і Закон Беларускай ССР аб выбарах у Вярхоўны Савет Беларускай ССР, а таксама зацвердзіў Указы Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, прынятыя пасля дзiesiąтай сесіі Вярхоўнага Савета рэспублікі.

12 снежня адзінаццатая сесія Вярхоўнага Савета Беларускай ССР дзевятага склікання закончыла сваю работу.

НА АГЛЯДЗЕ — ЧЫРВОНЫЯ КУТКІ

Падведзены вынікі Усесаюзнага агляду-конкурсу чырвоных куткоў прадпрыемстваў, устаноў і арганізацый Мінскай вобласці. У ходзе агляду на Міншчыне было пабудавана і зноў адкрыта 126 чырвоных куткоў. Добрых вынікаў дасягнулі прафсаюзныя камітэты рабочых тэкстыльнай і лёгкай прамысловасці, камунальна-бытавых прадпрыемстваў, Мінскіх аўтамабільнага і трактарнага заводаў і іншых.

Нагрудныя знакі ВЦСПС «За выдатную работу ў культурна-адукацыйнай і культурна-выхаваўчай работы, накіраванай на паспяховае ажыццяўленне рашэнняў XXV з'езда КПСС, ганаровымі граматамі Белсаўпрофа ўзнагароджаны чырвоныя куткі свіннафермы дзяржплемзавада «Індустрья» Пухавіцкага раёна, інтэрнату № 2 Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А. М. Горкага і № 10 Мінскага трактарнага завода.

Усяго заахвачана дваццаць пяць чырвоных куткоў калгасаў, саўгасаў і прадпрыемстваў вобласці.

А. ПРОЦЬКА.

ПАСТАНОВА

ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БЕЛАРУСКАЙ ССР
Аб вызваленні тав. КІСЯЛЁВА Ц. Я.
ад абавязкаў Старшыні Савета Міністраў Беларускай ССР
Вярхоўны Савет Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі пастанавіў:

Вызваліць тав. Кісялёва Ціхана Якаўлевіча ад абавязкаў Старшыні Савета Міністраў Беларускай ССР у сувязі з назначэннем яго намеснікам Старшыні Савета Міністраў СССР.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
І. ПАЛЯКОЎ,
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Л. ЧАГІНА.

11 снежня 1978 года.

г. Мінск.

ПАСТАНОВА

ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БЕЛАРУСКАЙ ССР
Аб назначэнні тав. АКСЁНАВА А. Н.
Старшынёй Савета Міністраў Беларускай ССР
Вярхоўны Савет Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі пастанавіў:

Назначыць тав. Аксёнава Аляксандра Нічыпаравіча Старшынёй Савета Міністраў Беларускай ССР.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
І. ПАЛЯКОЎ,
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Л. ЧАГІНА.

11 снежня 1978 года.

г. Мінск.

АКСЁНАЎ
Аляксандр Нічыпаравіч
Старшыня Савета
Міністраў Беларускай ССР

ПІСЬМЕННІК І ПЯЦІГОДКА

Ужо некалькі гадоў Галоўная рэдакцыя літаратурна-драматычных перадач Беларускага радыё вядзе пастаянную рубрыку «Письменник і пяцігодка». Перад мікрафонам выступаюць літаратары на самыя актуальныя пытанні жыцця горада і вёскі, раскажваюць пра свае уражанні ад сустрэч з рабочымі, калгаснікамі, выступаюць з нататкамі пра перадавыя калектывы, пра герояў пяцігодкі.

Сёлета, напрыклад, пісьменнік Павел Кавалёў раскажаў радыёслухачам аб працоўным выхаванні вучняў школ г. Брэста. Леанід Прокша прысвяціў свае нататкі калектыву Мінскага станбаудаўнічага завода імя С. М. Кірава. Аляксандр Капусцін, Міхаіл Вышыньскі, Мікола Гіль, Валяцін Лукша і Казімір Камейша выступілі з радыёнарысамі пра рабочыя калектывы «Гомельскага», Асіповіцкага кардонна-рубярыйнага завода, Мінскага трактарнага завода, Наваполацкага аб'яднання «Палімір», Магілёўскай фабрыкі мастацкіх вырабаў.

Пісьменнікі Сцяпан Кухараў, Мікола Гроднеў, Георгій Шылоў, Віктар Шымук, Васіль Макаравіч, Яўген Радкевіч, Алена Кофэц-Філімонава, Уладзімір Федасеевіч раскажылі радыёслухачам аб працоўных справах хлебарабаў калгасаў і саўгасаў Гродзеншчыны, Гомельшчыны, Міншчыны, Віцебшчыны ў гонар 60-годдзя БССР і Кампартыі Беларусі.

В. ПАТРЭНКА.

ПАРАД БЕЛАРУСКАЙ КНІГІ

Гісторыя нараджэння рэспублікі, дзейнасць яе Кампартыі геральд народа ў бітвах за Савецкую ўладу, росквіт нацыянальнай эканомікі, навукі і культуры — аб гэтым раскажвае выстаўка кніг беларускіх выдавецтваў, якая адкрылася ў Мінску. Яна прысвечана 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі.

У экспазіцыі дзевяць раздзелаў. Прыцягвае ўвагу першы — «Свята ленинкіна вучэння». У ім сабрана літаратура аб станаўленні нацыянальнай дзяржавы, аб гісторыі КПСС і КПБ, творы К. Маркса, Ф. Энгельса, У. І. Леніна. Тут жа — прыгожа выдадзеныя на беларускай мове працы таварыша Л. І. Брэжнева, Канстытуцыя СССР і БССР у сувенирным выкананні.

Каля 100 кніг на стэндах падборкі, якая раскажвае аб рэвалюцыйнай барацьбе беларусаў і подзвігу савецкіх людзей у гады Вялікай Айчыннай вайны. Адзін з цэнтральных раздзелаў выстаўкі — «Цвёрдым крокам да камунізму» — цалкам прысвечаны велічым здзяйсненням працоўных рэспублікі, якія паспяхова ажыццяўляюць рашэнні партыйных з'ездаў і заданні пяцігодкі.

Экспануюцца таксама мастацкая, дзіцячая, навуковая літаратура, прымеркаваныя да

юбілею працы вучоных, творы вышуканага мастацтва.

Сярод больш чым тысячы экспанатаў нямаюць унікальных. Гэта працы класікаў марксізму-ленінізму, выдадзеныя на заранку Савецкай улады, першыя кнігі беларускіх савецкіх пісьменнікаў — некаторыя з іх з аўтаграфамі аўтараў, лістоўкі і кніжкі-партызанкі, якія змагаліся разам з народнымі мсціўцамі. Цікавы раздзел кніг-малютак. Тэматыка іх разнастайная: «Ленін і Ленініяна», «Ленінскі курсам», «Беларуская мініяцюра», «Літаратура брацкіх рэспублік».

Упершыню ў арганізацыі такога прадстаўнічага параду Беларускай кнігі ўдзельнічаюць кнігалюбы. Яны прадставілі некаторыя з рэдкіх выданняў, аформілі спецыяльны фотастэнд.

Выстаўка — сведчанне росквіту за гады Савецкай улады Беларускага кнігавываўства і паліграфіі. Тыраж літаратуры, выпускаемай дзевяцію рэспубліканскімі выдавецтвамі, пераўравае 35 мільянаў экзэмпляраў у год. Усяго ж на кожнага жыхара прыпадае штогод сем кніг.

Юбілейная экспазіцыя, размешчаная ў выставачнай зале Дома кнігі, працягнецца месяц.

БЕЛТА.

ОПЕРА — ВАЖНЫ ЖАНР

Адной з надзвычайных праблем Беларускай музычнай культуры была прысвечана дыскусія на тэму «Стан Беларускай оперы на сучасным этапе і перспектывы яе развіцця», якая адбылася ў Саюзе кампазітараў БССР. У дыскусіі, арганізаванай па ініцыятыве музыкантаў секцыі саюза, прынялі ўдзел прадстаўнікі Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР, Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага, Мінскага інстытута культуры.

Музыкантаў Г. Глушчанка, К. Сцяпанавіч, Б. Смольскі, кампазітары Я. Глебаў, Ю. Семяняна, Д. Смольскі і іншыя

удзельнікі размовы аналізавалі працэс развіцця нацыянальных оперных традыцый у святле вопыту сучаснай савецкай і зарубежнай опернай музыкі. Прамоўцы падкрэслівалі плённасць і творчую неабходнасць сталых кантактаў кампазітараў з музычным тэатрам, што і прыносіць рэальныя вынікі — новыя творы. Разглядаліся пытанні развіцця крытыкі і яе ролі ў ацэнцы і прапагандзе оперных сачыненняў. Удзельнікі дыскусіі закраналі важныя праблемы сучаснай рэжысёрскай і выканаўчай інтэрпрэтацыі оперы, захавання ў рэпертуары найбольш каштоўных па ідэйна-

мастацкіх якасцяў твораў мінулых гадоў.

Шкада, што на дыскусіі не было прадстаўнікоў нашага опернага тэатра, якія маглі б раскажаць аб практычным вопыце стварэння арыгінальных музычных спектакляў і аб садружнасці паміж творчым калектывам і кампазітарамі. Больш практычнай тады магла б быць і размова пра неабходнасць арганізаваць у рэспубліцы эксперыментальныя намеры музычных тэатраў на базе опернай студыі Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі.

У дыскусіі выступіла адзінаццаць прамоўцаў.

Л. СЦЯПУРА.

У САЮЗЕ ПІСЬМЕННІКАЎ

Днямі ў Саюзе пісьменнікаў БССР адбылося сумеснае пасяджэнне камісіі па нарысу і публіцыстыцы і секцыі прозы.

З лекцыяй на тэму «Мінск — вялікі сучасны горад» выступіў вядомы сацыялаг, дотнар філасофскіх навук Г. Давідзюк, які пазнаёміў пісьменнікаў з поспехамі ў развіцці Беларускай сталіцы і з некаторымі сацыялагічнымі праблемамі буйных гарадоў.

На пасяджэнні выступілі старшыня камісіі па нарысу і публіцыстыцы Саюза пісьменнікаў БССР У. Юрэвіч, старшыня бюро секцыі прозы А. Кулакоўскі, пісьменнікі В. Вітка, А. Васілевіч, А. Савіцкі, А. Капусцін, А. Шаўня.

Быў разгледжаны і прыняты план работы камісіі па нарысу і публіцыстыцы на 1979 год.

Адбылося чарговае пашыранае пасяджэнне

бюро секцыі дзіцячай і юнацкай літаратуры, на якім быў зацверджаны план работы на 1979 год. На сходах секцыі ў будучым годзе будуць абмеркаваны такія пытанні, як «Паззія і проза 1978 г. для дзяцей», «Стан крытыкі дзіцячай літаратуры», «Майстэрства стварэння вобраза і характару ў творах для юнага чытача» і іншыя.

На пасяджэнні бюро секцыі паззіі СП БССР быў абмеркаваны і зацверджаны план работы секцыі на 1979 г. «Вялікі пазыцыйна года», «Сучасная паэма: здабыткі і праблемы развіцця», «Творчасць рускіх паэтаў рэспублікі». Намечана правесці выязное пасяджэнне бюро секцыі ў Гродне, дзе будзе разгледжана творчасць маладых паэтаў горада і вобласці. На адным са сходаў секцыі разам з выдавецтвам «Мастацкая літаратура» будуць абмеркаваны рукапісы маладых паэтаў, што рыхтуюцца да выдання.

На пасяджэнні выступілі Н. Гілевіч, Д. Бічэль-Загнетава, Д. Сімановіч, Р. Тармола, Ю. Свірка, сакратар праўлення СП БССР А. Вярцінскі.

ТЭАТР — ЮБІЛЯР

У 1918 годзе, калі ішла барацьба за маладую Савецкую рэспубліку, калі панавалі разбруха і голад, былі створаны і пачаў працаваць драматычны гурток клуба гомельскіх чыгуначнікаў, які ўзначаліў рабочы А. Р. Скубаню.

У 30-ых гадах пры клубе таленавіты рэжысёр і педагог Е. А. Міровіч стварае тэатр рабочай моладзі, творчы калектыву янога паказаў масквічам у дні правядзення першай Дэкады беларускай літаратуры і мастацтва спектакль «Пагібель воўна» па п'есе Э. Самуйленка.

Самадзейнаму тэатру, якому прысвоена званне народнага, споўнілася 60 гадоў. Да свайго юбілею ён паставіў спектакль «І змоўклі птушкі» па п'есе народнага пісьменніка БССР Івана Шамякіна.

У Палацы культуры чыгуначнікаў імя У. І. Леніна адбыўся юбілейны вечар тэатра. На ім з успамінамі выступілі яго ўдзельнікі розных гадоў. Былі паказаны сцэны са спектакляў. Калектыву тэатра была ўручана Ганаровая грамата Белсаўпрофа.

А. МІШЫН.

СПРАВДЗАЧА НАРОДНЫХ КАЛЕКТЫВАЎ

Віцебскае абласное ўпраўленне культуры і абласны Дом народнай творчасці арганізавалі правядзенне творчых справаздач народных калектываў вобласці, прысвечаных 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі. У розных раёнах вобласці пабываюць народныя тэатры, харавыя і музычныя калектывы, народныя ансамблі танца.

Першым было прадастаўлена права творчай справаздачы лаўрэату Першага Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных народнай агітбрыгады «Лянон» Талачынскага РДК. Жахары горада Дуброўна гасцінна сустракалі ўдзельнікаў агітбрыгады, якія даўно заваявалі прызнанне і папулярнасць глядачоў. Артысты паказалі агітпрадаўленне «Талачынскі кірмаш» і разнастайную канцэртную праграму.

Цяпер калектыву народнай агітбрыгады «Лянон» працуе над новай праграмай «Сонцам заручоныя», прысвечанай 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі.

В. БАЖАНАУ.

НА ЭКРАНЕ — ГІСТОРЫЯ РЭСПУБЛІКІ

Заканчваецца год, які вянчае слаўны 60-гадовы шлях нашай рэспублікі і яе Камуністычнай партыі, шлях мужнасці, гераізму і працоўнага энтузіязму беларускага народа ў адзінай сямі савецкіх людзей. Юбілейны год паклаў свой адбітак не толькі на дзейнасць вытворчых калектываў, але і творчых арганізацый.

Наш карэспандэнт папрасіў галоўнага рэдактара кінастудыі «Беларусьфільм» Л. Гаўрыліна раскажаць аб творчых адбываках беларускіх кінематографістаў у юбілейным годзе, падзяліцца планами на будучае.

— Перш за ўсё хочацца сказаць аб тым, што вольна ўжо чатыры разы запар нашай кінастудыі прысуджваецца пераходны Чырвоны сцяг Дзяржкіно БССР і ЦК прафсаюза работнікаў культуры за перамогу ў сацыялістычным спаборніцтве сярод студый краіны. Мы разумеем, што такая высокая ўзнагарода да многага абавязвае наш калектыв, і ўспрымаем яе як аванс, які трэба прапрацаваць, і тым не менш, нам прыемна, што менавіта ў юбілейным годзе наша творчая праца атрымала такую высокую адзнаку.

— Юбілей рэспублікі і Кампартыі Беларусі, трэба думаць, некалькі вызначыў накіраванасць рэпертуарнага плана, кола тэм і праблем кінематографістаў? — Безумоўна. Мы імкнуліся адлюстравць этапныя моманты ў гісторыі, станаўленні рэспублікі.

Зараз выходзіць на экраны першая ў беларускім кіно шырокафармаатная карціна «Чорная бяроза» (рэжысёр В. Чацверыкоў). Гэты фільм аб лёсе пакалення, якое вынесла на сваіх плячах вайну, а потым вярнулася на зняваную, апаленую зямлю, каб пабудавачы завод-гігант. Думаецца, што гэты лепшы работа мінулага кінагода. «Чорная бяроза» адкрывае кінафестываль, прысвечаны 60-годдзю рэспублікі і Кампартыі Беларусі.

Акрамя таго, кінастудыя сёння выпускае такія мастацкія фільмы, як «Абачына» (рэжысёр В. Нікіфарав), прысвечаны праблеме маральнага выхавання чалавека ў сучасных умовах, «Сустрэча ў канцы зімы» (рэжысёр І. Шульман) — аб лёсе нашай сучаснасці. І Дабралюбаў у сваёй новай карціне «Расклад на паслязавтра» ставіць пытанні выхавання падрастаючага пакалення, а Ю. Чулюкін у двухсерыйным фільме «Пагаворым, брат...» вяртаецца да рэвалюцыйнага мінулага.

Асабліва хочацца звярнуць увагу на кінастужкі аб'яднанай тэлевізійнай фільмаў. У работах «Тэлефільма» асабліва выразна прагледжваецца гістарычная этапнасць жыцця рэспублікі. Так, малады рэжысёр А. Чакманькоў па матывах апавяданняў Петруся Броўкі зняў

карціну «Побач з камісарам», у якой раскажваецца аб станаўленні Савецкай улады ў Беларусі. Добра ўспрынялі глядачы трохсерыйны мастацкі тэлефільм «Пуск» рэжысёра Г. Іванова. У аснове яго праблемы і задачы сённяшняга дня: выхаванне савецкіх людзей у духу асабістай адказнасці за даручаную справу на кожным рабочым месцы. Рэжысёр М. Пташук па сцэнарыі А. Петрашкевіча і У. Халіпа закончыў работу над пяцісерыйным фільмам «Час выбраў нас», які прысвечваецца Ленінскаму камсамолу.

Як заўсёды, па гарачых слядах падзей, чалавечых лёсаў ідуць кінадакументалісты, запісчыкі нашых дзён. Большасць іх твораў так ці інакш прысвечваецца юбілею. Закончыліся здымкі галоўнай карціны дакументальнага гэтага года — поўнаметражнага фільма «Зямля мал — лёс мой», у якім рэжысёры Ю. Лыстаў і Р. Ясінікі па сцэнарыі М. Бярозкі, У. Мацвеева і К. Славіна мовай кіно раскажваюць аб галоўных этапах слаўнага шляху беларускага народа, у рэзюме аб часе і людзях выявіць сацыяльны партрэт рэспублікі.

Не так ужо многа часу прайшло, як Генеральны сакратар ЦК КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыш Л. І. Брэжнёў уручыў гораду-герою Мінску ордэн Леніна і медаль «Залатая Зорка». І вось нашы кінадакументалісты выпусцілі фільм «Бессмертны подзвіг Мінска», у якім на аснове дакументальных фактаў раскажалі аб гераічнай барацьбе мінчан у гады Вялікай Айчыннай вайны, аб сённяшнім горадзе, адраджаным з руін і попелу.

Без сумнення, выклічуць цікавасць у глядачоў карціны «Чырванасцяжыныя Беларусы», прысвечаная 60-годдзю Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай аіругі, «Мы з Мікалаеўшчыны», якая раскажае аб вялікім правасавецкіх людзей на адначасова, і многія іншыя фільмы, створаныя на аб'яднанні «Летапіс».

— А якія планы на бліжэйшае будучае?

— Зараз вядуцца здымкі фільмаў, якіх выйдзе на экраны ў наступным годзе. Гэта — вострасюжэтная карціна на матэрыяле з далёкага мінулага Беларусі «Дзінае палыванне караля Стаха», якую ставіць рэжысёр В. Рубічын па аповесці пісьменніка У. Караткевіча. Рэжысёр В. Тураў працуе над фільмам «Белы вальс» — аб жыцці, вучобе савецкіх воінаў-дэсантнікаў у нашы дні. Сучаснай вясцы, яе людзям, іх любві да зямлі прысвечвае сваю стужку малады рэжысёр А. Яфрэмаў, якая будзе называцца «Родная справа». Здымаюцца і іншыя фільмы.

На «Тэлефільме» неўзабаве

пачнуцца здымкі 14-серыйнай мастацкай карціны аб дзяржаўнай граніцы ССРСР. Планаецца таксама чатырохсерыйны фільм пра Героя Савецкага Саюза Канстанціна Заслонова.

Вельмі разнастайныя планы ў кінадакументалістаў. Побач з карцінамі аб жыцці і справах вытворчых калектываў, працоўнікоў сельскай гаспадары, многія стужкі будуць прысвечаны дзелям літаратуры, мастацтва і культуры. Ужо ідуць здымкі фільма «Ні дня без радзі» — аб жыццёвым і творчым шляху народнага пісьменніка рэспублікі Івана Шамякіна, здымаецца карціна пра народнага мастака БССР скульптара А. Анікейчыка. У плане фільмы пра народнага паэта БССР, лаўрэата Ленінскай прэміі Петруся Броўку, пра аўтара кнігі «Брэсцкая крэпасць» Сяргея Смірнова, які зрабіў вялікі ўклад у летнік гераічнай славы беларускага народа, і многія іншыя.

— Якое месца займаюць у планах творы беларускіх пісьменнікаў і наколькі актыўна самі літаратары супрацоўнічаюць з кінематографістамі?

— Я хачу пачаць з апошняга, з актыўнасці. Зараз складаецца перспектыўны тэматычны план кінастудыі на 1981-85 гг. Мы запрашалі ўсіх беларускіх літаратараў падаваць творчыя заданні, прапаноўваць тэмы. Але адгукнуліся нашы пісьменнікі, трэба сказаць, не вельмі актыўна. У прыватнасці, далі згоду на экранізацыю сваіх новых раманаў І. Шамякіна («Вазьму тры бой») і А. Кулакоўскі («Васількі»), падалі творчыя заданні Г. Бураўкін, А. Кудравец...

Тым не менш, большасць фільмаў кінастудыі будзе аб жыцці роднай рэспублікі. Не абдыдзе наш кінематограф і лепшыя творы беларускіх пісьменнікаў. Так, адразу пасля «Белага вальса» В. Тураў прыступіць да экранізацыі выдатнага рамана І. Мележа «Людзі на балоце». Па сцэнарыі А. Асіпенкі, І. Балгарына і М. Пяцігорскай рэжысёр Ігар Дабралюбаў будзе здымаць фільм пра ілльінае жыццё палескай пасляваеннай вёскі. Зараз група аўтараў працуе над кінасцэнарыем пра сённяшні Палессе.

Акрамя гэтага, мы плануем зрабіць карціны па творах «Ракідае гляздо» Я. Купалы, «Сымон-музыка» Я. Коласа, «Шлябная ноч» І. Шамякіна, «Зацюканая апостал» А. Макавіча, «Найдорф» І. Пташнікіна, «Мора Герардота» П. Місько. Рэжысёры знаёмыя таксама з творамі В. Адамчыка, Я. Брыля, А. Адамчыка, А. Жука, М. Герчыка, В. Карамазова...

Зараз цяжка сказаць, як нам удалася ажыццявіць гэтыя заданні, але імкненне такое ёсць. І ёсць група маладых рэжысёраў, якія зацікаўлены і хочуць ставіць фільмы па беларускіх творах.

У ГАСЦЯХ У ЧЫТАЧОЎ

Нядаўна на факультэце журналістыкі БДУ імя У. І. Леніна адбылася сустрэча паэта Рыгора Барадулліна са студэнтамі і выкладчыкамі факультэта. На сустрэчы былі абмеркаваны аспрэчаныя зборнікі вершаў паэта «Прынамсі» і «Абсяг».

Р. Барадулін адказаў на шматлікія пытанні прыхільнікаў ягонага паэзіі, прачытаў свае вершы і пераклады, раскажаў аб развіцці маладой паэзіі.

Чацвёртая дзіцячая бібліятэка Кастрычніцкага раёна сумесна з 1-ай школай г. Мінска правяла сустрэчу з вядомым дзіцячым пісьменнікам Станіславам Шухкевічам. Вучні 7—8 класаў падзяліліся ўражаннямі пра творы пісьменніка, чыталі ўрывкі з яго кніг «Адважны Марат», «Гара Марата Казея», вершы са зборніка «Навальніца» і інш.

Пісьменнік раскажаў пра свае сустрэчы з Янкам Купалам і Янкам Маўрам, прачытаў вершы з новай кнігі, падзяліўся з дзецьмі сваімі творчымі планами на будучае.

ПРЭМ'ЕРЫ Ў ДОМЕ ЛІТАРАТАРА

У Доме літаратара 7—8 снежня адбылася прэм'ера пяцісерыйнага тэлевізійнага мастацкага фільма «Час выбраў нас», створанага на кінастудыі «Беларусьфільм» і прысвечанага Ленінскаму камсамолу. Аўтары карціны (сцэнарысты А. Петрашкевіч і У. Халіп, рэжысёр М. Пташук) раскажалі прысутным аб тым, як узнікла ідэя стварэння фільма, што хацелі яны сказаць глядачу і як гэтая задума ўвасаблялася ў тэлестужку.

Прагляд новых фільмаў стаў

ужо традыцыяй у рабоце Дома літаратара. 13 снежня гэтую традыцыю прадоўжыла кінастудыя «Масфільм». Маскоўскія кінематографісты прывезлі ў Мінск новую работу — каларывую кінастужку «Гандлярна і паэт», створаную рэжысёрам С. Самсонавым па аднайменнай аповесці І. Шамякіна. Стваральнікі фільма раскажалі аб працы над кінастужкай, аб сваім імкненні сродкамі кінематографа зазірнуць у тямніцы чалавечай душы, як гэта зрабіў аўтар аповесці.

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА СССР

Аб ўзнагароджанні пісьменніка КІРЭНКІ К. Ц. ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга

За заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння ўзнагародзіць пісьменніка КІРЭНКУ Канстанціна (Кастуся) Ціханавіча ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Л. БРЭЖНЁУ,
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР М. ГЕАРГАДЗЕ.

Масква, Крэмль,
11 снежня 1978 г.

ВІНШАВАННЕ ЮБІЛЯРА

Сакратарыят праўлення Саюза пісьменнікаў БССР арганізаваў віншаванне заслужанага дзельца культуры, пісьменніка, галоўнага рэдактара часопіса «Полымя» Кастуся Кірэнкі з нагоды яго 60-годдзя. Ва ўрачыстасці прынялі ўдзел члены

прэзідыума праўлення СП БССР, рэдактары рэспубліканскіх літаратурных выданняў, прадстаўнікі грамадскіх арганізацый, пісьменнікі.

З цёплымі словамі ўдзячнасці выступіў юбіляр.

ФЕСТИВАЛЬ ФІНІШАВАЎ

На працягу трох тыдняў праходзіў фестываль тэлевізійных фільмаў Беларускага тэлебачання, прысвечаны 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі. Тэлеглядчы ўбачылі 27 дакументальных, ігравых і музычных кінастужак, створаных рэдакцыяй «Тэлефільм» за 1977—78 гады. Журы, у склад якога ўваходзілі мастацтвазнаўцы, журналісты, кінематографісты, падалі вынікі фестывалю.

Першае прэмія і Ганаровая грамата Дзяржтэлерадыё БССР прысуджаны стваральнікам дакументальнага фільма «Тварам да вас» (аўтары сцэнарыя Т. Абанюмоўскай, М. Мартынюк, рэжысёр В. Шавялевіч, аператар В. Хайцін, В. Булдык).

Другой прэміі ўдастоены дакументальны тэлефільм «Хлапчуні, хлапчуні» (аўтары сцэнарыя М. Бярозка, К. Славін, рэжысёр В. Жыгалька, аператар П. Кульгавы) і тэлефільм

«Працяг» (аўтар сцэнарыя В. Карамазав, рэжысёр У. Папоў, аператар Л. Броўтман), трэцяй прэміі — дакументальны фільм «І стане зерне хлеба» (аўтар сцэнарыя і рэжысёр У. Яфрэмаў, аператар В. Хайцін).

Па раздзелу мастацкіх фільмаў двухсерыйны фільм «Рэха ў пущы» (аўтар сцэнарыя А. Вялюгін, рэжысёр Д. Нікінін) адзначаны другой прэміяй і Ганаровай граматай Дзяржтэлерадыё БССР; кароткаметражныя тэлефільмы «Кола» (аўтар сцэнарыя А. Дударав, рэжысёр В. Басаў, аператар У. Васінеўскі) — трэцяй прэміяй; «Дэбют» (аўтар сцэнарыя А. Дударав, рэжысёр В. Панамароў, аператар А. Суханава) — трэцяй прэміяй.

Першую прэмію мастацкім фільмам журы вырашыла не прысуджаць.

Сярод музычных фільмаў

першай прэміі і Ганаровай граматы Дзяржтэлерадыё БССР удастоены тэлефільм — канцэрт «Харошкі» (аўтар сцэнарыя і рэжысёр В. Басаў, аператар У. Васінеўскі).

Спецыяльны прыз за прафесійнае майстэрства і Ганаровая грамата Дзяржтэлерадыё БССР уручаны рэжысёру В. Басаўу.

Дыплом Саюза журналістаў БССР атрымалі стваральнікі тэлефільма «Роздум аб прафесіі» (аўтар сцэнарыя А. Антані, рэжысёр Р. Трызна, аператар Л. Броўтман). Дыплом Саюза кінематографістаў БССР — кінааператар Л. Пякарскі (за здымкі кінафільма «Рэха ў пущы»). Спецыяльныя прызы журы прысуджаны рэжысёру У. Арлоўу за стварэнне калектыва партрэта сучасніка ў дакументальным тэлефільме «Эстафета» і акцёру С. Шульзе за выкананне галоўнай ролі ў тэлефільмеспектаклі «Сымон-музыка».

ПЕРШАЯ ЛАСТАЎКА

ДА 70-ГОДДЗЯ ВЫДАВЕЦКАГА ТАВАРЫСТВА «НАША ХАТА»

Беларускае выдавецкае таварыства «Наша хата» было створана 15 снежня 1908 года. У склад яго ўвайшлі А. Уласаў, В. Бонч-Асмалоўскі, І. Манькоўскі, Б. Даніловіч і інш. Кантора таварыства «Наша хата» знаходзілася ў Вільні пры бібліятэцы «Знанне».

Вось што піша ў кнізе «Гісторыя і сучаснасць» беларускі пісьменнік, дондар філалагічных навук Сцяпан Алесандроў: «9 лютага 1909 года на першым арганізацыйным сходзе членаў-заснавальнікаў выдавецтва «Наша хата» Барыс Львовіч Даніловіч і Іосіф Віктаравіч Манькоўскі былі абраны загад-

ваць справамі таварыства. На гэтым жа сходзе было вырашана неадкладна пачаць падрыхтоўку да выдання буквара і хрэстаматый — чытанкі. Даведаўшыся, што складзеная Якубам Коласам кніга «Другое чытанне» даўно ляжыць у суполцы «Загляне сонца і ў наша аконца», Іосіф Манькоўскі 10 сакавіка 1909 года піша ліст у пецярбургскае таварыства: «Прасім высласць нам хутка гэту чытанку, дзеля таго, што мы ўжо пачалі прыгатаўвацца да выдання гэтай вельмі важнай кніжкі». Пасля, як вядома, «Другое чытанне» выйшла ў свет як сумеснае выданне су-

полкі «Загляне сонца і ў наша аконца» і вільнскага таварыства «Наша хата».

Акрамя «Другога чытання», таварыства выпусціла яшчэ 6 кніг, тыраж якіх склаў 15 тыс. экзэмпляраў. Сярод іх — паэма «Тарас на Парнасе», апавяданні М. Канапніцкай «Дым», М. Горькага «Архіп і Лявонка», С. Віткевіча «Дзядзька Голад».

Таварыства «Наша хата» з'яўляецца адной з першых ластаваў у развіцці кнігавыдавецкай справы на беларускай мове.

Мікола ЖЫГОЦКІ.

Драматургічны дебют Р. Смольскага і Ю. Сохара адбыўся ў Магілёўскім абласным драматычным тэатры імя В. Дуніна-Марцінкевіча. Тут пастаўлена іх п'еса «Не толькі пра любоў» (рэжысёр Ф. Пуховіч, мастак А. Лешчанка). У ролях Радзія і Антона — артысты В. Косцін (злева) і Я. Лапцеў.

Фота А. ДЗМІТРЬЕВА.

15 мая. Слушна сказаў наш шафёр: у Лепелі на аўтазаводнай станцыі заўсёды менш машын. І мы заправіліся так хутка, што курцы не паспелі дакурыць цыгарэты. Спяшаемся. Кіламетраў так з сорак і будзе паварот улева, а потым яшчэ з добры дзесяткі — вёска Рабчонкі. Гэта я добра памятаю яшчэ з той паездкі, калі здымалі фільма да паўвекавага юбілею рэспублікі і Кампартыі Беларусі. Тыя паездкі забыць нельга.

Зноў гаворка з маім калегам Юрыем Лысятавым, з якім разам здымаем гэты фільм, пра тую знамянальную падзею 1934 года. Тады група маскоўскіх кінажурналістаў зняла ў вёсцы Бабінавічы (памылка, сапраўды гэта было ў Рабчонках) сюжэт для часопіса пра селяніна Пахома. Цяжкім было жыццё гэтага чалавека. І прозвішча яго было, як і жыццё — Гарамыкін. Толькі многае змянілася з той пары, як над сельсаветам зазвіў чырвоны сцяг, другое жыццё пайшло ў хлебарабавы, гаспадарамі свайго лёсу сталі сябе адчуваць мужыкі. А Пахома Сцяпанавіча аднавяскоўца абралі дэлегатам на Усебеларускі з'езд Саветаў вырашаць важныя дзяржаўныя справы. Другое жыццё, другім павінна быць і прозвішча. Які ж ён цяпер Гарамыкін — абраннік народа, вольны чалавек? Гарамыкін стаў Радасціным. З выпадку змены прозвішча ў вёску прыбылі аператары з Масквы, убачыўшы ў гэтым факце адлюстраванне вялікіх сацыяльных змен, што адбыліся на зямлі Беларусі пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі.

У 1968 годзе пасля доўгіх пошукаў мы знайшлі вёску, дзе жыў Пахом Сцяпанавіч. Рабчонкі — гэта і не вёска ў нашым разуменні, а так, усяго некалькі хат, новых, пакрытых шиферам. Усюды буйства маладой зеляні. Праўда, сям-там тырчаць тоўстыя абвугленыя ствалы. Сухое голле ўплялося ў гэты дыван лісця, быццам імкнецца яшчэ вярнуцца да жыцця. Нешта трывожнае запаланіла свядомасць... І дзедаліся мы пра жудасную гісторыю. Летам 1942 года Пахома Сцяпанавіч разам з аднавяскоўцамі зажыва спалілі карнікі. Яшчэ адна Хатынь... Просты селянін Пахом Сцяпанавіч Гарамыкін — Радасцін, які толькі пасля Кастрычніцкага чалавекам стаў звацца, вырас у нашых вачах у вобраз, сімвал, які стварыла само жыццё...

Зноў хочам звярнуцца да гэтага вобраза, паспрабаваць раскажаць глыбей, паўней.

Здаецца, ранейшая шылда на краю той самай вёскі, якая трохі разраслася, стала прыгажэйшай. Нездарма буюе май. Пазнаю і некаторыя дамы. Шукаю і знаходжу высокае дрэва. Так, гэта тут мы гутарылі з жанчынамі і тут дзедаліся пра трагедыю мірных грамадзян.

На нас быццам і ніхто не звяртае ўвагі, а мы з Юрыем Лысятавым ідзем вуліцай і ўсё прыгадваем. Можна, тут, ля гэтага старога свірана, і былі зроблены тыя здымкі? Такія ж бярвенні. У цэнтры вёскі — помнік загінуўшым аднавяскоўцам, а на доміку побач — мемарыяльная дошка ў знак таго, што тут быў штаб партызанскай брыгады імя Мікалая Гасцэля.

Заходзім у магазін. І адразу быццам грэм з яснага неба... — Не вы будзеце ўнукам Пахома Сцяпанавіча?

Як? Значыцца, жывы ўнук, значыць, не ўся радня Пахома Сцяпанавіча загінула? Нечаканае адкрыццё. Аказваецца, некалькі гадоў назад быў тут унук. Прыязджаў з сям'ёй на ўласнай машыне. У яго самога ўжо ўнукі... Дзе, у каго спыняўся? Гасціў у вёсцы Баярова, адкуль родам яго жонка.

Баярова — шэсць кіламетраў адсюль. Хутчэй туды! Некалькі

дамоў на ўзгорку — уся вёска. Малады хлопец, як потым высветлілася, аператар Наваполацкага нафтаперапрацоўчага завода, вядзе нас да нейкай жанчыны, якая ўсё, напэўна, ведае.

— Так, быў тут гадоў, мусіць, з пяць назад, ды старыя, у доме якіх яны адпачывалі, памерлі. Дзеці старых недзе ў Краснаармейскім краі. Помню, што яго звалі Шура, Аляксандр. Імя жонкі не памятаю. Даве ўнучкі... Былі ўсяго з дзев'яці дзесяці... Так, на сваёй машыне...

Жанчына не ведала марку машыны (легкавая і ўсё!). Значыць, у ДАІ звяртацца няма

19 мая. Нам паведамілі, што пракурора Гарамыкіна ці Радасціна ў Беларусі няма. Можна, тая жанчына памылілася? Магчыма, унук Пахома Сцяпанавіча адвакат ці суддзя? Шукаем. Зноў паведамленне: Гарамыкіна ці Радасціна сярод суддзяў і адвакатаў няма. Есць, праўда, адзін адвакат у Гомелі — Грамыка, родам зусім з другога месца, і яму ўсяго 32 гады.

22 мая. Едзем у Баранавічы ў ГПТВ № 118 пазнаёміцца з Віталем Пятрбўскім. 15-гадовы юнак прапанаваў новы арыгінальны спосаб развядзення ленынградскіх мастоў.

Высокі, хударлявы, з бла-

жучынскую гутарку не дазваляем сабе спыніць, каб перазадаць камеру, а таму запісваем усё больш на магнітафон.

На вачах Валянціны, дачкі Сімацкага, слёзы. Цяпер, мабыць, вярнулася ў яе ўспамінах дзяцінства, апошнія абдымкі бацькі, галодны, трывожны час, радасць перамогі, школа ў зямлянцы, маленькі кавалачак хлеба, ды і то не кожны дзень. Лёс многіх дзяцей вайны...

5 чэрвеня. А яшчэ кажуць, што панядзелак — дзень нешчаслівы. Знойдзены ўнук Пахома Сцяпанавіча. Малайцы хлопцы з міністэрства! Знайшлі. І — дзе? Зусім недалёка. Вілей-

Здароўе? От... гады ўжо не тыя. Ды і раны даюць знаць. Калі трэба здымацца, то згодзен. Мусіць, хутка выпішуць. Вядома, з братам.

Запісваю адрас брата Міхася. Развітваюся, жадаю хуткай папраўкі. Да сустрэчы!

8 чэрвеня. Аўтобус да Старой Гуты. Гэта кіламетраў 30 ад Гомеля. Нейкая недарэчнасць: у раскладзе напісана — Старая Гута, а на прыпынку — Студзеная Гута. Даведаўся: гэта адно і тое ж. Нават лісты даходзяць, як бы ты ні напісаў адрас.

Іду з кіламетр сасновым лесам. Шукаю другі з краю дом. У двары маладзіца з дзіцём на руках — дачка Міхася Іосіфавіча. Дзе бацька? На сенакосе. Не, яшчэ не косіць, а рамантуюць мост, каб потым можна было хутка звесці сена. Гэта назад праз лес, праз дарогу на Чарнігаў, потым — каля п'янерскіх лагераў і крыху лугам да рэчкі.

Міхася Іосіфавіча пазнаў адразу. Вельмі падобны да дзеда. Моцныя рукі, што знаёмы з працай хлебараба, загарэлы твар, глыбокія маршчыны. Падчунуты. Гаворка не шпаркая. Відзець, разважлівы чалавек.

Атрымаў тэлеграму ад брата. Не разумее, што гэта за ўвага да іх з боку кіно. Ваяваў — а як жа! Вось нават выклікаюць у ваенкамат, будуць уручаць узнагароду за вайну...

Усё я мог чакаць, але такога! Дзе, які ваенкамат, калі?

Гомельскага раёна.

9 чэрвеня. У ваенкамаце даведаўся: заўтра ўручэнне. Збяруцца ветэраны вайны.

Гартаю асабістую справу. Загадам камандзіра 128-га стралковага корпуса № 014/Н ад 5.02.1945 г. Міхася Іосіфавіча узнагароджаны ордэнам «Чырвоная Зорка» за ўзорнае выкананне баявых заданняў камандавання на фронце барацьбы з нямецкімі захопнікамі і праўленую пры гэтым доблесць і мужнасць. Праз 33 гады ўзнагарода знайшла героя...

Званю ў Мінск, на студию. Здымачная група ўжо ў дарозе. Добра. Прашу ваенкома назаўтра выклікаць электрыка для падключэння здымачнай і асвятляльнай апаратуры.

НАРОД РАДАСЦІНЫХ

Аб'яднанне «Летапіс» кінастудыі «Беларусьфільм» завяршыла работу над дакументальным фільмам «Зямля мая — лёс мой», прысвечаным 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі. Амаль год ішла работа над гэтай поўнаметражнай стужкай, і адначасова са здымкамі нашых сучаснікаў вяліся пошукі герояў мінулых гадоў. Прагледжана шмат даваенных выпускаў хронікі ў кінаархівах

Мінска і Краснагорска, аб'езджана амаль уся рэспубліка дзеля таго, каб пазнаёміцца з правафланговымі нашымі імклівага часу. Літаратурны сцэнарый фільма М. Бярозкі, У. Мацвеева і К. Славіна вёў здымачную групу па слыхах герояў. Прапануюць увазе чытачоў фрагменты з рабочага дзённіка аднаго з рэжысёраў фільма — Р. Ясінскага.

сэнсу. Але яна ўпэўнена, што Аляксандр — пракурор і жыве недзе ў Беларусі. Гэта ўжо нітка...

Мусім знайсці ўнука Пахома Сцяпанавіча! Дзе ён ні жыў. Звернемся да пракуратуры. Не так ужо і многа ў рэспубліцы пракурораў, нават калі і прозвішча не Гарамыкін, не Радасцін. Ведаем яшчэ, што Аляксандр ваяваў, цяпер яму, значыць, гадоў 50...

17 мая. Стык трох рэспублік: Беларусі, Латвіі і Расійскай Федэрацыі. Малаўнічыя лясы. У час ваеннага ліхалецця тут быў партызанскі край, легендарная Асвейшчына. Тры дарогі сшыліся ля «Кургана Дружбы» ў адну — дарогу Перамогі, дарогу працоўных здзяйсненняў у мірны час. Помнікі тым, хто аддаў жыццё дзеля святла сённяшняга дня. Іманту Судмалісу, Герою Савецкага Саюза, сакратару Себежскага падпольнага райкома ВЛКСМ Марыі Пынто, патрыётна-нальнага падполля. Штогод тут адбываецца сустрэча баявых сяброў. Сёлета яна будзе яшчэ праз месяц. Сёння тут гаспадарыць будаўнікі. Усё аднаўляецца, а нават і будоўля наўнава. Працуюць і архітэктары: праз некаторы час тут будзе ўзведзены велічны мемарыяльны комплекс «Курган Дружбы».

У музеі знаёмімся з Аляксандрам Міхайлавічам Грома-сам, былым партызанам, намеснікам камбрыга 3-й Латышскай партызанскай брыгады. Вельмі ветлівы чалавек, падобны да акцёра Жана Габэна. Невысокі, каржакаваты, сівыя скроні, моцны погляд рукі, у вачах быццам круціцца слызінка. Высвятляецца, што Аляксандр Міхайлавіч разам з Уладзімірам Сімацкім арганізоўваў падполле ў гэтых мясцінах. Сябравалі і разам ваявалі да таго памятнага дня 17 кастрычніка 42-га года, калі Сімацкі гераічна загінуў.

Зноў — успаміны. Прыгадваю, што ёсць кадры ваенных гадоў, дзе зняты Сімацкі, камандзір атрада. Вось ён ідзе з партызанамі па вызваленай вёсцы, сустракае сваю жонку з дзюма малымі дачушкамі. Апошняя сустрэча. А потым здымкі пасляваенных гадоў: зямлянка, у якой жыла з дзецьмі ўдава Сімацкая...

Аляксандр Міхайлавіч абяцае хутка быць у Мінску, і тады мы запішам яго расказ пра адважнага камандзіра Уладзіміра Сімацкага. Вельмі цікавае знаёмства.

кітнымі вачамі, Віталь робіць добрае ўражанне сваімі нешаблоннымі разважаннямі. Яго сціпласць кідаецца ў вочы. Ён адразу наладжвае кантакт з нашымі механікамі, што абслугоўваюць здымачную апаратуру. Відзець, што з тэхнікай ён на «ты».

Віталь і яго сябры цяпер захоплены, як яны самі кажуць, глабальнай праблемай: як зрабіць, каб мора менш забруджвалася ў час катастрофы танкераў. І тут смелая прапанова Віталю.

Дырэктар вучылішча трохі занепакоены: каб не зрабілі з хлопца... двоечніка. Ён — нарасхват. Радзе, прэса, тэлебачанне, а цяпер і кіно. А вось і запрашэнне з Ленінграда, з інстытута інжынераў чыгуначнага транспарту. Калі вучыцца хлопцу?..

Так, але запісваем нумар тэлефона дырэктара і рашаем, што ў Ленінград з Віталем абавязкова паедзем! Белья ночы! 24 мая. Кабінет пошуку Міністэрства ўнутраных спраў БССР. Знаёмімся: Сцяпан Якаўлевіч Іваноў і Мікалай Адамавіч Парфіяновіч. Размова пачынаецца адразу... Так, сапраўды, знайсці чалавека без дакладнага ведання прозвішча, імя па бацьку, года нараджэння — справа нялёгкая. Але калі гэта патрэбна для кіно, зробіць усё, што магчыма. Праз тыдзень штосьці высветліцца...

25 мая. Тэлеграма з Рыгі, ад Аляксандра Міхайлавіча. Заўтра прылятае ў Мінск.

26 мая. Сустрэкаць Аляксандра Міхайлавіча прыйшла ў аэрапорт Франя Сімацкая, удава Уладзіміра Уладзіміравіча, яго дачка Валянціна з мужам Аятолем, група былых партызан.

Невялікая ўтульная кватэра Франі Францаўны па праспекце Пушкіна. Цесна, а тут яшчэ мы са сваёй апаратурай. Вельмі горача, а балкон адчыніць нельга. Пад вокнамі дзіцячы садзік і чутно, як гуляе, крычыць, спявае дзітва, а мы здымаем адначасова з запісам гук. Аляксандр Міхайлавіч прывёз з сабою новую сваю кніжку «Карчакопы» — пра сумесную барацьбу рускіх, латышскіх і беларускіх партызан. Вельмі цёплыя словы пра Уладзіміра Сімацкага.

Слухаем быць тых часоў. Словы Аляксандра Міхайлавіча нейкія простыя, душэўныя, без штучнага пафасу. Ён гаворыць і пра партызанскія перамогі, і пра цяжкія страты. Такую

ка, Чырвонаармейская, 60. Так, так... Ён! Памылка выключаецца. На электрычку і — на Маладзечна. Там — аўтобусам.

У двары дабротнага дома — жанчына. Пытаю: ці тут жыве Аляксандр Іосіфавіч? Тут. Гэта яго жонка. А дзе сам гаспадар? У бальніцы... Гэта ўнучкі: адна сынава — ён афіцэр, другая — даччына. Так, былі ў Рабчонках. Больш не ездзяць. Цяжка зноў усё перажываць. Родных нікога там не засталася. Аляксандр партызаніў, потым армія, адным словам, ваяваў, які і брат яго.

Брат? Значыць, яшчэ адзін унук Пахома Сцяпанавіча? Дзе?

На Гомельшчыне, у саўгасе «Сацыялізм».

Пытаюся, ці можна зайсці да Аляксандра Іосіфавіча ў бальніцу. Можна. Унучка вядзе мяне. Гэта ўсяго два кварталы.

На здымку: унукі, праўнукі і прапраўнукі Гарамыкіна — Радасціна. Здымак зроблены ў чэрвені 1978 г.

Сястрой у бальніцы працуе дачка — Святалана. Прашу дазволу пагаварыць з бацькам. Праз некалькі хвілін...

Аляксандр Іосіфавіч памятае, што бачыў дзесяць гадоў таму назад фільм «Штрыхі да партрэта», дзе былі кадры, на якіх ёсць яго дзед Пахом Сцяпанавіч. Хацеў напісаць на студию, каб прыслалі здымак дзеда, пасароўваўся адрываць ад спраў людзей сваёй, кажа, дробнай просьбай...

Памятае ён і той дзень, калі прыехалі «здымачкі». Потым, як дзед з Мінска прывёз многа цукерак для ўсіх дзяцей вёскі. Колькі гадоў было дзеду? Ён нарадзіўся якраз у год скасавання прыгоннага права. У 1861 годзе! І стаў вольным толькі пасля кастрычніка 1917. Адным з першых уступіў у калгас. Памагаў пагранічнікам: мяжа — побач. Быў у Асавіяхіме. Паважаным быў чалавекам.

10 чэрвеня. У ваенкамат Міхася Іосіфавіча прыехаў не адзін, усёй сям'ёй: жонка, дзве дачкі, зяць, унучка. Многа ветэранаў, яны стаяць невялікімі групкамі. Успамінаюць былыя паходы. Адкуль льецца песня «Дзень Перамогі». Наш імянінік трохі збянтэжаны. Пытаецца, што трэба рабіць яму. Вядома, чалавек першы раз у жыцці ў цэнтры такой падзеі...

Так, былі слёзы на вачах Міхася Іосіфавіча і ўзрушанасць. І яшчэ, што запомнілася, — цёплыя, нейкія простыя і ласкавыя словы ваенкома. Потым кветкі, віншаванні былых франтавікоў. І размовы пра вайну, якім не бывае канца.

12 чэрвеня. Званок з Вілейкі. Аляксандра Іосіфавіча ўжо выпісалі з бальніцы. І яны ўсе — прыехаў Міхася Іосіфавіч з унучкай — збіраюцца заўтра ехаць у Рабчонкі.

13 чэрвеня. Па вёсцы ідуць унукі, праўнукі і прапраўнукі Пахома Сцяпанавіча. Род Радасціных! Непераможны, горды, шчаслівы! У Аляксандра і Міхася на грудзях пабліскаваюць ордэны і медалі. Радзіма шчодро ўзнагародзіла іх за іх праізм і мужнасць... Далей іх жанкі, дзеці, унукі. Кадр сапраўды сімвалічны. Каб гэта было ў мастацкім фільме, можна было б падумаць аб прадумцы, лоўкай прадумцы сцэнарыста: па вёсцы, дзе пачалося вольнае жыццё роду Радасціных, ідуць прадстаўнікі ўсіх пакаленняў роду.

Аператар Анатоль Алай ледзь паспявае з кінакамерай за ўсім. Шкада прапусціць хоць адзін значны шрых, а тут кожную хвіліну столькі цікавага, хвалюючага. Старажылы добра памятаюць унукаў дзедка Пахома, падыходзяць да іх, вітаюцца, запрашаюць дахаць. На дзіва, ніхто тут не звяртае ўвагі на нас, кінадакументалістаў, хаця мы ва ўсіх на вачах. Прастага, непасрэднасць. Павольна плыве хлебаробская гутарка пра жыццё, ураджай, дзядзю. Сядзяць яны на лаўцы ў палісадніку зграбнага доміка і ўспамінаюць. А побач бегаюць дзеці, вясёлыя і крыху шумлівыя. Прашу аператара ўзяць у кадр, абавязкова ўзяць мемарыяльную дошку, што на сцяне дома. Тут быў штаб партызанскай брыгады... Павінен атрымацца абагульняючы кадр!

14 чэрвеня. Не так проста дастаць білеты на самалёт да Ленінграда. Лета — час водпуску.

Горад на Няве сустракае нас дробным дожджыкам. Ну, здаецца, пачалося! Вось табе і белыя ночы... Праўда, заўтра начнем здымкі ў памяшканні, на кафедры мастоў і тунеляў Ленінградскага інстытута інжынераў чыгуначнага транспарту, куды запрошаны Віталь Пятроўскі... Старэйшая ВНУ краіны... Мемарыяльная дошка ў калідорах сведчаць, што тут вучыліся ці выкладалі вядомыя людзі: прафесары, акадэмікі, лаўрэаты...

Сустрэлі нас вельмі ветліва (на-ленінградска!). Заўтра ўсё будзе, што просім. Здымкі плануем правесці сіхронна, адначасова запісам і гутарку вучоных з нашым вынаходнікам.

А Віталь Пятроўскі недзе ў горадзе з журналістамі часопіса «Смена», дзе рыхтуюць пра яго вялікі нарыс. Пэўна, фатаграфуюць Віталь на фоне цудоўных мастоў. Ім прасцей. Імгненне — і здымак ёсць.

Ленінградскія калегі-дакументалісты на заўтра на ўвесь дзень выдзяляюць для нас аўтобус і брыгаду асвятляльнікаў з тэхнікай. За 15 хвілін усё аформілі (ленінградская дзелавітасць!). Ну, усё. Цяпер, хоць і пад дожджыкам, а можна прайсціся трохі па горадзе. Чамусьці ўспомнілася старонка гісторыі нашага нацыянальнага кіно, першая старонка. Недзе тут, побач, ля канала Грыбаедава, размяшчалася ў далёкіх 20-ых гадах кінафабрыка «Савецкая Беларусь» трэста Белдзяржкіно. Майстры кіно Ленінграда памагалі нам, вучылі нас рабіць першыя беларускія мастацкія фільмы — ад «Грышкі-свінапаса», «Кастуса Каліноўскага», «Першага ўзвода»...

15 чэрвеня. На пасяджэнне кафедры мастоў і тунеляў запрошаны і спецыялісты ўпраўлення Ленмосттрэста. Крыху збынтэжаны Віталь чэрціць схему моста. Супакойваем яго, як можам. Але ж... Столькі вучоных, спецыялістаў! Знаёмімся... Нашы землякі — віцэ-канцэпцыйны дырэктар Навукова-даследчага інстытута мастоў і тунеляў і Васіль Іванавіч Гнядоўскі, заслужаны дзеяч навукі і тэхнікі, доктар тэхнічных навук, прафесар.

Здымкі пачаліся неяк раптоўна і на дзіва спакойна. Ві-

таль добра гаварыў пра прычыны свайго моста (у часопісе ўжо нават так і напісалі — «мост Пятроўскага»). Адказваў упэўнена на пытанні. Аднойчы нават вельмі дасціпна. Нехта спытаў: ваш мост разводзіць і зводзіць сіла ракі, вада, а як быць зімою? Віталь сказаў: «Зімою ж і караблі не ходзяць...» Знакамітыя вучоныя ад душы смяяліся. Малайчына, Віталь!

15-гадоваму хлопцу была зроблена прапанова паступіць у інстытут пасля заканчэння тэхнічнага вучылішча. Спецыялісты Ленмосттрэста, каб не застацца ў даўгу перад вучонымі, запрасілі Віталь зрабіць ноччу на кацеры прагулку па Няве, паглядзець на разводку мастоў... яшчэ старым, традыцыйным спосабам.

Ад Нявы дзьме халаднаваты вецер. На кацэр грузім здымачную апаратуру. Натопі моладзі. Звяртаюцца да нас: які гэта рэйс, дзе купіць білеты? Не, рэйс без раскладу, рэйс для Віталь, гасця Ленінграда.

Начальнік моставыпрабавальнай лабараторыі, Уладзімір Міхайлавіч Зайцаў, расказвае нам, што ў горадзе (з прыгодам) 600 мастоў! Развядзеных — 20. Для развядзення аднаго моста патрэбна энергія столькі, колькі расходуюць за дзень сярэдні механічны цэх заводу. Самыя прыгожыя масты? Бадай, Ліцейны, Дварцовы, Кіраўскі... і ўсе астатнія.

Аператар Сяргей Пятроўскі замярае сілу святла: цёмнавата, пакуль здымаць нельга. Праўда, і час разводкі яшчэ не настаў. На ўсходзе трохі святлее неба, можа, вецер і разгоніць хмары.

2.00 — развядзены Дварцовы мост, 2.10 — Кіраўскі, 2.20 — Ліцейны. А здымаць нельга! Есць яшчэ разводка ў 3.05, 4.40 і 4.43. Можа, пашанцуе?

Міма нас праплываюць цеплаходы, баржы, сухагрузы. Нява звязвае многа портаў, і рачыц, і марскіх. Нява працуе ўначы.

Сыходзім у каюту, на палубе халаднавата. Кацэр набліжаецца да берага. Аператар шукае ракурс. Робім яшчэ адзін заход — да моста Аляксандра Неўскага, потым да моста Шмідта.

На гарызонце добра бачны сілуэт Петрапаўлаўскай крэпасці. Чырванее небасхіл. Стрэлка экспанометра паказвае «7». Можна здымаць ужо зараз. А да разводкі яшчэ 15 хвілін. Каб толькі тыя цёмныя хмары злева не закрылі ўзыходзячага сонца!

Аператар толькі паспявае мяняць касеты. Плёнкі не шкадуе. Вядома — такая магчымасць!

З прыемнасцю паглядзім усё гэта яшчэ і на экране. Столькі хвалілася! Цікава, хоць і нялёгка ноч.

І капітан наш разышоўся. Толькі Віталь сказаў, што ніколі не бачыў порта — і наш кацэр ужо імкне насустрач велізарным кранам (ленінградская гасцінасць!). Хаця гэта і вельмі ўнушальная карціна, але мы не здымалі, не прадугледжана планам. Цяпер мы ў ролі экскурсантаў.

А горад ужо ажыў. Ранак. Ранак чарговага рабочага дня. Такі даводзіцца чакаць хвілін 15. Трэба было прайсці адзін невялічкі квартал і там — стаянка. Але мы гэтага не ведалі. Нарэшце, ёсць. Шафёр, у скурацы і форменнай фуражцы (усе шафёры такі носяць такія), вельмі здзіўлены. Адкуль у такую пару тут кіношнікі? Знаёмімся. З Беларусі?

— Ну, тады віншую вас. Толькі што «Маяк» перадаў аб запуску касмічнага карабля «Саюз-29». Камандзір карабля лётчык-касманавт СССР палкоўнік Уладзімір Кавалёнак...

Такую навіну абавязкова паведамляюць кінадакументалістам. Такая наша прафесія.

Рычард ЯСІНСКІ.

ПРЫЕМНА, што новы дапаможнік па дакастрычніцкай беларускай літаратуры для студэнтаў-філолагаў напісаў выкладчык і паэт, чалавек, для якога навучанне — не тэарэтычная схема, абстракцыя, а жывы, актыўны і мэтанакіраваны працэс, непасрэдным удзельнікам якога ён з'яўляецца сам. Аднак для таго, каб напісаць падручнік, мала быць добрым выкладчыкам, трэба быць яшчэ і эрудзіраваным вучоным, літаратуразнаўцам і крытыкам. Такім усебаковым і глыбокім даследчыкам роднай літаратуры ўжо даўно зарэкамендаваў сябе Алег Лойка — аўтар цікавых кніг пра коласаўскую «Новую зямлю» і творчасці М. Вагдановіча, пазію нашых дзён і беларускую дакастрычніцкую лірыку.

Дапаможнік А. Лойкі па гісторыі беларускай літаратуры дакастрычніцкага перыяду нясе на сабе адзнакі новага, заглыбленага заходу ў літаратуру працэс на Беларусі ў XIX стагоддзі, калі на змену традыцыям, выпрацаваным яшчэ старажытнай літаратурай, прыйшлі іншыя, прынесеныя эпохай насявання рэвалюцыйных падзей, пашырэння ідэй, гуманізму і дэмакратызму. Мінувала стагоддзе стала стартвай пляцоўкай, з якой пачаўся новы рубж і развіцці славеснага мастацтва на беларускай зямлі. Гэты выхадны тэзіс аўтара не павісае ў паветры, а падаецца абгрунтавана, на фоне літаратуры іншых, блізкіх да беларускага, народаў.

Гаворачы пра нацыянальную літаратуру, А. Лойка паказвае яе станаўленне на шырокім гісторыка-літаратурным матэрыяле, выкарыстоўвае малавядомую ці зусім невядомую канкрэтыку. Падручнік такога роду, з такім разгорнутым поглядам на эстэтычныя з'явы ў нас, на Беларусі, скажам адразу, сустракаюцца не часта. У гэтым плане заслугоўваюць увагі як агульныя назіранні і вывады даследчыка — пра неаруназначную ўзаемазвязь беларускай літаратуры з польскай, рускай і ўкраінскай літаратурамі, пра нялёгка працэс яе ўнутранага самаразвіцця і суаднесенасці з традыцыямі агульнаславячэй эстэтыкі, так і канкрэтныя — пра творчасць асобных пісьменнікаў, аналіз мастацкіх твораў і г. д.

Другая асаблівасць кнігі ў тым, што сутнасць з'яў эстэтычных у ёй выводзіцца са з'яў сацыяльных, дасягаючы арганічнага сінтэзу ў назіраннях па двух гэтых узаемазвязаных кампанентах.

З аднолькавай цікавасцю ўспрымаюцца разважанні аўтара пра сацыяльна-грамадскія абставіны на Беларусі ў дэформаваных і паслярэформенных перыяды і пра кароткае, але надзвычай яркае жыццё Франца Савіча, агляд літаратуры 30 — 40-ых гадоў і жыццёпіс Кастуса Каліноўскага. Ва ўсіх выпадках даследчык верны гістарычнай праўдзе, гістарычнаму факту, прычым яму ўдаецца паказаць яго так, што гісторыяграфічнае быццям перарастае сама сябе, узвышаецца да эмацыянальнай белетрызацыі.

А бяда ж многіх падручнікаў па літаратуры і заключаецца якраз у тым, што аўтары іх міжвольна «засушваюць» гістарычныя факты, падаюць іх бяспасна, а часам нават стараюцца ўвогуле абыйсці без іх, спадзеючыся, што гісторыю чытач ведае добра, тым больш, калі ён студэнт. Яны забываюць, што, акрамя, так сказаць, усеагульнай гісторыі, ёсць гісторыя літаратурная, якая мае

А. Лойка. Гісторыя беларускай літаратуры. Дакастрычніцкі перыяд. Частка I. Мінск. «Вышэйшая школа», 1977.

непасрэдныя адносіны да тых ці іншых канкрэтных мастацкіх з'яў. Забываюць таксама, што існуюць і шматлікія індывідуальныя пісьменніцкія гісторыі, расквіццё якіх ва ўсёй глыбіннай, унутранай сутнасці дапаможа выявіць адметныя, калі не галоўныя, рысы не толькі мастакоўскай лабараторыі, а і агульны накірунак творчасці таго ці іншага аўтара. У некаторых нашых падручніках спрошчана і аднабокова, неяк уніфікавана падаюцца біяграфіі пісьменнікаў, а дыяпазон сацыялагічных назіранняў, прызначаных дапамагчы выявіць сутнасць мастацкіх з'яў больш шырока, звужаны, абмежаваны канстатацыйнай агульнавядомага.

Кніга А. Лойкі — прыемнае выключэнне. Аўтар надае вялікую увагу элементам гісторыяграфіі, у выніку падручнік атрымаў у пэўнай ступені наватарскім і арыгінальным.

Традыцыйна цяжкія для напісання агляды раздзелы насьцяганы яскравымі і надзвычай каларытнымі падзеямі звесткамі пра лёс народа і лёс краіны, якой давялося ў суровай барацьбе адстойваць сваё права на нацыянальную незалежнасць і сацыяльную годнасць. Факты, якімі аперуе даследчык, свежыя, новыя, але ні ў якім разе не мадэрнізаваныя, не падагнаныя пад сучаснасць.

Праўда, цяжка пагадзіцца, напрыклад, з распаўсюджанай канцэпцыяй пра выдучую ролю шляхецкай інтэлігенцыі ў літаратурным працэсе на Беларусі ў XIX стагоддзі.

Разам з тым варта падкрэсліць наступнае. Мы настаянна адчуваем імкненне аўтара адсыці ад пэўных канонаў і схем, унесці карэктывы ў агульнапрынятае, здавалася б, бездакорна правільнае. Так, некалькі перабольшаная ўвага А. Лойкі да творчасці пісьменнікаў са шляхецкага асяроддзя дапамагла яму сарыентавацца ў пытанні паступовай дэмакратызацыі нашага славеснага мастацтва, паказаць неаднароднасць дэмакратызму, яго шматмернасць і шматслойнасць. Гаворка пра гэта вядзецца грунтоўна, кваліфікаваная: «У канцы 40-ых гадоў новая беларуская літаратура мела ўжо і яркія ўзоры рэвалюцыйна-дэмакратычных ідэй...» Але, як слухна падкрэслівае аўтар, да такога дэмакратызму наша літаратура прыйшла не адразу. Побач з такім дэмакратызмам, а пасля і дэмакратызмам Ф. Багушэвіча, які насяў ясна выражаны сацыяльны характар, існаваў і даволі абстрактны, непаслядоўны дэмакратызм шляхецкай інтэлігенцыі, гуманізм абстрактнага спачування маленькаму чалавеку.

Хочацца звярнуць таксама ўвагу на архітэктоніку, кампазіцыйныя кнігі, на яе, здавалася б, зусім знешнія, фармальныя фактары. Толькі па назвах раздзелаў: «Прычыны ўзнікнення і асаблівасці развіцця новай беларускай літаратуры», «Дэ-

макратычны пафас. Асноўныя ідэі», «Новая беларуская літаратура і традыцыі старажытнага перыяду», «Беларуская літаратура XIX стагоддзя і фальклор», «Літаратурныя ўплывы», «Жанры, метады, плыні, стыль», «Перыядызацыя» — можна зрабіць вывад пра нетрадыцыйны падыход даследчыка да інтэрпрэтацы фактычнага матэрыялу, пра акцэнт, які робіцца ім у назіраннях — на змястоўнасць літаратуры ў залежнасці ад грамадска-сацыяльных абставін, на галоўнае, што вызначае яе спецыфіку, яе вартасць і значнасць.

У заключэнні аўтар крыху паўторыцца, вернецца на зыходныя пазіцыі разважанняў пра дэмакратычны характар новай беларускай літаратуры, пра яе нацыянальны і інтэрнацыянальны пафас. Яму вельмі хочацца бачыць у XIX ст. многае з таго, што прыйшло ў нашу літаратуру пазней, на рубяжы двух стагоддзяў. З гэтай мэтай ён нават дзе-нідзе выроўнівае эстэтычны працэс, можа, не заўсёды пераканальна разважаючы пра беларускі сентыменталізм і рамантызм, нібы забываючыся, што літаратура трэба было спачатку дасягнуць сувязі з жыццём народа, сапраўднай дэмакратызацыі, ідуць паскорана, праз «галаву» некаторых плыней і кірункаў, дасягнуць ва ўмовах вельмі і вельмі неспрыяльных, а пасля ўжо — на пачатку XX стагоддзя — засвойваць тое, што іншымі было засвоена, вяртацца назад, няспынна рухаючыся наперад. Рамантызм не стаў з'явай XIX стагоддзя ў нашай літаратуры, таму і гаворка пра яго не можа ісці ў такой акцэнтаванай форме. Жадаанне ж сказаць, што ў нас у мінувалае стагоддзі было ўсё, часам адводзіць даследчыка ў бок ад магістральнай гаворкі.

Кола манаграфічных раздзелаў у кнізе даволі шырокае, што абумоўлена самім прызначэннем падручніка. Можна толькі вітаць, напрыклад, з'яўленне спецыяльнага раздзела пра К. Каліноўскага, бо хоць ён, як пісьменнік, і не заняў выдучых пазіцый у новай беларускай літаратуры, але рэзананс яго грамадска-палітычнай дзейнасці, яго публіцыстыкі, палыманай і высокамастацкай, цяжка пераацаніць.

Прыемна, і тое, што не абдыдзена ніводнае вартасце ўвагі прозвішча, на адным дыханні напісаны як раздзелы пра творчасць добра вядомых пісьменнікаў, так і другародных, нядаўна адкрытых літаратуразнаўствам. Хораша ўспрымаюцца раздзелы пра грамадскую і эстэтычную дзейнасць Франца Савіча, Яна Чачоты, Яна Баршчэўскага, Вярыгі-Дарэўскага, Адама Кіркора, Вінцэся Каратынскага, Фелікса Талчэўскага, Алгерда Абуховіча і іншых.

Вядома, ёсць у дапаможніку і пэўныя недахопы. Тая ж аўтарская суб'ектыўнасць у падыходзе да мастацкіх з'яў і іх ацэнкі часам адмоўна адбіваецца на ўспрыняцці сказанага. Калі-ніколі проста спыняюцца перад новым тэрмінам, захоплены яркай і эмацыянальнай манерай выкладання матэрыялу, і не можам зразумець, у чым заключаецца адрозненне метаду ад стылю і тым больш плыні. Бывае нават, што не даявляюцца аўтарскаму эмпірызму і хочаш пераканацца ў дакладнасці сказанага з дапамогай іншых навуковых фактаў. У раздзеле пра творчасці А. Абуховіча сустракаюцца некаторыя недакладнасці.

Аднак усё гэта — прыватнасці. Студэнты атрымалі добрую кніжку па новай беларускай літаратуры, дапаможнік, які вучыць мысліць самастойна, глядзець на літаратурныя з'явы глыбока і шырока.

Мікола МІШЧАНЧУК.

НЕЗДАРМА адзін са сваіх першых зборнікаў вершаў Ніл Гілевіч назваў «Неспакой». Па-хорошаму зайздросціш не толькі шматграннасці яго таленту, але і яго працавітасці, працаздольнасці, вольнага яго творчому неспакою, творчай і грамадзянскай апантанасці. Адзін толькі пералік напісанага ім за дваццаць гадоў плённай працы склаў бы дзесяткі назваў.

Шмат можна гаварыць пра прафесійны ўзровень зробленага Н. Гілевічам — паэтам, гумарыстам, дзіцячым пісьменнікам, перакладчыкам. Дзялянка на ніве роднай культуры, якую апрацоўвае ён, сапраўды адна з найбольш прыкметных. Не меншы аўтарытэт і Гілеві-

частаколам мудрагелістых «найноўшых» літаратуразнаўчых тэрмінаў, за модныя «дэфініцыі» ў сваёй крытычнай публіцыстыцы. Найчасцей ён, страсны палеміст, чуйны да першароднай сілы нашага слова прамоўца, ідзе ў «адкрытую».

Вось яскравы прыклад: «...Аднойчы ў Доме творчасці імя Я. Коласа пад Мінскам стары паэт-перакладчык, зірнуўшы на мае чарнавікі (я перакладаў тады балгарскія паэты — класікаў), сказаў: «Слухайце, мне здаецца, вы занадта ўсё гэта прымаеце да сэрца. Навошта так? Калі мы рабілі тую вялікую анталогію балгарскай паэзіі на рускай мове — ведаеце яе, у чырвонай вокладцы, — то прыходзілася рубіць па пяцьсот-шэсць-

масці працоўных мас. А гэта, у сваю чаргу, азначае, што творчасць Багдановіча была рэакцыйнай па самой сваёй сутнасці».

— Злітуйцеся! — усклікну здзіўлены чытач. — Што гэта? Адкуль гэта? Пра якога Багдановіча размова?

Гэта — пра яго, пра Максіма Багдановіча. З папулярнага ў пачатку трыццаціх гадоў падручніка па гісторыі беларускай літаратуры. Не, не дзеля якогасці эфекту прыведзены тут гэтыя радкі. Проста яны дапамогуць чытачу зразумець, які ж шлях трэба было працерабіць нашаму літаратуразнаўству, каб канчаткова пераадолець мярзвічыю спадчыну вульгарнай сацыялогіі і ачысціць цудоўнае аблічча вялікага паэта ад яе напластаванняў...»

Але тэмперамент, светапогляд, ідэйна-эстэтычная пазіцыя крытыка праяўляюцца не толькі ў такіх палемічна-эмацыянальных пасажах. Самае галоўнае — ён умее высякаць «агонь публіцыстычнасці» з канкрэтнага ідэйна-эстэтычнага аналізу самога мастацкага твора.

Гэта адчуваеш, калі чытаеш развагі ў той час яшчэ адносна маладога даследчыка пра лірыку Янкі Купалы як лірыку «эмацыянальных полусаў», цэласнага настрою; пра філасафічнасць, спакойны роздум у лірыцы Якуба Коласа, пра пластычнасць, псіхалагічную нюансіроўку ў паэзіі Максіма Багдановіча.

Ці ўзяць хоць бы тыя ж развагі пра своеасаблівае эмацыянальна-псіхалагічнае складу нашай вуснай народнай сатырычнай творчасці ў цікавым, напісаным не так даўно артыкуле «Май-стэрства байкапісца», у якім сцісла, але грунтоўна паказана ідэйна-эстэтычнае багацце сатыры Кандрата Крапівы, які за сваё доўгае творчае жыццё напісаў усяго сорок васьмь баек, але якія — нельга не далучыцца да гэтых слоў — «зрабілі б гонар сатырычнаму цэху паэзіі любой краіны».

І калі крытык, скажам, прыводзіць словы аднаго з балгарскіх сяброў: «Панчанка-паэт еўрапейскага маштабу. Ім магла б ганарыцца любая высакаразвітая літаратура», то затым імкнецца навіта аналізам сцвердзіць правадзейнасць і правамоцнасць гэтых слоў у дачыненні да свайго любімага паэта, замілаванасць да якога выкажа адкрыта не раз і не два ў гэтай кнізе. А калі ў адным са сваіх леташніх выступленняў Н. Гілевіч горача даводзіў, што ў нашай паэзіі ўсё-такі ёсць вершы для песень, то тут жа прафесійна-пераканаўча паказаў гэта на аналізе лірыкі Г. Бураўкіна з яго «звонкасцю і мілагучнасцю», з «чысцінёй гучання» вершаванага радка.

Кніга складаецца з трох раздзелаў «Профілі», «Водгукі», «Слова ў спрэчках». Усе назвы адпавядаюць унутранаму зместу гэтых раздзелаў.

У першым — кароткія накіды, вельмі выяўныя штрыхі да партрэтаў Янкі Купалы і М. Багдановіча, такіх нашых сучаснікаў, як К. Крапіва, П. Панчанка, В. Вітка, С. Дзяргай, Я. Семяжон, Ю. Гаўрук, С. Грахоўскі, усхваляванае і цёплае слова пра такога сапраўды «вернага і таленавітага сына свайго народа», як Рыгор Раманавіч Шырма. У другім раздзеле сабраны рэцэнзіі на кнігі С. Блатуна, Р. Семашкевіча, Я. Янішчыц, Ю. Голуба і некаторых іншых прадстаўнікоў з іх пакалення — добраазначаны і прычыновы, глыбока прафесійны збор творчасці маладых паэтаў. І, можа, найбольшае ўражанне пакідае апошні раздзел, у якім змешчаны матэрыялы, здавалася б, занадта прывязаныя да «злыбы дня» — выступленні на з'ездах, пленумах, нарадах, канферэнцыях і да т. п.

Але ж хіба састарэў невялікі артыкул «Пастаўшчыкі» песеннага тавару», напісаны яшчэ ў 1955 годзе? Не сакрэт, апошнім часам многія нашы кампазітары сталі больш зацікаўлена ставіцца да твораў беларускіх паэтаў. Але ці ж мала яшчэ ў нас «пустой траскатні, непісьменнага набору слоў, без логікі, без думкі, без ценю пачуцця»? Ці ж не спакушаецца яшчэ той-сёй гэтаю «слоўнаю мешанінай»?

Не страціў сваю актуальнасць і другі артыкул на гэтую сапраўды яшчэ балючую для нас тэму — «Толькі па законах паэзіі», у якім выдзелена пераканаўчая палеміка ўжо з адносна даўнім (1960 года) артыкулам М. Алтухова «Музыка і тэкст».

«У гэта веру» — страсная, палемічная кніга, напісаная чалавекам, які неадлучны ад сучаснага літаратурнага жыцця. Хацелася б, каб сапраўды зацікаўленая размова насцей вылясала на такім канкрэтным узроўні, як у артыкулах «Першая кніга паэта», «Ей нельга быць глухой і марнай» і некаторыя іншыя. Нашай крытыцы, асабліва крытыцы «бягучай», у якой так яшчэ шмат саматужніцтва, зашмат «празмернай памяркоўнасці, дробнапападхалімскага суб'ектывізму, незразумелай, нічым не апраўданай баязлівасці», не грэх прыслушчацца яшчэ раз да такіх артыкулаў, як «Злоўжыванне даверам», «Да таленту трэба яшчэ сумленне» і іншы. Таму ўсім нам вельмі патрэбны менавіта такія кнігі, як «У гэта веру» Ніла Гілевіча.

Генадзь ШУПЕНЬКА.

ТВОРЧЫІ НЕСПАКОЙ

ча-літаратуразнаўца, крытыка. Яго нааграфічнае даследаванне пра маладыя-коўскую паэзію «Акрыленая рэвалюцыя» было ў свой час падзеяй у нашай літаратуразнаўчай навуцы. Па-свойму адметныя і такія яго кнігі, як «Наша родная песня», «Паэтыка беларускай народнай лірыкі», «Паэтыка беларускай загадка», «Верная вялікім заповітам. (Сучасная балгарская паэзія. 1956—1976)»... І вольна перад намі новая кніга з вельмі выяўнай назвай — «У гэта веру». Назва таму-сяму можа падацца занадта гучнай, але яна вельмі ўдала схоплівае асноўны пафас зборніка, выражае аўтарскае творчае крэда. Гэта выбранае аўтара ў галіне крытыкі і публіцыстыкі.

Аб вартасцях кожнай крытычнай кнігі мы мяркуюем па многіх якасцях, але не ў апошнюю чаргу па шырыні жыццёвых і творчых кругаглядаў аўтара, па глыбінні пранікнення ў прадмет гаворкі, па шырыні тону, па даходлівасці, і, калі хочаце, зымальнасці. Н. Гілевіч — адзін з найбольш таленавітых прадстаўнікоў нашай публіцыстычнай крытыкі. Ён не баіцца быць «адкрыта публіцыстычным» і ў сваёй паэзіі. І там, дзе яму ўдаецца жар сэрца распаліць у горане сапраўднага мастацтва, мы маем узоры лірыкі высокага грамадзянскага напалу. І ўжо тым менш хаваецца Н. Гілевіч за

Н. Гілевіч. У гэта веру. Літаратурная крытыка і публіцыстыка. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

сот радкоў у суткі! А калі б вольна марнавалі сябе, біліся над кожным словам — што мы паспелі б зрабіць?..» Вольна як, аказваецца, можна працаваць над перакладамі паэзіі! Можна «рубіць». Іншы паэт за ўсё жыццё напісаў не больш шасцісот радкоў (як напрыклад, геніяльна Хрыста Боцеў, аўтар дваццаці двух вершаў), а друг-перакладчык «рубіць» гэтулькі ж у суткі. А мы чакаем ад яго якасці, а мы здзіўляемся, чаму кепска разыходзіцца перакладная паэзія...»

Дазвольце сабе яшчэ адну даўгаватую цытату, якая не толькі пралівае святло на эрудыцыю крытыка, тады яшчэ зусім маладога даследчыка, на яго творчы тэмперамент, на яго стыль, але якая для сучаснага маладога чытача будзе думачка, цікавай сама па сабе, як крыніца «інфармацыі для роздуму». Цяпер, калі М. Багдановіча выдаюць і перавыдаюць, калі выйшлі кнігі А. Лойкі, М. Грыччыка, М. Стральцова, А. Бачылы, калі кожны школьнік ведае і разумее, што М. Багдановіч быў геніяльным паэтам, выключнай чалавечай асобай, зноў некаж аз удрыгваец, калі перачытваеш напісанае Н. Гілевічам яшчэ ў 1969 годзе: «...А потым здарылася непрадбачанае.

«...Творчасць Багдановіча пры ўсёй сваёй ідэйнай убогасці і адрыве ад канкрэтнай рэчаіснасці, гэтым самым адрывам служыла сродкам класавай барацьбы, барацьбы буржуазіі супраць пралетарыяту, сродкам адурманьвання свядо-

СЭРЦА ГАВОРЫЦЬ ПРАЎДУ...

Прастата і шчырасць пачуцця, натуральнасць яго выяўлення, даверлівасць інтанацыі — усё гэта ў першую чаргу краінае ў другой кніжцы Раісы Баравіковай «Слухаю сэрца». Лірычная геранія яе — чалавек гарачага сэрца, аптымістычнага погляду на свет:

Я веру сонечнаму «Мы»,
як вераць вулкі і дамы,
што некалі ў разгар зімы
абудзіць сонныя гаі
майго каханні салаўі.

Аптымизм гэты — не абстрактны, не рытарычны, бо грунтуецца на веры ў дабро, у трывалыя асновы народнага жыцця. Таму нездарма ў вершы з трагічным прадчуваннем, вершы, які прысвечаны памяці Мікалая Рубцова, паэтэса ўводзіць метафарычны вобраз старой:

Хоць недзе побач час
апошні,
хоць восень дыхае журбой,
яна ідзе па колнай помні
і бачыць сонца прад сабой.

Р. Баравікова. Слухаю сэрца. Вершы і паэма. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

Цікавым бачыцца нам у плане сувязі з народным светаадчуваннем верш «Шлях-Пушча». Праз прыроду, праз захапленне ёю («сюды ідуць на вадпой вышнію срэбных далагляды, і дрэвы дораць на распой свой сок бярозавым пагляддам») адбываецца зніжэнне гіпербалізаванага вобраза чалавека, які «з'явіўся тут упершыню, палючы за дзікім зверам», з вобразам лірычнага героя. Такім чынам, агульнанароднае, агульназначнае прымаецца як асабістае, суперажываемае. Адгэтуль бярыць вытокі шлях да шырокіх прастораў Сусвету, шлях да неабсяжнага мора Паэзіі:

Пабачу ў небе Млечны Шлях,
снажу: «Шлях-Пушча
прада мною!»

Інтымная тэма, якой прысвечана большая частка вершаў і паэма «Двое на зямлі», выходзіць за рамкі прыватных адносін, калі браць шырэй — гэта праблема ўзаемаадносін людзей паміж сабой, прабле-

ма камунікабельнасці, шчырасці.

Шукаем вінаватых
І ўздыхаем.
мануем водар
бесклапотных дзён,
адзін другога ў здрадце
папракаем
і адзіноту ведаем здавён.
Чакаем навальніцы,
ветру,
грому,
Маланку просім вузел
рассячы,
вяртаемся дамоў —
халодна ў нашым доме,
мы апускаем вочы
і маўчым.

Міжволі звяртаеш увагу на гэтае «і адзіноту ведаем здавён». У адным паэтычным кантэксце са «смакуем водар бесклапотных дзён» гэтыя радкі праліваюць святло на разуменне таго, што контурамі абазначана ў вершы. У чым сутнасць чалавечай некамунікбельнасці — вольна што хвалюе паэтэсу. І на гэта, здавалася б, невырашальнае пытанне яна адказвае. Адказвае тым, што ў любой сітуацыі не выносіць катэгарычнага прысуду, што верыць у каханне, ўзімаецца над будзённасцю дроб-

ных жыццёвых клопатаў: «Любоў мая так мала значыць, супроць таго, як я люблю».

Уражваюць сваёй экспрэсіўнасцю, нейкай каляровай выразнасцю вершы з раздзела «Жываліс побач», у якім наглядзецца, мы б казалі, невялікі, але ўсё ж адыход ад традыцыйнай паэтыкі, якая так уласціва Р. Баравіковай. «Вясёлая зіма ў Лошыцы»... Карціна заснежанасці, аб'інеласці, бадзёрнасці самога марознага паветра ствараецца з дапамогай гукавога паўтору: «Ён з галі злятае займелых», «Лошыцы знаёмых карнізы».

Метафарызацыя паэтычнага вобраза ў «Партызанскім вяселлі» стварае атмасферу романтизаванасці, неардынарнасці. У гэтым вершы найпаўней праяўляецца асацыятыўнасць паэтычнага мыслення Р. Баравіковай, што гаворыць аб шырокіх магчымасцях паэтэсы.

Безумоўна, не ўсё ў зборніку можна аднесці да творчых удач Р. Баравіковай. Есць у яе вершы, якія не вызначаюцца глыбокай думкай, творы, у якіх асоба паэтэсы не знаходзіць значнага выяўлення — «Пры знаёмстве», «Бярозы Айчыны», «Наталля, Наталі, Наташа...».

«Леся», «Русалчына кветка».

Так, напрыклад, у вершы «Пры знаёмстве» адчуваецца інфантыльнасць пачуцця, стылістычнае рознагалоссе: **А ночку планала ў падушку, дзень сустрэаючы раўняль (1) і ён упарта мне на вушна зноў паўтараў таёі імя.** Бярозы, пра якія паэтэса даволі цёмна піша: «Каму прызнацца ў вернасці павінна я — памяці ці святасці бяроз?» — гэтыя бярозы раптам «як свавольныя дзядзяткі (1), цалуюць прыдарожныя крыжы (?!)».

Надрэнная паэма «Двое на зямлі» бачыцца нам незакончанаю. Добра пачаўшы яе, паэтэса неўзабаве збаўляе тэмплераходзіць да нейкіх неакрэсленых урыўкавых знатовак.

Што ж, талент дужэ ў рабоце. Сёння ж, радуючыся новаму зборніку Р. Баравіковай, хочацца сказаць некалькі слоў пра яго мастацкае афармленне, зробленае маладым мастаком Міколам Селешчуком. Празрысты, летуценны стыль ілюстрацыі, дамаецца, добра стасуецца да шырай паэзіі Р. Баравіковай.

Яўген ГАРАДНІЦКІ,
навуковы супрацоўнік
Інстытута літаратуры імя
Янкі Купалы АН БССР.

З'ЯВА, новая ў нашым літаратурным жыцці, цалкам прыналежна яго сённяшняму дню, — выхад у свет амаль адначасова выбрана праца нашых лепшых майстроў мастацкага перакладу — яскравае сведчанне як значнасці набыткаў самой беларускай перакладчыцкай школы (а яна, безумоўна, ужо існуе), так і добрай увагі да творчасці яе прадстаўнікоў з боку чытацкага кола. Побач з аднагомінікамі Ю. Гаўрука і Я. Семяжона на кніжнай паліцы нядаўна заняў сваё месца і зборнік выбранага перакладаў «У свет па песні» А. Зарыцкага, паэта, які, здаецца, аддае перакладу ўвагі не менш, чым уласна мастацкай творчасці.

Творчай улюбленасцю ў сваю справу, усведамленнем яе адказнасці і складанасці пазначана амаль саракагадовая праца А. Зарыцкага над перакладамі пераважна з нямецкай і славянскіх моў. Багаты вопыт, набыты за час паэтычнага субяседавання з выдатнымі і проста таленавітымі паэтамі дае яму на ўступным артыкуле да зборніка права як бы нанова прабачыць, узважаць усё тэа свярджэнні і ісціны, што сталі амаль бяспрэчнымі ў дачыненні да перакладчыцкай практыкі. Безумоўна, пры перакладзе ён аддае перавагу арыгіналу перад падабрэўнікамі, што вымагае ад перакладчыка дасканалага ведання мовы, на якой напісаны твор. Але «...паэт В. Жукоўскі пераклаў на рускую мову «Адзісею» Гамэра не са старажытнай грэчаскай, а з нямецкага падабрэўніка». Некаторыя з перакладчыкаў лічаць, што цяжэй за ўсё перакладаць з блізкіх моў. Магчыма, хоць і спрэчна, заўважае аўтар, бо «шматлікая практыка паказала, што цяжэй за ўсё перакладаць творы вялікіх паэтаў, шэдэўры, дзе глыбокая думка выказана з незвычайна моцным паучыццём, сіціслаццю, выразнасцю і натуральнасцю», бо, урэшце, усё павінна вырашаць таленавітасць перакладчыка, свядомасць ягонага выбару, веданне ім аўтара і ягонай мовы — адным словам, усё тое ж усведамленне важнасці і адказнасці сваёй справы.

«Геаграфія» перакладчыцкіх вандровак, прадстаўленая ў зборніку, надзвычай шырокая. Акалічнасць гэтай варты ўхваля, хоць, здаецца, з пэўнымі завароткамі. Калі мець на ўвазе імкненне перакладчыка як мага шырэй паказаць абсяг сваіх прафесійных інтарэсаў, тады стракатаць імянаў зразумелая; калі ж кіравацца яшчэ і інтарэсамі чытача, яго натуральным жаданнем бліжэй і глыбей пазнаёміцца праз пераклад з іншамовнымі аўтарамі, магчыма, дагэтуль мала ці зусім незнаёмым яму, тады цяжка абыйсціся без папярочна складальніку зборніка, які ў дадзеным выпадку ўсё той жа перакладчык. Напрыклад, сустракаючы ў раздзеле літоўскай паэзіі імяны двух паэтаў — Э. Межэлайціса і Б. Мацкавічуса, прадстаўленых адна-

на кожны адным вершам, міжволі згадваеш, што А. Зарыцкі з'яўляецца аўтарам выдатнага, паводле сведчання крытыкаў і спецыялістаў, перакладу «Пораў году» Х. Данелайціса, гэтай першай сапраўды нацыянальнай паэмы літоўскага Адраджэння XVIII ст. І думаеш: ці не варта было б ахвяраваць двума вершамі, выбранымі, бадай што, адвольна, двух сучасных літоўскіх паэтаў дзеля таго, каб пазнаёміць сённяшняга

чытача, хаця б ва ўрыўках, з элічным шэдэўрам Данелайціса? Гэта, вядома, не перашкодна б і публікацыі перакладу ў далейшым цалкам, перакладу, які стаў ужо бібліяграфічнай рэдкасцю. Магчыму спасылку на тое, што перакладчык імкнуўся пазнаёміць чытача выключна з савецкай шматнацыянальнай паэзіяй, наўрад ці можна лічыць сур'езнай, бо, напрыклад, у раздзеле армянскай паэзіі змешчаны пераклады з А. Туманяна, творчасць якога амаль цалкам належыць перыяду дасавецкаму. Да таго ж, у выпадку, скажам, з нямецкай паэзіяй, перакладчык не абмежаваўся толькі вершамі сучасных аўтараў, а даў іх побач з творамі Гётэ, Гейнэ, Шаміса і інш.

З нямецкай класікі звяртаюць на сябе ўвагу пераклады з Адэльберта Шаміса, французца па нараджэнню, поўнае імя якога гучыць як Луі-Шарль Адэлаід. Чалавек цікавага жыццёвага лёсу, аўтар слаўтай пражытай «Гісторыі Пецера Шлемля», Шаміса быў і адным з выдатных нямецкіх лірыкаў, а таксама аўтарам балад, якія, належачы рэчышчу тагачаснага рамантызму, вызначваюцца зайдзроснай мерай народнасці, прастаты і неспрымушанасцю мастацкай выдумкі («Цацка дзяўчыні-веліканкі» і інш.). А. Зарыцкі падае паэта-лірыка і аўтара балад у ягоных лепшых узорах: ім перакладзены «Замак Банкур» — меланхалічная згадка пра колішнюю славу продкаў з Шампані, верш, над якім, паводле біёграфу, плакаў чулівы прускі кароль Фрыдрых-Вільгельм II, а таксама слаўная «Старая прачка», дзе ўслаўляецца працоўная годнасць простага чалавека, мужны і высакародны ўрок яго жыцця:

Пануль смяротная часіна
Надыдзе, прагну кожны міг

Зрабіць, як гэтая жанчына,
Усё, што ў межах сіл маіх,
Каб не сушыў мяне дакор
За тые дні, што марна вянуць.
Каб на смяротны свой убор
Мог, як яна, спакойна глянуць.

У нашым уяўленні Шаміса і, скажам, Гейнэ — дзве розныя эпохі ў нямецкай паэзіі, амаль несупастаўныя ў часе. А між тым малады Гейнэ быў сучаснікам Шаміса і жыва цікавіўся яго творчасцю, ён пісаў, што

значасца свосасаблівай, можа, нават трохі архаічнай выразнасцю. А. Зарыцкі падае паэму А. Міцкевіча набліжаную да сучаснай беларускай мовы — рашэнне, на маю думку, правільнае.

І ўжо зусім нельга абыйсці тое, што А. Зарыцкі стаўся адным з першых у нас у рэспубліцы энтузіястаў і прапагандыстаў паэзіі маленькага славянскага народа — сербалужычан (сорбаў), што жывуць галоўным чынам на тэрыторыі сучаснай ГДР, захоўваючы на працягу доўгіх вякоў, у асяроддзі чужамоўнай стыхіі, самабытную нацыянальную культуру і мову.

Зразумелая цікавасць да такога феномену ў наш век, даволі адчувальна пазначаная інтэграцыйнымі тэндэнцыямі: паэзія сербалужычан прымушае задумацца аб жыццёвай сіле нацыянальнага пачатку ў гістарычнай творчасці любога народа нагул, аб характары агульначалавечай культуры, якая моцная, у першую чаргу, духоўнымі дарамі шматлікіх нацый — вялікіх і малых. Сербалужыцкі паэт XIX ст. Якуб Барт-Цішыньскі пераканальна і з годнасцю піша:

Хай наш народ малы,
ды наша слова —
Вялікі скарб. Узброены мы
слаба,
А мова — меч,
чыі звон заўжды прываба.
Прынімаю люд, ды з крыллем
наша мова.

Мясцовая пыха? Не, разумею паэзію як вышэйшай формы нацыянальнай і культурнай свядомасці. Не магу ўстрымацца, каб далей не прадоўжыць думку словамі іншага паэта, на гэты раз паэтычнага прадстаўніка вялікай нацыі. Нібы згаварыўшыся з «народнікам» Барт-Цішыньскім, мадэрніст і інтэлектуал Г. Апалінэр піша: «Мастацтва страціць нацыянальны характар толькі ў той дзень, калі, жывучы ў адзіных прыродных умовах, у дамах, пабудаваных па адным узору, узьдзець род чалавечы заварыць на адной мове, з аднымі і тымі ж інтанацыямі, — гэта значыць ніколі. Этнічныя і нацыянальныя адметнасці спараджаюць многага тыпу літаратурных форм выказвання, і менавіта гэтую многага тыпу неабходна аберагаць».

А. Зарыцкі беражліва і любоўна ўзнаўляе для нас адметнасць і самабытнасць паэзіі далёкага і блізкага нам славянскага народа.

Ды і наогул, ці не ў гэтым, ці не ў імкненні зрабіць далёкае бліжкім, прымусяць загаварыць струны чытацкай душы ў адказ на паучыццё і думкі, што ўзроўняны на інакшай, чым наша, глебе, пад інакшым небам, ці не ва ўстапуленні духоўных кантактаў паміж людзьмі, раздзеленымі адлегласцю, часам і мовай, павінны мы бачыць задачу перакладчыка?

Перакладчык — пасланец добрай волі. Пераклад — служба сувязі.

Міхась СТРАЛЬЦОУ.

А. БЯЛЕВІЧ. У Вацкі Міняя. На рускай мове. Сэрыя «Герои Советской Родины», М., Выдавецтва палітычнай літаратуры 1978.

У спадчыне А. Бялевіча важнае месца займае не толькі паэзія, але і проза, публіцыстыка, мемуары. На дакументальнай аснове напісана і апавесць «У Вацкі Міняя», што цяпер у аўтарызаваным перакладзе У. Жыжэнкі папоўніла сэрыю «Герои Советской Родины».

Расказваючы пра легендарнага партызанскага камандзіра Міняя Пліпавіча Шмырова, А. Бялевіч на прыкладзе адной яркай чалавечай біяграфіі раскрывае вытокі ўсенароднага подзвігу ў гады Вялікай Айчыннай вайны, наглядна паказвае, што ідэя перакананасці, вернасці марксізму-ленінізму, запавятам Камуністычнай партыі дапамаглі нам выстаяць, і не толькі перамагчы лютага ворага, але і выратаваць ад карычневых чумы фашызму ўсё чалавецтва.

Выданне ілюстравана чорна-белымі здымкамі, што расказваюць пра справы Вацкі Міняя і яго баявых таварышаў.

В. РАСОЛЬКА.

ЯКУБ КОЛАС

Я. КОЛАС. Вершы і паэмы. На рускай мове. Выхадзіць у свет. Вялікая сэрыя. «Советский писатель», Ленінградскае аддзяленне, 1978.

Неўміручая спадчына слаўнага сына нашага народа, класіка беларускай літаратуры Якуба Коласа зноў прыйшла да ўсесаўзнага чытача. Шматлікія вершы паэта, напісаныя ў розныя гады яго напружанай і плённай творчай працы, а таксама паэмы «Новая зямля» і «Сымон-музыка» склалі змест аднагомініка выбранага твораў народнага песняра Беларусі, які выйшаў у вялікай серыі «Бібліятэка паэта», заснаванай у свой час М. Горкім.

Гэта ўжо другое выданне паэтычнай спадчыны Я. Коласа ў названай серыі. У параўнанні з папярэднім, у кнігу ўвайшлі яшчэ 27 вершаў, перакладзеных спецыяльна для гэтага выдання Б. Кенунам і Г. Сямёнавым.

Над узнёслым па-рускі неўміручым коласаўскім радком працавалі таксама С. Гардзевіч, М. Ісакоўскі, М. Камісарова, Я. Мазалькоў, А. Карчагін, М. Сідарэнка і іншыя вядомыя савецкія паэты і перакладчыкі.

Глыбокі аналіз творчасці Я. Коласа ва ўступным артыкуле «З глыбіні народнага жыцця» зрабіў І. Навуменка. Складанне тома і заўвагі Ю. Пшыркова. Рэдацыя вершаваных перакладаў В. Шэфнера. У кнігу ўвайшлі шматлікія здымкі паэта.

І. ВІШНЕУСКІ.

ГОРАД З ДЗВЮМА НАЗВАМІ

У серыі кніг і брашура, прысвечаных гарадам рэспублікі, заняў сваё месца і гісторыка-эканамічны нарыс А. Валахановіча «Дзяржынск». Кожны раздзел кнігі мае багата інфармацыі, фактычнага матэрыялу. Аўтар паслядоўна прасочвае гісторыю Дзяржынскай мястэчкі, пачынаючы з тых часоў, калі яна ўваходзіла ў склад Кіеўскай Русі, Полацкага і Мінскага княстваў, была староствам, а затым графствам у Вялікім княстве Літоўскім; цікава расказвае пра найбольш важныя падзеі, сацыяльна-эканамічныя працэсы бліжэйшага да нас часу: славянскі рух і паўстанне на чале з Кастусём Каліноўскім, першыя стачкі і забастоўкі, дэманстрацыі рабочых, выступленні сялян нававольных вёсак, падзеі, якія мелі месца ў Койданаве і яго наваколлі ў час першай сусветнай вайны.

У раздзеле пра дарэвалюцыйную гісторыю Койданова аўтар цікава піша пра жыццё беларускага пісьменніка, мастака і скульптара Каруса Кіганца. Адзначае і такі факт, што ў Койданаве ў 1912—1913 гадах вучыўся ў вышэйшай пачатковай школе К. К. Атраховіч (Кандрат Крапіва).

З цікавасцю чытаецца раздзел кнігі аб сацыяльна-эканамічных пераўтварэннях на Койданавшчыне ў паслярэвалюцыйны, савецкі

А. Валахановіч. Дзяржынск. Гісторыка-эканамічны нарыс. Мінск. «Беларусь», 1977.

час. Мала які беларускі горад можа паспрачацца з Дзяржынскам — перадавым фарпостам СССР на захадзе — адносна багацця і разнастайнасці падзей першых гадоў савецкага будаўніцтва. І аўтар з іх вялікага мноства выбраў найбольш істотныя і яскравыя, дзякуючы чаму і пры малым памеры раздзела мы атрымліваем добрае ўяўленне аб усіх найважнейшых дасягненнях у будаўніцтве новага жыцця.

Найлепш удаўся аўтару раздзел, прысвечаны барацьбе падпольшчыкаў і партызан з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Эмацыянальнасць і дакументальна праўдзівы паказ падзей дапамогуць чытачу ацаніць бяспраша і гераізм савецкіх людзей у воражым тыле. У раздзеле глыбока раскрыта роля Дзяржынскага антыфашысцкага камітэта «Смерць фашызму», які быў створаны для агульнага кіраўніцтва падпольнымі арганізацыямі горада і раёна, дзейнасць Дзяржынскага падпольнага РК КП(б)Б. Занячэваецца кніга паказам дасягненняў працоўных Дзяржынска ў адраджэнні і развіцці свайго горада ў пасляваенны час. А што гэты дасягненні былі значныя, гаворыць тое, што ўжо ў 1945 годзе ў раёне меліся калектывы, якія выходзілі пераможцамі рэспубліканскага сацыялістычнага спаборніцтва, да прыкладу, Негаральская МТС. Гэта ж самааддана працавалі вытворчыя калектывы горада і раёна і паэты. Аўтар пераканвае нас у гэтым, глыбока аналізуючы канкрэтныя статыстыка-эканамічны матэрыялы, паказваючы дасягненні працоўных калектываў, прадпрыемстваў, перадавікоў вытворчасці. Наогул, якасныя зрукі, якія адбыліся за 60 гадоў Савецкай улады ў сацыяльным і культурным жыцці горада, асветлены ў кнізе найбольш поўна.

Леанід ЛЫЧ.

Гродзенцы ў гасцях у Кандрата Кандратавіча Крапівы.

ДЗВЕ ГАДЗІНЫ І УСЁ ЖЫЦЦЁ

Вяршыня ў нашай драматургіі зіхаціць творчасць народнага пісьменніка БССР. Героя Сацыялістычнай Працы Кандрата Крапівы. Больш як чатыры дзесяцігоддзі назад героі яго першых п'ес пачалі на беларускай сцэне расказаць аб часе і аб сабе, раскрыць характар сучасніка ў вострых драматычных калізіях. Услаўляючы мужнасць К. Крапіва развіваў і сатырычны жанр як відучы мастак, які не абмянае з'яві і тыпы адмоўныя, выкрываючы носьбітаў старога ідэалогіі, прыстасаванцаў і мяшчан.

Два гады мінула з часу пастаноўкі на сцэне Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра адной з бліскучых камедый К. Крапівы «Мілы чалавек», аб якой мне давялося адразу ж гаварыць на старонках «ЛіМа»: Прэм'ера была хваляючай падзеяй — упершыню ў сцэнічнай гісторыі п'ес патрыярха беларускай драматургіі героі яго толькі праз трыццаць гадоў пасля першай пастаноўкі вярнуліся на падмошкі. Пра тое, што камедыя прайшла выпрабаванне часам, не страціла актуальнасці і па-ранейшаму выклікае цікавасць гледача, сведчыць і выключны прыём у Мінску, куды ў кастрычніку 1976 года прывёз «Мілага чалавека» тэатр з берагоў Нёмана.

...Стваральнікі спектакля з хваляваннем чакалі аўтара. Але хвароба перашкодзіла Кандрату Кандратавічу паглядзець пастаноўку. Ён запрасіў да сябе Уладзіміра Караткевіча — рэжысёра спектакля і Уладзіміра Мішчанчука — выканаўцу галоўнай ролі Жлукты (Чарскага). На гэтай сустрэчы выпала шчасце быць і мне. Памяць і нататкі, зробленыя тады, захавалі атмосферу сардэчнасці таго дня, гутаркі Кандрата Кандратавіча з інтэрпрэтарамі яго твора. Гаспадар шчодро дзяліўся з гасцямі ўспамінамі і мудрымі развагамі аб мастацтве, аб тэатры, аб людзях сцэны. З цікавасцю знаёміўся Кандрат Кандратавіч у той дзень, 19 кастрычніка 1976 года, з падручкім гродзенцаў — альбомам фотаздымкаў спэн з «Мілага чалавека» і артыстаў у ролях. Дзякаваў гродзенцам за працу над п'есаю цікавіў-

ся, як прынялі пастаноўку гледачы. Пачуўшы, што спектакль расце, бо на ім бывае і неспадзяваная рэакцыя залы, якая ўплывае на гучанне твора, Кандрат Кандратавіч сказаў, што такі працэс станаўлення сцэнічнага твора заканамерны.

— Акцёры абжываюць тэкст, асвойваюць яго і знаходзяць адпаведныя сродкі выяўлення, — сказаў ён. — Ідзе паступова шліфоўка спэнтакля, даводна да канцыцы. І на камедыю павінна быць больш адкрытая рэакцыя. Такая спецыфіка жанру.

Давядаўшыся, што гродзенскі тэатр прывёз у Мінск «Беспасажніцу» А. Астроўскага, Кандрат Кандратавіч успомніў, як у свой час перакладаў гэту п'есу для БДТ-ІІ (колесаўскага тэатра); прыгадаў пачатак сваёй дружбы з тэатрам:

— Свой тэатральны вопыт я набываў менавіта ў час працы над перакладамі, — гаворыць Кандрат Кандратавіч. — Тэатр мяне цікавіў даўно, ды я не думаў, што сам буду пісаць для сцэны. У 1933 годзе папрасілі мяне перакласці «Недарасль» для тэатра імя Янкі Купалы, які тады называўся БДТ-І. Ну а калі ўжо пераклаў, то стала цікава, як можа загучыць на падмошках. Пачаў хадзіць на рэпетыцыі. Пазнаёміўся з тэатрам бліжэй. Паспрабаваў сам напісаць. Першая мая п'еса «Канец дружбы» была пастаўлена Л. Літвінавым і Л. Рахленкам з удзелам вельмі добрых акцёраў. Замацавалася мая сувязь з тэатрам. Другую п'есу я пісаў да 20-ай гадавіны Кастрычніка. Напісаўшы п'есу, ездзіў з ёю да У. Галубіка. Прачытаў яму «Партызан». Адчуў, што напісана мною не спадабалася рэжысёру. У Мінску «Партызанамі» зацікавіўся БДТ-І і неўзабаве паставіў. Спэнтакль паказваў людзей, што змагаюцца за сваю, за народную ўладу, супроць іншаземных акупантаў. Міжнароднае становішча было такое, што гэтыя старонкі нашай гісторыі гучалі вельмі надзённа. Асабліва ў дні вызвалення Заходняй Беларусі. «Партызан» паказвалі ў Беластоку. Кажуць, прыём быў вельмі хваляючы. Я не прысутнічаў на тым спектаклі, бо быў тады ў арміі...

Суб'ектыўна прыгадалі, што ў пачатку 1941 года ў адным з інтэрв'ю Кандрат Кандратавіч сказаў, што ў яго бліжэйшых планах п'еса з жыцця Чырвонай Арміі. І «Праба агнём», якая з'явілася ў пачатку Вялікай Айчыннай вайны, нібы падсумоўвала ваенны вопыт пісьменніка, была працягам тых творчых планаў, якімі ён жыў у мірны час.

— Так, да гэтага я павываў і на фінскім фронце, — сказаў К. К. Крапіва. — Значыць, у мяне ўжо тады адкладваліся

ўражанні ад характараў, марцін, драматычных падзей і чалавечых адносін да іх. Ранейшы жыццёвы вопыт пасля дапоўніўся ўражаннямі Вялікай Айчыннай вайны. Так з'явілася «Праба агнём». Па жанру гэта псіхалагічная драма. Яе паставіў у 1943 годзе БДТ-ІІ, які працаваў у эвакуацыі ў горадзе Уральску ў Казахстане. Там жыла тады і мая сям'я. Такім чынам я быў звязаны з гэтым горадам. Спачатку завочна, а пасля і павываў на прэм'еры спэнтакля. Ён доўга жыў на сцэне. Былі тэатральныя работнікі, якія бачылі ў п'есе перавагу асабістых перажыванняў герояў. У п'есе ж ёсць і героіна тансама. Яна выяўляецца праз лірычнае, асабістае пачуццё персанажкаў, якія паўстаюць перад гледачом у моманты сапраўды складаных душэўных перажыванняў. Глыбока інтымныя эмоцыі выяўляюць асабіствы чалавечых характараў, што праходзяць сваю «прабу агнём» у ваенную пару...

— Прызнацца вам, — працягаў Кандрат Кандратавіч, — канкрэтна на акцёраў і ролі не пісаў. Калі ў мяне характар намеціўся, то ўжо не так важна, якому акцёру давацца працаваць над ім, якому ён будзе па сіле. Вядома, скажам, Астроўскі часта пісаў на пэўных акцёраў, бо сам увесч час жыў у тэатры, працаваў там, дасінала ведаў яго. Мне было цяжка разлічваць: я напішу для гэтага акцёра, а тэатр увогуле не паставіць п'есу. Таму галоўным чынам я зыходзіў з самой задумы п'есы. Калі яна акрэслена, тады ўжо думаю, якія персанажы сваімі ўзаемадзеяннямі могуць данесці гэтую ідэю, якія характары і ў якіх сітуацыях могуць з найбольшай паўнатой раскрыць яе. І калі гэта знойдзена, трэба распрацаваць сюжэтныя вузлы, трэба расставіць людзей такім чынам, каб яны ўзаемадзейнічалі. Тады будзе драматургія, а не інфармацыя...

— У «Мілым чалавеку» такія вузлы развіязвае Язва, — зазначыў У. Караткевіч.

— Мне гаварылі, што ў вашым спектаклі ён вельмі строгі і вайсковая форма падкрэслівае гэта, — сказаў Кандрат Кандратавіч. — Вядома, у кожнага акцёра ёсць свой падыход да ролі. Да таго ж, сапраўды, Язва толькі што прыехаў з фронту. Але гэты воін — журналіст, які павываў у розных сітуацыях, адчувае і ўлічвае іх, розных людзей ведае. Таму яго нельга рабіць сьвабодным дагматыкам. Ён свабодны ў зносінах з іншымі. І з Клаваём ён размаўляе лёгка. Праўду гаворыць, а нібы жартуе. Можна, акцёр перастарэўся? Калі ён надта стараецца, то будзе выглядаць сьваным, заціснутым. Гэта Язве не пасуе. Ён любіць гумар, іронію. Разыгрывае Праменнага, Клаву. І са Жлуктаю размаўляе «з падначалена». Таму тут патрэбна акцёрская раскваннасць і лёгкасць.

(Заканчэнне на стар. 10).

ЁН ПРОСТЫ БЫЎ САЛДАТ

Вершы ленинградскіх паэтаў

Мікалай ЦІХАНАЎ

ХАТЫНЬ

Над чорным кубам сталі тры
бязрозы,
Замест чацвёртай б'е агеньчык
з дзюэ,
Тут і дасюль расказваюць
праз слёзы:
«Загінуў кожны з нас чацвёрты
беларус».

Мы у Хатыні, а ўгары, над
намі,
У мёртвых камінах гудуць
званы.
Тут людзі не хацелі быць
рабамі.
І сталі бессмяротнымі яны.

Пра што дасюль гудуць званы
Хатыні?
Магчыма, хочучь папярэдзіць
нас,
Каб людзі болей мёртвае
пустыні
Не ўбачылі ўжо ні ў які час:

Мы ўсе маўчым у цішыні
хатынскай,
Мы ледзь ступаем па жывой
расе...
І бачым, як стары каваль
Камінскі
Свайго Адама з польмя нясе.

Сяргей АРЛОЎ

Ён пахаваны ў шар зямны,
Хоць проты быў салдат.
Не марачы пра ардэны,
Ён выканаў загад.
Яму, як маўзалеі, зямля —
На многія вякі,
І Млечыя Шляхі здала
Завейваюць бакі.
На стромкіх схілах хмары
спяць,

Мяцеліцы мятуць,
Грамы з маланкамі гримяць,
Вятры разгон бяруць.
Замойклі выбухі вайны...
Сябры пайшлі далей,
Яго паклаўшы ў шар зямны,
Нібыта ў маўзалеі.

Вось чалавек скалечаны
навечна:
У шрамах твар, ледзь ногі
валачэ,
А ты глядзі, не пазбягай,
сустрэчны,
І не адводзь спалоханах
вачэй.

Ішоў да Перамогі ён з баямі,
І пра сябе не думаў, як відаць,
Каб ёй зазячка над роднымі
краямі,
Што погляд ад яе че адарваць.

Леанід ХАУСТАЎ

БАЛАДА ПРА СТАРОГА САЛДАТА

Вярнуўся гаспадар з вайны.
На лаву сеў: «А дзе сыны?»
Стрымацца жонка не змагла —
Дзе пахоронкі падала.

Салдат ні слова не сказаў,
А зноў мяшэчак завязаў,
Прыступкі рыпнулі пад ім,
Растаў ад самакруткі дым.

Салдат угледзеў з-пад рукі —
З вайны вярталіся палкі,
Насустрэч ім ішоў назад
Ужо немалады салдат,
На Запад ён ішоў ізноў,
Каб адшукаць сваіх сыноў.
Але знайсці ніяк не змог.
Стаяць магілы ля дарог.
Без помнікаў, без агародж,
З таблічак змыў іменны дождж.

Мяшэчак зняў салдат-сапёр,
І завінеў яго тапор.
Глядзіць салдат — сінее лён,
Зноў агароджу ставіць ён,
Зрабіў над пірамідкай дах
І з блякі зорку ў галавах.

Ішоў салдат праз луг і бор,
І ўсё звінеў яго тапор,
Ішоў цяляр немалады —
Відны наўкол яго сляды:
То агароджу паднавіў,
То дзеразою-перавіў,
То пірамідку збудаваў —
Сабе палёгкі не даваў.
Звінеў яго тапор ізноў,
Бо многа адшукаў сыноў.

Няхай гарыць агонь заўжды.
Сівы, даўно не малады,
Ды лёгкі у сваёй хадзе,
Зноў бацька,
Зноў салдат ідзе.

Вадзім ШЭФНЕР

КАСКА

Маўчыць у самоце над
стромай
Вярбы пакалечаны ствол,
Пад бросняй амаль нерухомай
Густая вада, як расол.

Бывае галоўка ці лапка
Над цемрай мільгне
вадзяной —
Плыве адзінокая жабка
З зялёнаю мокрай спіной.

Ды хлопчык з'явіўся з
хлудзінай, —
І болей няма цішыні:
Аброслю зеллем і глінай
Ён каску дастаў з глыбіні.

Вясёлы, заўжды бесклапотны,
Стаіць, падкасаўшы штаны,
Трымае савецкай пяхоты
Ён цяжкі убор галаўны.

Павольна, нібыта праз сіта,
Ліецца струменьчык тугі
Праз дзірачку каскі прабітай,
І тут жа знікаюць кругі.

Аб мірным, бязвоблачным
небе,
Пра дні без трывог і пакут
Спакойна, як парастак срэбны,
Струменьчык плэ хлапчуку.

Спявае струменьчык імклівы
Аб сочэчным леце даўгім,
Пра сёлетні чэрвень шчаслівы,
А мне аб другім, аб другім.

Георгій СУВОРАЎ

КАСАЧ

Світанне над узлесем
задрожала,
Бой адгрымеў. З агрызкам
сухара
Я сеў на пень. Вінтоўка
спачывала,
І на ствале паблісквала зара.

Ішлі аднапалчане з поля бою...
Калі аселі і туман, і пыл,
У срэбных росах я перад
сабою
Убачыў раптам пару чорных
крыл.

Пасля сагнутая вясёлкавая шыя
Узнікла з перасохлае травы...
Вінтоўка — вось, але не
саграшыў я,
Бо ён адзін на беразе Нявы.

Зямлякі! Зямлякі! Прыгадаў
дні вясны я,
Над кедрамі — гусіныя
ключы,
І, як праз сон, праз шлохі
лясных
Пачуў, як рагаталі касачы.

Як і тады, з тонавым
захапленнем
Я адарваць вачэй не мог ад
крыл...
Лягла вінтоўка на мае калені,
Падняць яе мне не хапала сіл.

Ды і навошта? Не патрэбна
гэта.
Няхай касач рагоча і плэ.
Я снайпер, але знаю па
прыкметах:
«Хто птушку б'е, той зверна не
заб'е».
Пераклаў С. ГРАХОЎСКІ.

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

Родная армія

Я эрадніўся з табою навекі
З самых ранніх юнацкіх гадоў.
Колькі нам у паходах на вейкі
Ападала завей і дажджоў!

У цяплюшках, таварных вагонах
Да акапоў адмервалі шлях.
І я ў першых заўжды эшалонах
Быў з табою на ратных палях.

Ты — мая маладосць баявая,
Маё шчасце і мой вечны бой.
Светлы дзень Пераможнага Мая
Сустракалі ў Еўропе з табой.

Быў не час яшчэ ў родную хату
Мне з апошніх прыйсці перапраў.
Там салдату свайму —
Свайму брату
Я ля помніка кветкі паклаў.

З ім не раз у зямлянцы, акопе
З аднаго кацялка еў і піў.
Як і ён, твой баец, просты хлопеч,
Я чырвоную зорку насіў.

І калі нават спыніцца сэрца,
Адшуміць нада мною твой сцяг, —
Гэта зорка няхай застаецца
У мяне на салдацкіх грудзях.

Балада пра сухар У баявым каравуле

Кавалеру двух ордэнаў Славы, удзельніку абароны Ленінграда, былому воіну і старшыні Каменскага сельсавета Кармянскага раёна, члену КПСС з 1926 г., цяпер пенсіянеру Максіму Пятровічу Астапенку — прысвячаецца.

Яшчэ атаку ўзвод адбіў.
На золку гул гармат прыціх.
А на сняданак хлопцам быў
Адзін сухар, адзін на ўсіх.

Яны вядуць няроўны бой.
Яны бароняць Ленінград.
Загінуў камандзір. І ў строй
За лейтэнанта стаў сяржант.

Цяпер ён тут — і твой райком
І друг у радасці й смуге.
Паслаў салдата за пайком:
— Хутчэй! Каб на адной назе!

Салдат папоўз па цаліне
К дымку на кухні палкавой.
Не першы тыдзень на вайне —
І фронт і тыл ён знае свой.

Якім бы смачным быў тады
Суп — хоць і з варам папалам.
Бяда ж прыйшла з другой бяды —
Разбіла кухню ў тыле, там.

Сухі паёк прынёс салдат
Для камандзіра, для байцоў.
Ды ўсіх скасіў свінцовы град,
Няма ніводнага з сяброў.

Ляжаць упокат між бяроз
Яго найлепшыя сябры.
Дык для каго ж сюды прынёс
Ён канцэнтрат і сухары?

Для чужакоў, што зноў паўзучы,
Па ім прамой наводкай б'юць?
Не! Ён па правілу байца
Стаяць тут будзе да канца.

Яшчэ ў яго патроны ёсць...
А што ж рабіць яму з пайком?
І ён усё, што хлопцам нёс,
У роў закінуў з кацялком.

Каб не застаўся на губе
У чужынца тлусты гэты харч, —
Пакінуў толькі для сябе
Адзін, што быў на ўсіх, сухар.

Я ў сваю дывізію пайшоў.
А. ПЫСІН.

Мы нясем на зямлі каравулы пазменна,
І становяцца ў строй нашы сёння сыны.
Паглядзі — ўзмах рукі,
Крок чаканны, адменны:
Так ідуць,
Як ішлі мы калісьці з вайны.

Ты, сівы ветэран,
Так цяпер і не пройдзеш,
Бо не той ужо спрыт і не тыя гады.
Але кожны сваю з нас дывізію знойдзе.

У якой генерал з намі
Браў гарады.
Вечны наш каравул —
Гэта бой за свабоду.
У нашых сэрцах

Салдацкі агонь не пагас.
Не забудзь жа дывізіі,
Арміі, ўзвода,
У якім ты стаяў
На пасту першы раз.

Бусел і сасна

Дамоў ляцеў здалёку бусел.
Яго прытулак — на сасне.
А каля вёскі плача ў скрусе
Сасна, нярадавая вясне.

Стыхійнай грознай спалялена
Была ўся вёска над ракой.
І ёй, сасне, над гладдзю соннай
Стаяць тут выпала адной.

Не разалецца звонкі клёкат,
Не прыгарне бусла сасна.
І толькі абгарэлым бокам
Да сонца цягнецца яна.

Яна для птахай чорна-белых
Кальскай мяккаю была.
Цяпер з кары яе збалалай
Смала смугою пацякла.

Яе ў жыцці спаткала гора.
Але бушуе зелень траў,
Вось побач парастак бадзёра
З карэньчыка таполі ўстаў.

Ледзь чуцен ціхай рэчкі плёскаць,
А бусел зноў сеў на сасну,
Па ёй сваю пазнаўшы вёску,
Вітае клёкатам вясну.

Размова

Над бесяддзю, ў лясной акрузе,
Сялянскай хаце б'ю чалом.

Крыху сваёй дазволіў музе
Павесяліцца за сталом.

Чытаю вершы ў ціхі вечар
Я землякам не ўпершыню.
І музыкант — цыркун з
падпечча —
Уварваўся ў нашу цішыню.

Сярод дзядзькоў тут самы блізкі
І самы родны мне ў жыцці:
Яшчэ малым з адное міскі
З ім чэрпаў посны пах куцці.

Чытаю дзядзьку я пра зоры,
Пра ясны месяц у начы.
А ён нічога не гаворыць,
Незадаволена маўчыць.

Хавае, бачу, ў думках штосьці,
І раптам з крыўдай кажа ён:
— Ты да мяне ляцеў у госці,
А іншым першы біў паклон.

Пайшоў адразу з самалёта
Не да мяне, а к дружбачку.
У чужыя стукаўся вароты
Перш, чым к свайму прыйсці кутку!

Бы анямела раптам хата, —
Ні піць, ні есці не хачу.
Як без віны я вінаваты,
Сяджу прад дзядзькам і маўчу.

А што сказаць, чым апраўдацца,
Што тут няма маёй віны.
Друг фронтавы! Яго, прызнацца,
Не бачыў з самае вайны.

І ён сустрэў мяне тут першым.
Ну як было не завітаць!
Ці зразумее дзядзька? Вершы:
Мне ўжо не хочацца чытаць.

Пра лён, пра жыта залатое
Гаворыць дружняя сям'я.
А дзядзька ўсё адно і тое:
— Ты мой, кроў родная мая!

Цыркун прыціх. У хаце азье
Святло ад поўні залатой.
О, дзядзька родны! Сам ты знаеш,
Як я люблю цябе душой.

Але й сяброўскай шчырай хаты
Ніколі я не абміну.

Мы, пераможныя салдаты,
Прайшлі з ім разам праз вайну.

ДЗВЕ ГАДЗІНЫ І ЎСЁ ЖЫЦЦЁ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9).

— Мы захапіліся больш публіцыстычнасцю, грамадзянскай пазіцыяй Язвы, і гэта, мабыць, некалькі засушыла характар, — гаворыць У. Караткевіч.

— Вось я і кану, тут не тая задача, — працягваў Кандрат Кандратавіч. — Язва сродкамі сатырычнай камедыі імкнецца даследаваць характар Жлукты. Ён мог бы выкрыць Жлукту з самага пачатку. Толькі калі адразу перапыніць яго дзейнасць, камедыі ж не будзе. Будзе фельетон. Язва выступае тут як творчы работнік і яго мэта — выкрыць Жлукту зброй сатыры. А задача сатырычнай камедыі — давесці да лагічнага канца, часам да абсурду, тую ненармальнасць, якая даследуецца ў п'есе. Часам яна не вельмі кідка, але калі яе развіць, давесці да апагея, тады яе убачаць усе. Вось і задача майго драматурга Язвы не толькі выкрыць Жлукту, а паказаць, у што можа выявіцца такія з'ява, у што яна выльецца...

— Не асоба, а з'ява?
— Безумоўна, але з'ява — праз канкрэтную асобу, — зазначае Кандрат Кандратавіч.

— Мне хацелася, — гаворыць У. Караткевіч, — каб Язва балюча і зацікаўлена ўспрымаў лёс сваіх герояў. Адсюль так званыя сізнічны «сур'ёз» у нашым спектаклі.

— Зацікаўлена па-камедыйнаму, а не з драматызмам, — падкрэслівае Кандрат Кандратавіч. — Таму нават у пралогу ён гаворыць, якую ставіць са-

бе задачу. Звышзадача ясная, адносінны таксама. Якімі ж сродкамі ён будзе ўсё рабіць? Камедыійнымі і вельмі важна, каб адчувалася, што ідзе вайна, суровы час. Гэта варта падкрэсліць. Нейкі штрых. Магчыма, даць праход за анном салдат з маршавай патрыятычнай песняй... Вядома, гэта толькі прапанова. Мне хочацца, каб ваш спектакль загучаў яшчэ лепш...

У пакоі Кандрата Кандратавіча вісіць вялікі здымак: артысты купалаўскага тэатра са сваім аўтарам. Кранальны надпіс, словы падзякі за асабоду сустрэч з незабыўнымі вобразамі, створанымі драматургам. Гэта падарунак калектыву тэатра Кандрату Кандратавічу ў дзень яго 60-годдзя, якое адзначалася ў 1956 годзе. А быў ён зроблены значна раней, пасля прэм'еры «Мілага чалавека». І гродзенцы цікавяцца, якім быў той спектакль 1945 года на думку аўтара.

— Увогуле, спектакль атрымаўся добры, — гаворыць Кандрат Кандратавіч. — Глеб Паўлавіч Глебаў іграў Язву. Праўда, і тут ён крыху нагадваў Тулягу, быў мяккім. Барыс Віктаравіч Платонаў быў цікавым Жлуктаю. Цудоўнаю параю былі Клавя (яе іграла Раіса Мікалаеўна Кашэльнінава) і Праменны Эдуарда Шапко. Гэты артыст па свайму характару вельмі падыходзіў на гэтую ролю... Праўда, спектакль пратрымаўся на сцэне нядоўга. Нейк адразу ён трапіў пад агонь тагачаснай

крытыкі. Некаторыя крытыкі тады лічылі, што на сцэне можна паказаць толькі гераічнае. А тут раптам сатырычная камедыя, негатыўныя з'явы, у цэнтры твора — прайдзісвет. Знайшліся і такія Жлукты, якія пазналі слабе ў персанажках камедыі і абразіліся. Я перарабіў першы варыянт п'есы, унёс змены. У фінальнай сцэне выступае не Бывалаў, а Княгін. У такім выглядзе яна і друкуецца ў маіх кнігах...

Суб'ядзеднікі спыталі Кандрата Кандратавіча, ці ўздзейнічала крытыка «Мілага чалавека» на напісанне яго вядомых артыкулаў аб сатырычнай камедыі. Адаказ быў такі:

— Я пісаў іх, звязанычы на тую крытыку, якая была супраць сатыры наогул. Гэта абвясцілі тымой крытыкі і апраўданне заканамернасці існавання сатыры, сатырычнай камедыі ў нашай рэчаіснасці. Я меў на ўвазе пэўны перыяд, калі крытыка і тэарэтыкі наогул адмаўлялі ўсякую сатыру на сучасным матэрыяле...

— Значыць, наколькі можна меркаваць, — гаворыць У. Караткевіч, — Глеб Паўлавіч быў вельмі мяккі, а наш выканаўца — Нікіцін — залішне сур'ёзны?

— Так, Глебаў быў мяккі. А ваш выканаўца востры, ды не ў тым плане. Язва і Княгін — самыя сіладаныя вобразы камедыі. Княгін зусім не такі шаблонны і просты тып: своеасаблівы, па сваёй сутнасці суб'ектыўна сумленны чалавек. Сьвядома ён ні на якую подласць не пойдзе. Ададаны спра-

ве. Ды ў Княгінна ёсць комплекс непаўнацэннасці — ён адчувае сваю адсталасць у сэнсе адукацыі. Над ім пасмейваюцца работнікі вышэйшага рангу і гэта яму баліць. І вось знайшоўся такі «выдатны» чалавек Жлукта, які яго «ацаніў», аднёсся з душою. Гэта яго падкупіла. У фінале ў Княгінна крыўда і злосьць не толькі за слабе: ён убачыў, які прайдзісвет гэты Жлукта...

— Тады адбылася прэм'ера новай камедыі «Брама неўміручасці», і госці папрасілі аўтара падзяліцца ўражаннямі ад спектакля ў купалаўскім тэатры.

— Катэгарычна я не магу выказацца, бо ў мяне няма з чым параўноўваць яго, — адказаў пісьменнік. — Заканамернасць умоўнасці сізнічнага вырашэння спектакля бяспрэчана. Умоўнасць жа дапушчана і ў самой п'есе, у пастаноўцы тэмы. Гэта фантастычная камедыя: дапушчэнне таго, што магло быць, але яшчэ не было. У спектаклі купалаўскага тэатра ёсць «перабор» у тым сэнсе, што рэжысёр-пастаноўшчык больш увагі надаваў знешнім прыёмам афармлення — архітэктурнаму, гукавому, візуальнаму. Менш — глыбокаму псіхалагічнаму раскрыццю характараў. Я доўга, амаль што месяц, хадзіў на рэпетыцыі. Многа чаго побачнага было ў спектаклі. Там і «троххвотнікі» любодарэчы: яны ўводзілі ў бок ад самога зместу п'есы. І супраць чарапоў, якія былі развешаны па ўсіх сценах, я прырочыў. І малпа, якая там бегае, крычыць, адзначаючы ўдарныя месцы, мне таксама не падабалася. Тут, канечне, патрэбна было пачуццё меры... Вы лічыце найбольш складаным вобразам п'есы Дабрыяна. У якім сэнсе гэты вобраз складаны? Па-першае, яму з рознымі людзьмі трэба сустракацца і адпаведным чынам настройваць

ца на кантакт: з адным так гаворыць, з другім інакш, заўсёды ўлічваць псіхалогію партнёра. А гэта складана. Па-другое, ён сам, пачаўшы з узнёскасці, к канцу прыходзіць да пытання: што ж атрымліваецца? Беззыходнае становішча... Добра пачынаў іграць ролю Дабрыяна Павел Сцяпанавіч Малчанаў: настрой прыўзняты, маштабнасць ёсць, адчувае сітуацыю. Але рэжысёр даў яму цяжкую фізічную задачу: там жа ніякай мэблі няма, увесь час трэба было стаяць на нагах. І Малчанаў, чалавек ужо немаладому, гэта было вельмі цяжка. У Паўла Дубашынскага іншыя праблемы: ён на правільным шляху, але яму нештае маштабнасці Малчанава, і гэта адчуваецца... У горадзе Жданаве на Украіне таксама паставілі «Браму неўміручасці», але я не бачыў той спектакль...

Непрыкметна праляцелі гадзіны сустрэчы з Кандратам Кандратавічам Кранівою. Цяжка перадаць усе ўражання, якія перапаўнялі нас, калі мы пакідалі гасцінны дом чалавека, гутарка з якім зрабіла цябе багацейшым, прымусіла задумацца аб практычных справах і аб тэорыі нашага тэатральнага мастацтва. Ведаю, што У. Караткевіч ажыццявіў парадзі Кандрата Кандратавіча, і гэта пайшло на карысць спектаклю. Сёлета «Мілага чалавека» ў пастаноўцы гродзенцаў убачылі глядачы Ленінграда. Паспех, што выпаў на яго долю, — яшчэ адно сведчанне творчай перамогі, атрыманай драматургам і тэатрам, які паверыў у камедыю і даў ёй новае жыццё праз трыццаць гадоў пасля першага паказу.

Рыгор БАКІЕВІЧ.

«На аснове пастанова Савета Народных Камісараў Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі аб аднаўленні работы Саюза савецкіх кампазітараў БССР ад 12 лютага 1943 года старшыню ССК БССР тав. Багатырова Анатоля Васільевіча лічыць распачаўшым выкананне сваіх абавязкаў з 15 красавіка 1943 г. ...» — з распараджэння намесніка Старшыні СНК БССР, якое з'явілася ў Маскве 28 красавіка 1943 года...

Гэта — адзін з тысяч каштоўных дакументаў, што беражліва збіраюцца і захоўваюцца ў Цэнтральным дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва БССР. Архіўныя матэрыялы, быццам жывыя сведкі гісторыі, вядуць нас шляхамі, якімі шла беларуская музыка ад таго ваеннага 1943 да нашых дзён. Народны артыст БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР і БССР, прафесар, загадчык кафедры кампазіцыі Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага Анатоль Багатыроў успамінае:

мяці Канстанціна Заслонава» Ю. Семянякі і «Палі стэпавыя» І. Кузняцова, сімфоніі — другая Я. Цікоцкага, першая Л. Абеліевіча, першая Я. Глебава, балет Г. Вагнера «Падстаўная нявеста», канцэрт-паэма для скрыпкі з аркестрам П. Падкавырава, «Беларуская рапсодыя» для фартэпіяна з аркестрам Д. Камінскага, фартэпіяныя цыклы, песні... Значным быў і ўклад музыказнаўцаў рэспублікі ў скарбонку дасягненняў саюза. З друку выйшлі зборнікі беларускіх народных песень, брашуры, манаграфіі.

...Перагорнем яшчэ адзін аркуш нашага календара. Мы — на рубяжы 1968—69 гадоў: Савецкай Беларусі — 50 год! Як паказалі IV і V з'езды кампазітараў, стваральнікі беларускай музыкі паспяхова асвойвалі новыя жанры, тэмы, музычна-выразныя сродкі. Набывалі вядомасць маладыя кампазітарскія імёны: С. Картэс, Д. Смольскі, І. Лучанок, К. Цесакоў. З 4 па 9 снежня 1968 года Саюз кампазітараў БССР правёў пленум, прысвечаны пяцідзясяцігоддзю рэ-

ДЗЕНЬ СЁННЯШНІ — І ДЗЕНЬ МІНУЛЫ

— У красавіку 1943 года мяне адклікалі ў Маскву са Свярдлоўска, дзе я два гады быў прарэктарам па навуковай і навукальнай рабоце Свярдлоўскай кансерваторыі. Выклік у сталіцу быў звязаны з аднаўленнем дзейнасці Саюза кампазітараў БССР. У кастрычніку 1944 года беларускія кампазітары і музыказнаўцы вярнуліся ў вызвалены Мінск. Да 1946 года Саюз кампазітараў размяшчаўся ў той жа кватэры, дзе жыў я з сям'ёй. У вялікай пакоі працаваў штат саюза — тры чалавекі; тут збіраліся члены саюза, каб праслухаць і абмеркаваць новыя работы. Было тады членаў саюза менш за дваццаць...

Звярнуўшыся зноў да фондаў архіва, мы знойдзем там пастанову «Аб зацвярджэнні Статута Саюза савецкіх кампазітараў БССР», прынятую 12 чэрвеня 1944 года ў Гомелі Саветам Народных Камісараў рэспублікі. Статут вызначаў галоўныя аспекты дзейнасці саюза, накіраванай на ўздым ідэйна-мастацкага ўзроўню творчасці кампазітараў і папулярнасці музычных сачыненняў.

І далей — дакумент за дакументам — паўстаюць архіўныя старонкі, быццам старонкі своеасаблівага календара. Гартаючы яго, мы звернем увагу на тыя артыкулы, якія пераносяць нас наперад адразу на 10 гадоў.

Вось — час, калі Савецкая Беларусь святкавала сваё 30-годдзе. Напярэдадні гэтай знамянальнай падзеі беларускія кампазітары завяршылі шэраг буйных твораў. У іх ліку — оперы «Андрэй Касценя» М. Аладава і «Кастусь Каліноўскі» Д. Лукаса, музычная камедыя «Песня Бірэзіны» М. Чуркіна, буйныя сімфанічныя творы А. Багатырова, П. Падкавырава, Я. Цікоцкага, Р. Пукста, два канцэрты Д. Камінскага для цымбалаў з аркестрам. А колькі з'явілася ў той час песень, рамансаў, хораў, інструментальных п'ес! У пасляваенны музычны летапіс былі ўпісаны першыя яркія старонкі.

Год 1958. Рэспубліка рыхтуецца да 40-годдзя Саюза кампазітараў БССР, які папоўніў свае рады напярэдадні III з'езду (красавік 1959 г.), ажыццяўляе вялікую і разнастайную праграму святкавання юбілею Беларусі. Юбілейны пленум і Рэспубліканская канферэнцыя самадзейных кампазітараў, цыкл радыё- і тэлеканцэртаў, выданне зборнікаў і брашур, аўтарскія вечары і сустрэчы кампазітараў з працаўнікамі беларускай вёскі, конкурсы на лепшыя песні і рамансы — лепшае выкананне беларускіх твораў — усё гэта і не пералічыш. Цэнтральнай падзеяй стаў тут, бяспрэчна, юбілейны пленум СК БССР, які праходзіў з 20 па 22 снежня 1958 года. На парадку дня пленума былі канцэрты вядучых музычных калектываў рэспублікі. І адметна, што ў тагачасных праграмах заявіла аб сабе новае пакаленне беларускіх кампазітараў: Ю. Семяняка, Я. Глебаў, І. Кузняцоў, Г. Вагнер, Э. Тырманд. Сёння гэта прызнаныя імёны ў беларускім музычным мастацтве.

Да 40-годдзя БССР былі створаны оперы «Яснае світанне» А. Туранкова і «Павел Карчагін» П. Падкавырава, кантаты «А хто там ідзе?» Р. Пукста, «Па-

публікі і яе Кампартыі. У канцэртах быў прадстаўлены шэраг навінак, створаных да юбілею. Тры сімфанічныя праграмы, два спектаклі — балет Я. Глебава «Альпійская балада» і опера «Калі ападае лісце» Ю. Семянякі; два камерныя канцэрты, канцэрт песні і народна-інструментальнай музыкі, канцэрты харавой музыкі і музыкі для дзяцей — сапраўдны фестываль беларускай музычнай культуры! Беларускія творы гучалі ў лепшых залах сталіцы, а Дзяржаўны аркестр народных інструментаў і Дзяржаўны народны хор БССР, якімі кіравалі І. Жыновіч і Г. Цітовіч, прымалі ў сваім Палацы культуры працаўнікі калгаса «Новы быт» Мінскага раёна. У канцэртах пленума выконваліся дзевятая сімфонія М. Аладава і вакальна-сімфанічная паэма Г. Вагнера «Вечна жывыя», кантата «Беларускія песні» А. Багатырова і сімфонія № 4 Я. Глебава, вакальна-сімфанічная паэма «Попел» С. Картэса, песні У. Алоўнікава, Ю. Семянякі, І. Лучанка.

Нарэшце — год 1978. Пра сённяшні дзень Саюза кампазітараў расказвае старшыня праўлення, народны артыст БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі рэспублікі Юрый Семяняка:

— Да 60-годдзя рэспублікі наш саюз прыходзіць са значнымі творчымі дасягненнямі. Актыўна працуюць майстры старэйшага пакалення, усё больш важна гучыць голас маладых. За апошнія два гады сталі членамі саюза 11 маладых кампазітараў і музыказнаўцаў. Зараз у нашай творчай арганізацыі больш за 50 чалавек. Выхаванню творчай змены мы надаём вялікае значэнне. Верым у нашу моладзь, чакаем ад яе новых цікавых твораў, якія адлюстроўвалі б вобразы нашай вялікай эпохі...

У апошнія перад'юбілейныя месяцы дзейнасць Саюза кампазітараў БССР усё больш актывізуецца. У кастрычніку 12 кампазітараў прынялі ўдзел у Першым рэспубліканскім тыдні «Майстры мастацтва» — працаўнікам слава; сумесна з Саюзам пісьменнікаў БССР быў наладжаны ў Доме літаратара тэматычны канцэрт «Беларускія кампазітары — беларускім цымбалам». Зараз рыхтуем юбілейны пленум саюза. Музыкальна-грамадскіх пабывае на пляч канцэртаў і двух спектаклях — балеты Я. Глебава «Ціль Уленшпігеля» і оперы Д. Смольскага «Сіва легенда». Праграмы канцэртаў іладзены, у асноўным, з новых работ. Юбілею рэспублікі прысвечаны араторыя «Дзень Радзімы» В. Войціка, пляч паэм А. Багатырова для хору на словы беларускіх паэтаў, «Святая пазма» для сімфанічнага аркестра А. Мдзівані.

На перадсвяточным рахунку таксама закончаны ў клавірах оперы «Воўчая зграя» Г. Вагнера і «Новая зямля» Ю. Семянякі, зробленая А. Багатыровым другая рэдакцыя оперы «У пушчах Палесся».

У гэтыя дні беларускія музыказнаўцы — частыя госці на прадпрыемствах, у рабочых і студэнцкіх інтэрнатах, школах, прафесійна-тэхнічных вучылішчах, калгасах і саўгасах; яны расказваюць аб дасягненнях беларускага музычнага мастацтва. І асабліва ажыўлена, цікава праходзяць такія сустрэчы, калі ў іх прымаюць удзел кампазітары, калі стваральнікі сучаснай беларускай музыкі прыходзяць да свайго сённяшняга слухача.

Ірына ШМЕЛЬКІНА.

МІКАЛАЮ АЛЯКСЕЕВУ — 80

Вядомаму рускаму пісьменніку Мікалаю Аляксееву спаўняецца 80 гадоў. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала яму прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Мікалай Іванавіч!

Сардэчна віншваем Вас — ветэрана рэвалюцыі і грамадзянскай вайны, ветэрана партыі, актыўнага удзельніка Вялікай Айчыннай вайны, вядомага рускага савецкага пісьменніка з днём Вашага васьмідзясяцігоддзя! Выхадзец з рабочага асяроддзя, Вы лшчэ юнаком назаўсёды звязалі сваё жыццё з партыяй Леніна, і вось ужо амаль шасцідзят гадоў верна служыце ёй як воін і як пісьменнік. Пройдзены Вамі шлях ад радавога байца да генерал-маёра інжынерных войск — красамоўнае сведчанне Вашага падзвіжніцкага служэння Радзіме.

У гады Вялікай Айчын-

най вайны Вы — кадравы афіцэр Савецкай Арміі — з першага і да апошняга дня на фронце, і якія б складаныя заданні ні даручала Вам камандаванне. Вы выконвалі іх, як належыць камуністу. Вы і на фронце знаходзілі магчымасць пісаць пра ратны подзвіг салдат і афіцэраў, якіх бы намаганнем гэта ні каштавала.

Савецкаму чытачу шырока вядомы Вашы раманы «Яков Железнов», «Испытание», «По зову сердца», дакументальная аповесць пра генерала І. Д. Чарняхоўскага «Осколком оборванной жизни», ваенныя мемуары, напісаныя ў сааўтарстве з вядомым военачальнікам, п'есы, пастаўленыя на сцэнах тэатраў рэспублікі.

Мы ўсе ведаем Вас, дарагі Мікалай Іванавіч, як нястомнага працаўніка, заўсёды гатовага сустрацца і з рабочай аўдыторыяй, і з калгаснікамі, і з воінамі Савецкай Ар-

міі ў любым, няхай нават у самым аддаленым гарнізоне, і чытачы плацяць Вам за гэта вялікай павагай і ўдзячнасцю.

Савецкі ўрад высока ацаніў Ваш ратны і працоўны подзвіг, узнагародзіўшы Вас двума ордэнамі Леніна, пяццю ордэнамі Чырвонага Сцяга, ордэнам Кутузава II ступені, ордэнам Айчыннай Вайны I ступені, ордэнам «Знак Пашаны» і многімі медаллямі.

У дзень Вашага васьмідзясяцігоддзя ад усёй душы жадаем Вам, дарагі Мікалай Іванавіч, моцнага здароўя, невычарпальнай бадзёрсці, новых кніг, якія ўслаўляюць гераічныя справы нашага народа».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Мікалаю Іванавічу доўгіх год жыцця, паспяховага здзяйснення новых творчых задум.

ПА ЗАКЛІКУ СЭРЦА

У грозныя дні цяжкіх баёў пад Масквой на Заходнім фронце пачаў выходзіць часопіс «Фронтавы гумар». Невялічкага фармату і памеру часопіс з'яўляўся ў апоках і зямлянках, узбройваў фронтавікоў зброяй сатыры і гумару — смехам.

У лютым 1942 года ў адным з нумароў часопіса я з цікавасцю прачытаў гумарыстычнае апавяданне «Няўдалы адыход» («Неудающийся отход»). Зірнуў на подпіс: генерал-маёр М. Аляксееў. Гэта мяне здзівіла і ўзрадавала. Здзівіла, бо ведаў, якая вялізная работа ўскладзена на плечы начальніка аддзела кадраў фронту. Падумалася: КАЛІ гэты чалавек знаходзіць час лшчэ пісаць у армейскі друку? А ўзрадавала тое, што калі ўжо генерал піша гумарэска, то відаць, сапраўды гумар — справа сур'ёзная... А праз некаторы час у загадзе начальніка Палітупраўлення Заходняга фронту генерала Макарава сярэд тых, каму выносілася падзяка за актыўны ўдзел у выданні «Фронтавога гумару», было прозвішча і генерала Аляксеева.

Зусім нядаўна ў час размовы з Мікалаем Іванавічам я нагадаў яму пра фронтавы час і «Фронтавы гумар»:

— Як жа было прапусціць аназію парагатаць з ворага, калі для гэтага было нямагла падстаў, — усміхнуўся Мікалай Іванавіч. — Але гумарэска — гумарэскай... У той час я працаваў над раманам «Испытание».

За работу над раманам Мікалай Іванавіч узяўся ў такі цяжкі час не выпадкова.

— Мне не давала спакою думка, — працягваў Мікалай Іванавіч, — што наша адступленне летам 1941 года пачалі ў літаратуры паказваць як нейкія «панічныя ўцёкі». Не так гэта было. Нашы войскі, і маю на ўвазе перадавыя часткі, адыходзілі з цяжкімі баямі, не шкадуючы жыцця змагаючыся з ворагам. Шлях нашага адступлення азначаны святой крывёю абаронцаў Радзімы і чорнай крывёй яе ворагаў. Я быў удзельнікам і сведкам тых падзей і не мог не напісаць пра гэта...

Мікалай Аляксееў стаў пісьменнікам па закліку сэрца. Ён не мог не пісаць пра тое, што яго хвалявала, за што ён лічыў сябе ў адназе.

Раман «Выпрабаванне», як ужо сказаў, Мікалай Іванавіч пісаў на фронце па

гарачых слядах падзей. На пераканаўчых фактах, якія сталі фантамі літаратуры, аўтар паказаў, што ў тыя цяжкія дні адступлення пачаўся і разгром гітлераўскага вермахта.

У наступным рамане «Па закліку сэрца», напісаным пасля вайны, па-мастацку ўсхвалявана паказаны разгром гітлераўскага пад Масквой.

Галоўны герой рамана, камдзіў, генерал Якаў Іванавіч Жалязноў нагадвае нам самога аўтара рамана, якому ў вышэйшай меры ўласціва тая ж адданасць партыі, Радзіме, тое ж пачуццё адназначнасці за ўсё, што адбываецца ў жыцці, грамадзянскі неспакой, увага да чалавека, жаданне развіваць у ім лепшыя рысы, імненне дадзенаму яму ўладу цалкам вынарыстаць у інтарэсах справы.

Якаў Жалязноў, як і аўтар рамана, — удзельнік Кастрычніцкай рэвалюцыі, грамадзянскай вайны, узнагароджаны ордэнам Чырвонага сцяга. Да гэтага ордэна ў час Вялікай Айчыннай вайны на кіцелі генерала Аляксеева далучацца ордэн Леніна і лшчэ чатыры ордэны Чырвонага Сцяга, ордэн Кутузава другой ступені, ордэн Айчыннай Вайны першай ступені...

Генерал Аляксееў... Ён — просты, шчыры, добразычлівы, спагадлівы і дысцыплінаваны як салдат.

Шмат гадоў Мікалай Іванавіч быў у Саюзе пісьменнікаў БССР старшынёр і камісія па ваенна-мастацкай літаратуры і шэфскай рабоце. Аднойчы ён напрасіў кіраўніцтва Саюза вызваліць яго ад гэтага абавязку, бо ўжо як ніякі — гады. Просьбу Мікалая Іванавіча задаволілі, але членам камісіі Мікалай Іванавіч застаўся. І не было выпадку, каб ён не прымаў самы актыўны ўдзел у абмеркаванні надзённых спраў шэфскай работы. І робіць ён многае. Надзвычай актыўна выступае перад воінамі. І хоць і гады ўжо не малыя, Мікалай Іванавіч — у руху. Сэрца яго кіліца ў дарогу, натхненне да працы над новымі творами на ваенна-патрыятычную тэму. Мікалай Аляксееў напісаў тры раманы, некалькі аповесцей, спалучаючы сваю літаратурную працу са службовымі абавязкамі і актыўнай грамадскай дзейнасцю, паказваючы для ўсіх нас добры прыклад.

Мікалай Аляксееў заўсёды ўсё рабіў і робіць па закліку сэрца. Шчодрое яго сэрца.

Леанід ПРОКША.

Сцена са спектакля «Скорыя цягнікі». Народны артыст ССРСР Ф. Шмакаў і заслужаная артыстка БССР А. Мельдзіёнава ў ролях Чарапанавы і Варвары Іванаўны.
Фота У. КРУКА.

Не торбкі дачных паўлюбых...

«Скорыя цягнікі» А. Паповай у Акадэмічным тэатры імя Якуба Коласа

Фарбы гэтага твора і ў драматургіі яго, і ў сцэнічным уявабленні пераважаюць акварэльныя. Знешняе дзеянне і рух спектакля запаволены. Ды і месца падзей — куток прыроды, дзе прытулілася дача Чарапанавы.

За пэўнай эскізнасцю п'есы, за плаўным жэстам і інтанацыямі дзеіных асоб — напружаны рытм, напал страцей. Унутрана высокі градус драматызму вызначае характар дзеяння і характар амаль кожнага персанажа. У кожнага з іх сваё разуменне чалавечых каштоўнасцей і ўсе яны цягнуцца адзін да аднаго, адзін у адным шукаюць саюзніка ў спрэчках з самім сабою. Усе яны заняты сваімі справамі, іх захапляе імклівы сучасны рытм паўсядзённасці. І, ака-

заўшыся ў аддаленасці ад тэлефона, аўтамабіляў, партфеляў і клопатаў, яны як бы затрымаюцца, каб праверыць сябе і свае ўчынкі высокім ідэалам праўды. Скорыя цягнікі на пэўны тэрмін нібы спынілі бег, і пасажыры Часу выйшлі на маленькай станцыі.

Рэжысёру В. Раеўскаму, які ставіў п'есу А. Паповай у коласаўцаў, удалося захаваць гэтую асаблівасць літаратурнай першакрыніцы ў спектаклі, акцёрскаму ансамблю — увасобіць яе на сцэне. Дэбютант у драматургіі Алена Папова прасочвае лёс Серафімы, якая, па сутнасці, і ёсць галоўная гераіня твора. На сцэне гэтае становішча ў размеркаванні дзейных характараў не захоўваецца так старанна: тут аднолькава важна і ўсё, што навокал і побач з Серафімай.

Вось буйны вучоны Чарапанаву (яго ролю іграе Ф. Шмакаў) асэнсоўвае свой жыццёвы шлях. Шмат працы, бяссонных начэй, творчасці і любові ўклаў ён у сельскагаспадарчую навуку. Заслугі яго прызнаны ўсім. Што ж не дае яму спакою? Адзін з яго эксперыментаў, які лічыўся ўдачай, закончыўся катастрофай: ніводнага коласа не дае тое поле, дзе калісьці ён правёў меліярацыю. І сумленне грызе Чарапанаву, бо ён, праўда, толькі аднойчы, ды пайшоў на кампраміс з ім, сумленнем. «Справа даўняя, можна забыць», — парада сяброў. Чарапанаву ведае іншае: адказнасць за зямлю не вымяраецца часам, і ты зрабіў злачыства «з перспектывай». Артыст Ф. Шмакаў сцвярджае, што яго герой — не дэмагог і не самабічавальнік. Адказ сабе самому, жорсткі суд над сабою — вось што акцёр робіць стрыжнем ролі. Ён не апраўдае слабасці Чарапанавы і не імкнецца выклікаць у гледачоў спагадлівыя адносіны да вучонага, якога катуе ўласнае сумленне. Чарапанаву цяжка са сваімі дзеямі: яны не разумеюць яго, ён — іх. Гэта не проста канфлікт бацькоў і дзяцей. Тут справа куды больш складаная: заўсёдна адказнасць чалавека за тое, што ты робіш і што пакідаеш нашчадкам. Герой Ф. Шмакава нешматслоўны і як бы імкнецца адыйсці на другі план, у глыбіню сцэны, схваціць глыбока боль душы. Знешняе гэта ўсё выражана па-акцёрску стрымана. Роля сыграная так, што горкі вопыт увогуле сумленнага Чарапанавы можа паслужыць перасцярогай іншым.

Начная сцэна. На лаўцы ў садзе пра сённяшняе жыццё разважаюць Чарапанаву і яго рабфаканскі таварыш — цяпер вядомы хірург Фамін (А. Трус). Адначасова прызнаецца ў каханні да Нікі (С. Акружына) добры, працавіты хлопец Трушкін (Ю. Засядзецца). Лепшыя кавалачкі сваёй вяршы Альна (І. Нікалаеў) нясе біздомнаму сабакчу. З'яўляюцца і знікаюць жыхары дачы. Усім не спіцца ў гэтую ноч... Гучыць над імі «насімічная» мелодыя. Прамень святла вышоплівае то тых, то гэтых. Яны цяпер нібы шукаюць і знаходзяць сцязны адзін да аднаго, пачынаюць больш разумець чужое пачуццё.

Больш яснымі робяцца і ўзаемаадносіны Чарапанавы са сваімі дзеямі. З усіх трох яму блэйж тут Альна, якога ён раей бачыў толькі дзіцею. Сёння ж былая жонка Серафімы прывезла сына пазнаёміцца з бацькам — не з самых высокародных пачуццяў: хлопчыку трэба па-ступіцца ў які-небудзь інстытут. Выхоўвала яго бабуля на далёкай станцыі, дзе ніколі не спыняліся скорыя цягнікі. Усё жыццё марыў Альна, каб затрымаўся там хаця б адзін з іх, і каб з яго абавязкова выйшла маці, Серафіма, якую ён багатварыў ужо толькі за тое, што яна

недзе ёсць. І вось пакрысе многія з дзейных асоб пачынаюць глядзець і на саміх сябе нібы вачамі гэтага непасрэднага і чужага хлопца. Альна, па сутнасці, той духоўны цэнтр, да якога імкнуча амаль усе персанажы спектакля. Мяккасць і глыбокая чалавечнасць гучаць у трактоўцы гэтага вобраза артыстам І. Нікалаевым. Праўда, тое, што яго герой — змястоўная чалавечая асоба ўжо ў гэтым узросце, на мой погляд, некалькі прыглушана. Бо не проста ж з цікавасці да прастадушнага правініцы яльняга хлопчыка прымаюць яго самыя розныя людзі, і не толькі прымаюць, але і душу сваю раскрываюць перад ім, як робяць гэта і зусім адчужаная Ніка, і «хлопчык у джинсах» Сяргей (Б. Сяўко).

Дарэчы, у коласаўцаў Сяргей рэзка не падобны да Алькі. Ён выхаваны рытмамі буйнога горада, крыху скептычны, спешчаны мачахай, маўклівай і пакорлівай Варварай Іванаўнай (А. Мельдзіёкова). Сяргей — чалавек складаны і супярэчлівы. Ён востра адчувае крыўду і паводзіць сябе з нарочайскай меркаванасцю. Ён мае ўжо пэўныя веды і яшчэ не канчаткова сфарміраваны як чалавек; выйшаў ужо з узросту падлетка, але ў свет сталасці яшчэ не ўвайшоў. Выхаванне яго ўскладняецца сваркамі ў сям'і. Пэўнай мэты і напрамку ў Сяргея яшчэ няма. Ён пакуль яшчэ хлопчык і адначасова раззлаваны інтэлектуал. Штрыхі гэтага партрэта Б. Сяўко працэрчвае сакавіта, рэзка, без паўтонаў. Акцёр выразнай пластыкі і акрэсленага ўнутранага рытму, Б. Сяўко вядзе ролю на высокім нервовым напружанні, але дазваляе гэтаму напружанню прарывацца толькі ў асобных рэзкіх жэстах ды ў хадзе. Характар героя Б. Сяўко, на мой думку, сцэнічна больш дакладны і выразны, чым Алькі ў І. Нікалаева.

Складаныя ўзаемаадносіны і ў «трохкутніку»: Ніка — Трушкін — Селязнёў. Трушкін у артыста Ю. Засядзецца паводле сваіх перанананяў і адносін да навакольных з той жа катэгорыі людзей, што і Альна, — выхаваны на любові да зямлі і работы. «Што я вам, Ніка Алксандраўна, магу прапанаваць, акрамя сваіх рук, якія прывыклі да ўскай работы...» І на сцэне мы бачым хлопца кемлівага, разумнага, дапытлівага. Трушкін у Ю. Засядзецца сапраўды ўпэўнены ў тым, што наштоўнасць чалавеча вызначаецца душэўнымі якасцямі перш за ўсё. Селязнёў у выкананні артыста А. Лабанка — рэзкая супрацьлегласць Трушкіну. Гэта — іншы погляд на свет, калі за мэту ставіцца матэрыяльны дабрабыт і прэстыж, што забяспечваецца «паўзбытнымі сувязямі». Асобнай кнігай выдаецца селязнёўская дысертацыя, ён «выбіўся ў людзі», і цяпер уступае ў змову з самім сабою, каб дамагчыся ўсіх узнагарод. Сваё жыццё гэты кар'ерыст запраграмаваў, разлічыў і ўпэўнены ў поспеху кожнага свайго намеру. Наўрад ці такі будзе калі-небудзь перажываць з прычыны сённяшніх духоўных кампрамісаў.

Зрабіць выбар паміж двума — гэта права Нікі. Ніка — прыёмная дачка Чарапанавы. Маўклівая і прывабная дзяўчына, разумная, грацыёзная, у артыстка С. Акружынай яна спалучае ў сабе пэўным чынам некаторыя рысы сваіх братоў. Ніка хоча вярнуцца да чыстых вытокаў дзіцячых мар, да сапраўднасці чалавечых адносін, і тут жа адхіляе Трушкіна і яго каханне, дае згоду Селязнёву. Яна ведае цану экстравантнасці і модным ілюзіям. Ды толькі і за паспешлівасць свайго вырашэння яна, мабыць, будзе назвай пакарана — калі зразумее, што пайшла насуперак бацьку, не ўзважыла ўчынкаў на вагах свайго сумлення. Актрыса робіць гераіню трохі загадкавай і раскрывае ўнутраную барацьбу Нікі паступова, крок за крокам набліжа-

ючы да развязкі, калі яна крыкне Трушкіну: «Я цябе ненавіджу!» У гэтым прагучы і такая пакута: «Я сябе ненавіджу...» — і абарвецца нацягнутая струна. У адчайным жэсце актрысы праявіцца драматычнае прасвятленне — дзяўчына здрадзіла каханню Трушкіна, абразіла дружбу Алькі, губляе павагу бацькі. Атрымаўшы буйны драматычны характар, за які С. Акружына заслугоўвае прызнанне гледачоў.

У ролі Серафімы выступае Г. Маркіна. Лёс цяжкі, складанае жыццё, адсутнасць якога-небудзь жыццёва неабходнага занятку, справы, вечная нятулынасць і вандраванні, вандраванні... Дзе-ля рамантыкі і каб знайсці сябе, яна пайшла Чарапанаву Сярожу, сваёй маці — Альку. Аказалася, што шукала гэтая жанчына ілюзорны лёс, і цяпер больш за ўсё на свеце баіцца згубіць адзінае ў сваім жыцці — Альку, яго любоў і давер. Актрыса надае Серафіме рысы ўпэўненасці — гэта сродак яе абароны, яна з выгляду нават нахабная, гатовая ўхапіць, здаецца, любы кавалачак шчасця. Серафіма ўрываецца ў свет Чарапанавы, бо ёй трэба ўладкаваць сына. Калі ў адзін з момантаў драматычных спрэчак яна чуе ў свой адрас словы: «Ды ў вас ужо шыя, як у чарапахі!», гераіня Г. Маркінай раптам замірае як ад удару, сціскаецца і доўга-доўга стаіць так. І з та, бадай, першае ўсведамленне таго, што імклівы бег з вельмі нядоўгімі прыпынкамі на маленькіх станцыях вяртаўся ўжо і заканчваецца, што яна так і засталася «эфектнай бландзінкай пад парасонам». Як эпизод у фільме. Галоўныя ж ролі прайшлі міма. Усяго было пакрысе: і акцёрства, і мастацкі пакут, і розных іншых прафесій, а вось галоўнага, запаветнага ў жыцці і не знайшлося. Праўда, Серафіма Г. Маркінай — чалавек упарты, які ўмее рызыкаваць. Хай сабе яна стамілася ад вечнай дарогі, ды толькі няма ў яе жадання памяншаць лёсам з Варварай Іванаўнай.

Акцёрскі ансамбль пад кіраўніцтвам В. Раеўскага здолеў вытрымаць галоўныя канфлікты п'есы на ўзроўні псіхалагічнай драмы, дзе абавязак адказнасці людзей за сябе і адзін за аднаго і ёсць пафас мастацкага даследавання жыцця.

Сцэнаграфія спектакля дазваляе сманцэнтраваць увагу на пытанні больш высокага парадку, чым бытавы падрабязнасці дачных дзён. Праўда, мастак А. Салаўёў не пазбягае манкрэтных рэалій. Справа — балкон, злева — ад самых каласнікоў звісаюць арэлі; садовыя лаўкі па краях авансцэны; лёгкія бланітны заднік з праёмам (брама, дзверы?), ад праёма ідзе пандус з парэнчымі. Гэта і ёсць дэкарацыя. Змен у ёй няма на працягу спектакля. Мастак акцэнтнае асобныя моманты драмы дэталімі, якія ў спалучэнні з агульнай устаноўнай ствараюць пэўную атмасферу. Святлома пастаноўшчыні «выхопліваюць» і акрэсліваюць асобныя мізансцэны, пластыку фігур у прасторы, абрысы, якія часам гавораць гледачу не менш, чым словы. Мая памяць падказвае сцэну, калі Трушкін нясе на руках Ніку і іх высвечвае прамень святла зверху: адчуваеш жывапісную выразнасць мізансцэны і дзівосную пшчоту пачуццяў... Тут жа прамень вырывае з цемры Чарапанаву, але гучыць пры гэтым у мізансцэне трывога і боль. Побач мітусіцца Варвара Іванаўна. Моўнікі смялілі дзеці на заднім плане... І гэты малюнак уносіць неспасойную ноту ў настрой дзеяння.

Спектакль глядзіцца. Ён запрашае да роздуму пра чалавека — гаспадара свайго лёсу, абуджае жаданне штосьці жыццёва абмеркаваць, можа быць, і паспрачацца. Дэбют драматурга адбыўся.

Татцяна КАТОВІЧ.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Тамары Цулукидзе—75

Пісьменніца Тамары Цулукидзе спаўняецца 75 гадоў. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала ёй прывітанне, у якім гаворыцца: «Дарагая Тамара Рыгораўна! Сардэчна віншваем Вас з днём нарадзіня! Ваша маладосць цесна звязана з тэатральным мастацтвам. Закончыўшы ў Тбілісі дзяржаўны тэатральны інстытут, Вы былі залічаны ў труп Акадэмічнага тэатра імя Руставелі і пасляхова выступалі на сцэне. Прыемна адзначаць, што за заслугі ў тэатральным мастацтве Вам прысуджана званне заслужанай артысткі Грузінскай ССР. Літаратурную работу

Вы пачалі з рэцэнзій і артыкулаў пра тэатр. Цесная сувязь са школай, з педагагічнымі калектывамі дапамагла Вам у стварэнні шэрагу цікавых п'ес і нарысаў. П'есы ўвайшлі ў рэпертуар школьнай мастацкай самадзейнасці, дапамагаюць выходзіць у юных пачуццё любові да роднай зямлі, быць муж-

нымі змагарамі за праўду, шчасце людзей.

Дасканалы знаўца тэатра, Вы напісалі кнігі «Тэатр кунол в школе», «Когда поднимается занавес», якія раскрываюць таленці прафесіі акцёра, расказваюць, як ствараецца спектакль. Вашаму пляру належыць зборнік пазнавальных нарысаў «Голубой фанель», кніга з жыцця п'янерскай арганізацыі «К детям пришел вокальный», зборнік аднактовных п'ес «Твое честное слово». Вы п'янная працуюце і ў жанры перакладу.

Свой юбілей Вы сустракаеце ў росквіце творчых сіл.

Жадаем Вам, дарагая Тамара Рыгораўна, новых кніг, светлай радасці, шчасця.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Тамары Рыгораўне доўгіх год жыцця, новых творчых адсяненняў.

ШЧЫРАСЦЬ ДУШЫ

У жыцці даводзіцца сустракацца з рознымі людзьмі. Адны быццам звычайныя і ў той жа час незвычайныя, таленавітыя, абалыныя, душэўныя, глыбока адданыя нашай агульнай справе. Аднойчы сустраўшыся з такім чалавекам, ужо не можаш расставіцца з ім усё жыццё.

Да ліку іх адносіцца і Тамара Рыгораўна Цулукидзе. Я рада знаёмству з ёю. Люблю слухаць яе няспешныя, заўсёды шырыя расказы, ганаруся дружбаю з ёю; і ўсё гэта таму, што яна сапраўды цудоўны чалавек.

Радзіма яе Грузія — прыгожы сонечны край — вінаграднікамі, чайнымі плантацыямі, з высокаразвітай прамысловасцю. Хараство роднай зямлі, духоўнае багацце народа і адлюстравана ў творчасці Тамары Рыгораўны.

У перыядычным друку Т. Цулукидзе пачала

выступаць яшчэ ў трыццаці гады. Пазней, прыехаўшы на сталае жыццё ў Мінск, п'янная супрацоўнічала ў часопісах «Работница і сялянка», «Вясёлка», «Бярозка». Ёю напісаны шэраг тэатральных рэцэнзій, а тансама нарысаў аб выдатных людзях нашай рэспублікі.

Найбольш шырока і поўна раскрыўся яе талент у творах для дзяцей. Першая кніжка «Тэатр кунол в школе» выйшла ў 1957 годзе. Услед за ёю ўбачыла свет другая — «Когда поднимается занавес», у якой у даходлівай форме расказваецца аб гісторыі тэатра, пачынаючы са старажытных часоў і да нашых дзён, аб тым, як ствараецца спектакль, аб працы акцёра над ролю, аб музыцы, аб дэкарацыям афарыленні спектакля, аб рабоце ржысёра.

Прыемна адзначаць і актыўную працу Тама-

ры Рыгораўны як перакладчыцы. Яна шмат робіць для папулярнасці беларускай літаратуры ў Грузіі і грузінскай ў Беларусі. Разам з А. Пальчускім пераклала на беларускую мову рамана Ц. Данзашвілі «На Алзашні». Т. Цулукидзе была складальніцай і перакладчыцай зборніка навел грузінскіх пісьменнікаў на беларускую мову «Горны вадаспад».

У яе перакладзе пабачылі свет на грузінскай мове апавяданні А. Якімовіча, Я. Бяганскай і іншых пісьменнікаў.

Усё, што створана Тамарай Рыгораўнай, напісана цікава, іскрава. Яна па-ранейшаму поўная сіл, бадзёрскай. Нядаўна скончыла кнігу ўспамінаў «Перажытае».

Мне радасна, што час не падуладны над Тамарай Рыгораўнай у яе семдзясят гады. Жадаю захаваць ёй на доўгія гады жыццяздольнасць, энергію, шчырасць сэрца, той агнец чужога жыцця, які заўсёды вабіць да сябе.

Алена МІМРЫК.

МУЗЕЙНАЯ ЦІШЫНЯ...
Звычайнае паняцце. І ўсе ж амаль для кожнага музея паняцце гэта адноснае. Няхай нягучныя, але пачуеш тут і ажыўленую размову, і вокліч, а бывае, і смех. І толькі тут, у гэтым строгім шэрым будынку, што высіцца на Цэнтральнай плошчы сталіцы, пануе сапраўдная цішыня. Я б сказаў, трывожная цішыня. Ты ідзеш па гэтых залах, і кожны нерв у цябе напята, як струна, і словы, не, што словы — крык, гатовы вырвацца, застае камяком у горле. Урэшце,

ужо гадоў — нібы толавая шашка, што тоіць у сабе выбух, а запал — наша памяць і наша ўяўленне.
Зірні на акрываўленую гімнасцёрку лейтэнанта Наганова, на кавалкі аплаўленай цэгля, на надпіс, што застаўся на сцяне аднаго з казематаў Брэсцкай крэпасці: «1941 г. 26 чэрвеня. Нас было трое, нам было цяжка. Але мы не скарыліся і паміраем як героі» — і ты нібы ўвачавідкі ўбачыш чорны дым пажарышчаў, пачуеш пошчак кулямётных чэрг, крыкі «Ура» тых, хто стаяў да канца...

...Чорныя, сплюсчаныя ад удару рэшткі самалёта Мікалая Гастэля. Як цягне дакрануцца да стэла, мёртвага металу! А мо не мёртвага, рэліквіі ж не бываюць мёртвымі... Спыніся і ўяві той спякотны дзень 26 чэрвеня сорак першага, грукат нямецкіх танкаў на шашы і раптам пранзілівы гук пікіруючага самалёта, які ўразаецца ў калону... Пра што думаў у той перадсмяротны момант малады лётчык? Ды вось ён глядзіць на цябе са скульптурнага партрэта Андрэя Андрэвіча Бембеля. Узнятая над галавой рука, напружаны твар, позірк туды, уніз, у смерць, у бяссмерце...

80 тысяч экспанатаў у трыццаці дзюх залах музея. Мо і не кожны з іх — яркая старонка летапісу вайны, не кожнаму байцу Вялікай Айчыннай удалося здзейсніць свой галоўны подзвіг. Ну, а калі не старонка, калі толькі радок, нават слова: як многа гэта — сказаць сваё слова ў барацьбе з ненавісным ворагам!

Вось яны глядзяць на цябе са стэндаў: лётчыкі, артылерысты, сапёры, партызаны, военачальнікі. Яны пакрылі сябе ратнай славай і ў цяжкія дні адступлення, і ў дні пераможных бітваў пад Сталінградам, на Курскай дузе, у час вызвалення Беларусі.

Але ёсць у музеі зала, дзе ўсё нібы крычыць немым крыкам, ад якога стыне ў жылах кроў. Паласатая будка вартавога, пераплеценыя калючым дротам вароты, над якімі прымацаваны шчыт з надпісам: «Не ўваходзіць, страляюць без папярэджання». Побач насілка, на якіх выносілі чалавечыя попель для ўгнаення палёў, асабістыя рэчы загінуўшых. Усё гэта перанесена з былога лагера смерці ля вёскі Малы Трасцянец, што пад Мінскам. З 1942 па 1944 год тут было знішчана 206.500 чалавек.

Колькі было іх, такіх лагераў, турмаў і гэта, на Беларусі, дзе фашысты катавалі, палілі, вешалі, марылі голадам, цкавалі сабакамі ні ў чым не вінаватых людзей! 2.200.000 жыхароў

У музей на сустрэчу з ветэранам прыйшлі маладыя воіны.

Беларусі загінула ў час вайны. Кожны чацвёрты...

Чужыны думалі гэтым запалохаць савецкі народ. Не атрымалася. З першых дзён вайны гарэла зямля пад імі. Тут, у музеі, сабраны ўнікальныя дакументы, якія расказваюць пра Беларусь партызанскаю. Сярод народных мсціўцаў быў стогодавы дзед Талаш і школьнік Марат Казей, артыст Мікалай Шчасновіч і ткачыха Еўдакія Варыгіна. Людзей розных узростаў, розных прафесій аб'ядноўвала нянавісць да ворага, і яны ішлі ў лясныя салдаты, каб наблізіць час вызвалення.

Летапісам гераічных подзвігаў можна назваць кожную з партызанскіх залаў. Вось толькі некалькі фактаў. У 1943 годзе партызаны займалі і кантралявалі каля 60 працэнтаў тэрыторыі рэспублікі. За тры гады барацьбы ў тыле ворага народныя мсціўцы забілі і паранілі каля 500 тысяч гітлераўцаў, пусцілі пад адхон 11.128 эшалонаў, знішчылі 1.355 танкаў і бронемашын, 18.700 аўтамашын і шмат іншай ваеннай тэхнікі.

Сотні і сотні экспанатаў расказваюць пра партызанскую вайну на Беларусі. Але знайшлося тут месца экспанатам, здавалася б, і не баявым. Вось абшарпаны звычайны гармонік, вось надрукаваная на машыны праграма канцэрта мастацкай самадзейнасці, вось фатаграфія партызанскага ансамбля песні і танца...

Не было, бадай, такой партызанскай брыгады, якая б не мела сваіх музыкантаў, танцораў, паэтаў. На адным са стэндаў музея можна ўбачыць партрэт чалавека з вельмі сур'эзным і разам з тым зусім юным тварам. На галаве — кубанка з чырвонаармейскай зоркай, гімнасцёрку перапачае партупея. Міхаіл Аляксеевіч Быкадораў. Кіраўнік славутага на Магілёўшчыне партызанскага ансамбля, аўтар многіх песень, у тым ліку «Марша партызан-бязоўцаў».

А вось яшчэ адзін дакумент: вытрымка са справаздачы дзёніка агітатрада імя А. М. Горька (вядлі дзёнік камісар А. Нікалаеў і начальнік штаба Д. Ягадкін). «Вёска Пастарыня. Праведзены канцэрт для партызанскага атрада, камандавання 1-ай Віцебскай брыгады і грамадзянскага насельніцтва. Канцэрт прайшоў з вялікім поспехам. Прысутнічала каля 400 чалавек».

Захоўваецца ў музеі і набраная ў партызанскай друкарні ўнікальная кніга вершаў «Слуцкі пояс» Анатоля Астрэйкі. З пачуццём незвычайнага бярэш у рукі гэты зборнічак, надрукаваны на шэрай паперы, з адмысловымі застаўкамі, зробленымі партызанскім мастаком.

Вось і падыходзіць да канца гэтая невялікая экскурсія па некаторых залах Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. А расказваць пра яго можна яшчэ доўга. І не толькі пра экскурсію. Пра тое, што музей стаў своеасаблівым цэнтрам вывучэння гісторыі Вялікай

Айчыннай вайны, ваенна-патрыятычнага выхавання працоўных. У яго залах праводзяцца ўрачыстыя прыёмы ў піянеры, уручэнне камсамольскіх білетаў, прымаюць прысягу воіны, адбываюцца сустрэчы з ветэранамі вайны. Супрацоўнікі музея выязджаюць з лекцыямі на прадпрыемствы, у навуковыя ўстановы, калгасы, арганізуюць там тэматычныя вечары.

Яны вядуць і нястомную пошукавую работу. Праз столькі гадоў пасля вайны выяўляюцца новыя героі, запаўняюцца новыя старонкі летапісу Вялікай Айчыннай.

Тэмай асобнага расказу маглі б стаць філіялы музея — у гарадскім пасёлку Обаль Віцебскай вобласці, дзе знаходзіцца музей камсамольскай славы, мемарыяльны комплекс Хатынь і Курган Славы. А неўзабаве адкрыецца чацвёрты філіял — музей баявой сроджыннасці беларускіх, рускіх, латышскіх і літоўскіх партызан у гады Айчыннай вайны ў гарадскім пасёлку Расоны.

34 гады сплыло з таго дня — 7 лістапада 1944 года — калі была адкрыта першая экспазіцыя музея. І ўсё гэта час не спыняецца патак наведвальнікаў. Колькасць іх перавысіла ўжо 8 мільёнаў чалавек. Сюды прыязджаюць людзі з усіх куткоў Савецкага Саюза, з-за мяжы (сярод наведвальнікаў — прадстаўнікі больш чым 100 краін свету).

Пагартайце кнігу водгукаў. Запісы на французскай і нямецкай, англійскай і іспанскай, на мове хіндзі і польскай, балгарскай і венгерскай, арабскай, японскай...

«Ад усяго сэрца і душы дзякуем супрацоўнікам музея, якія сабралі для нашчадкаў хваляючыя экспанаты, што расказваюць пра гераізм беларускага народа. Музей выходзіць нянавісць да ворага і гарачую любоў да Айчыны. Паўнамоцны міністр Народнай Рэспублікі Балгарыі Іван Пашаў».

«Агляд музея яшчэ больш паглыбіў нашу нянавісць да нямецкага фашызму. Савецкі народ разграміў фашызм і пабудаваў грамадства развітога сацыялізму. Мы выказваем сваю павагу перад подзвігам савецкага, у тым ліку беларускага народа і жыхароў Мінска. Няхай жыве мір ва ўсім свеце! Дэлегацыя сацыялістычнай партыі Японіі».

І яшчэ адзін з соцень запісаў: «У гераічным горадзе — сталіцы Савецкай Беларусі — Мінску з вялікай увагай і хваляваннем агледзелі дакументы, прысвечаныя вызваленню беларускага народа ад фашызму. Вечная слава гераічным савецкім воінам — вызваліцелям венгерскага народа! Дэлегацыя венгерскіх партыйных і дзяржаўных дзеячаў».

...Я выходзіў з музея, калі да яго пад'ехала некалькі аўтобусаў. Чарговая экскурсія. Не, не экскурсія...

Гэтыя людзі, як і мільёны іх папярэднікаў, прыехалі сюды, каб аддаць даніну тым, хто здзейсніў подзвіг, якога не ведала гісторыя

М. ЗАМСКІ.

ГРАФІЧНЫ ЛЕТАПІС СУЧАСНАСЦІ

Кожная персанальная мастацкая выстаўка не толькі вынік творчай дзейнасці жываліца, графіка або скульптара за пэўны перыяд часу, але яшчэ і своеасаблівае заяўна на будучыню, абяцанне сустрэчы. Менавіта такой і з'яўляецца персанальная выстаўка графіка Сямёна Геруса, што адкрылася ў мінскім Палацы мастацтваў.

Імя Геруса даўно вядома аматарам беларускага мастацтва. Ён адзін з заснавальнікаў графічнага факультэта нашага гэтаральна-мастацкага інстытута, яго графічныя серыі рэгулярна экспанаваліся на выстаўках і рэспрадуцыраваліся ў перыёдыцы.

Характэрнай рысай яго мастацкага бачання заўсёды было высветленае вопытам і майстэрствам, заснаванае на стараным пазнанні прыроды і рэчаіснасці на самых розных з'явішчы. Вырас Герус у маленькай заходнебеларускай вёскацы Кунічна, з дзяцінства ён пазнаў і прыгнёт, і галечу. На працягу ўсяго свайго творчага шляху звяртаецца ён да незабыўнага часу вызвалення Заходняй Беларусі і эпікі партызанскай барацьбы, лірычна і па-сучаснаму вырашае вобразы выдатных прадстаўнікоў культуры беларускага і польскага народаў.

Пастаянная і трывалая схільнасць Геруса да літаграфіі, лінаграфіі, афарта, малюнка вугалем і алоўкам не магла, зразумела, не адбіцца на яго агульную сістэму ўспрымання рэчаіснасці. Пластычная мова яго кампазіцый адкрыта апалядальная і строгая, падзейнасць жа, наадварот, фармальна развіцелая і вынесена на пераэдні план. Такім чынам разуменне задуму мастака набывае пэўную паслядоўнасць і магчымасць існавання ў некалькіх плоскасцях адначасова.

Несумненна ўдалым з'яўляецца на выстаўцы і ўжыты мастаком прыціп аўтабіграфізму, панладзены ў аснову экспазіцыі. Герус далёкі ад прымітыўнага, павярхоўнага пераказу падзей толькі свайго асабістага жыцця. Пачынаючы сваё апавяданне з партрэта маці і выгляду дома, дзе прайшло яго дзяцінства, мастак далей заклапочаны перш за ўсё выяўленнем непадзельнасці свайго ўнутранага і з агульнай лёсам народа. Адсюль — тая натуральнасць, з якой узнікае адна з вядучых тэм яго творчасці — лядніцкая. Характэрна асцярожная ашчаднасць і пранікальнасць, з якімі падыходзіць Герус да стварэння вобраза правадыра. Мастака асабіва вабіць Ленін сам-насам з сабою, са сваімі думкамі. Хочацца адзначыць чалавечнасць і глыбіню невялікай па фармаце і незвычайна ёмістай па эміцыі гравіоры «Літоўскія маразы»: нервовымі, вострымі прабліскамі белага спярэшчаны цёмным фон лінаграфіі — нібыта панікулі іх парывы на чужой лютаскай мялціцы за акном і ва ўсім велізарным, напружаным, змардаваным вайноўным свеце. А перад глядачом — вугал печы, і Ленін у роздуме грэе рукі, прыклаўшы іх да лонямі да гарачай цэгля. Такое, здавалася б, прыватнае, інтымнае вырашэнне тэмы не толькі не адгароджвае ад гледача гісторыка-інфармацыйную перспектыву, але і надае ёй рэчыўнасць і перанальнасць.

Многа сіл і працы аддаў мастак стварэнню вобраза савецкага будаўніка, што прадстаўлена на выстаўцы шырока і поўна. Ёсць у яго агульнай вядлінай серыі партрэтаў людзей, захопленых сваёй любімай працай, і дзве цікавыя серыі. Гэта работа, прысвечаная вобразу сучаснай савецкай жанчыны, і партрэты прадстаўнікоў беларускай культуры і мастацтва. Мастак тактоўна расстаўляе мянкія лірычныя акцэнтны, падкрэсліваючы ўдала знойдзенымі дэталімі настрой, кляпоціцца ў першую чаргу пра ўнутраны, уласцівы толькі гэтаму чалавеку стан.

Як гэта часам бывае, не стаць асабліва на выстаўцы Геруса яго гравіоры і малюнк, створаныя ў выніку шматлікіх паездак па краінах Заходняй Еўропы і краінах сацыялістычнай сроджыннасці. Творам зарубежнай серыі ўласцівы яснасць задуму і наўмыснае эскізнасць пластычнага вырашэння.

Наперадзе яшчэ не адна выстаўка, не адна творчая сустрэча з глядачом.

Георгій СОМАУ, мастацтвазнавец.

ЦІШЫНЯ

гэта натуральна для людзей сталага веку, для іх кожны эканат — напамінак пра тую вогненную віхуру, што пракацілася па нашай зямлі, пра нязгасныя гады ўсенароднага подзвігу. Але паглядзіце і на твары школьнікаў, што прыйшлі сюды на экскурсію. Я бачу іх ажыўленую, высялую чародку ля ўваходу ў будынак, і потым тут, у зале, якая расказвае пра жудасныя злычынствы гітлераўцаў на часова акупіраванай тэрыторыі. Гавораць пра дзіцячую непасрэднасць, пра няўменне дзіцяці надаўга засяродзіцца. Гэта былі маленькія дарослыя людзі. І вочы іх гаварылі пра напружаную работу думкі. Жанчына, што стаяла побач, кінуўшы ў бок дзяцей, шапнула:

— Будучы сніць страшнае... Шкада? Вядома, шкада. Ды толькі трэба ім ведаць, абавязкова ведаць, якой цаной іх бацькі і дзяды здабылі сённяшні светлы дзень.

Музейная цішыня... Не, тут яна не музейная. Тут кожны дакумент, кожная фотакартка, кожны прадмет з тых далёкіх

Легендарны Аляксей Марэсьеў сустрэўся ў музеі са школьнікамі. Фота П. СІДАВА.

ЗОРНЫЯ СТАРОНКІ

Старонкі біяграфіі актрысы... Біяграфіі, насычанай радасцю і шчасцем, трывогамі і спадзяваннямі, адкрыццямі і засмучэннямі. Ёсць сярод іх — зорныя. Незабыўныя для нас, глядачоў, і для яе, Ганны Абуховіч. Жыццё і тэатр ідуць поруч, дапаўняюць і ўбагачаюць адзін аднаго. Сцэнічная біяграфія актрысы нібы працяг яе жыццёвага лёсу. Бо ў

кожнай ролі, сыгранай Г. Абуховіч, — яе сэрца, нервы, роздум, жаданні, надзеі. І пра кожную з іх (а сыграны многа) можна пісаць і гаварыць асобна. Пры ўсёй непаўторнасці сцэнічных персанажаў іх аб'ядноўвае актёрская індывідуальнасць Г. Абуховіч. «Гартаюцца» старонкі і высвятляюцца сцэнічныя імгненні... Вось такое імгненне — Маша Прозарава, жонка Кулыгіна ў «Трох сёстрах». Зорная старонка яе рэпертуару.

Якая радасць для актрысы, калі пашчасціць сустрэцца з вобразным светам драматурга, які ўжо стаў для цябе, мастака, блізім, неабходным! Ей шчасціла на такія сустрэчы. Тэатралы і дагэтуль помняць ансамблевы чэхавскі спектакль, тых «Трох сяціцёр», што ставіла Л. Навіцкая, якая была асістэнтам К. С. Станіслаўска ў яго апошнія гады. Рэпетыцыйная атмосфера была напоўнена мхатаўскім духам, які захапляў і Д. Арлова, і Б. Вішкарова, і Я. Карнавухава, і І. Ражбу... Машу іграла Г. Абуховіч. Магія чэхавскага слова ўзрушыла нечакана псіхалагічны глыбіні тэмперату актрысы. Яе гераіні душна і няўтульна ў гэтай раз і назаўсёды заведзенай памяркоўнасці: традыцыйныя прыстойныя пікнікі настаўнікаў, усё чынна, паважна. А недзе ж ёсць другое жыццё. Сапраўднае. Акрыленае. У вачах туга па шчасцю. Адгэтуль і такая нечаканая замкнёнасць, раптоўная стрыманасць. Вось з'явіўся Вяршынін — і парушыўся звыклы рытм. Вось яно, жыццё! Яна адкрывае насустрэчу яму сваю душу. І хаця не здзейснілася да канца мара, але было гэтак трапяткое прадчуванне зорнай хвіліны, калі ты робішся шчаслівайя!..

Да яго, шчасця, імкнучца, аб ім мараць многія гераіні актрысы. Кожная з іх, вядома, разумее яго па-свойму, зыходзячы з асаблівасцей натуры, з сацыяльных і сямейных абставін, з патрабаванняў часу. Пра шчасце мараць Надзеяда Манахава («Варвары» М. Горкага) і Ганна Рэя («Кароль Лір» В. Шэкспіра), Валя («Рускія людзі» К. Сіманова) і Ваза Жалызнова ў аднайменнай п'есе, цётка Руца («Птушкі нашай маладосці» І. Друцэ) і гаспадыня Ніскавуоры («Каменнае гняздо» Х. Вуаліёкі), мадам Стэльс («Порт-Артур» А. Сцяпанова) і Ляшпаша («Узыходжанне на Фудзіяму» Ч. Айтматава і К. Мухамеджанова). Так, цётка Руца лічыць сябе шчаслівай, калі можа дарыць людзям дабро. Пра шчасце для людзей марыла Валя, калі ішла на заданне ў тыл ворага. І пра ўласны дабрабыт, уладу, хай сабе цаной гібелі соцень людзей, цаной здрады, марыць мадам Стэльс. Якая тут разнастайная па фарбах гісторыя жаночых душ! Колькі адценняў мастакоўскага тэмперату!

Валявы, актыўны пачатак — адна з асноўных рыс самой прыроды сцэнічных вобразаў, ствараемых Г. Абуховіч. Воля гераіні можа быць накіравана на дабро, а можа і на зло, на злачынства. Але ў тым і ў другім выпадку прысутнічае ацэнка актрысы, яе асабістае разуменне шчасця ў суладдзі з яе чалавечай свядомасцю. Грамадзянская пазіцыя ў раскрыцці вобраза заўсёды ясная.

У чым бачыць шчасце актрысы? У служэнні народу сваім мастацтвам. Калі ёсць магчымасць падзяліцца з глядачом тымі думкамі, пачуццямі, надзеямі, якімі жыве яна, Ганна Абуховіч, — патрабавальны мастак і чулы чалавек, народная артыстка рэспублікі.

Клара КУЗНЯЦОВА.

Народная артыстка БССР Зінаіда Канапельна ў спектаклях «Несцерна», «Снежныя зімы» і «Трыбунал».

УЗНЁСЛЫЯ — І ЗЯМНЫЯ

За сорок пяць гадоў працы на сцэне Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа было іх шмат. Каля двухсот. Гартаюшытак роляў, дзе Зінаідай Канапелькай занатаваны самыя адметныя. Насця і Мальвіна («Несцерка» В. Вольскага), Надзея («Чалавек з ружжом» М. Пагодзіна), Марыя Антонаўна («Рэвізор» М. Гоголя), Вольга («Яе сябры» В. Розава), Разалія Паўлаўна («Клоп» У. Маякоўскага), Паліна («Трыбунал» А. Макаёнка), Вольга («Снежныя зімы» І. Шамякіна), Міхаліна («Трыбога» А. Петрашкевіча)... Розныя п'есы, розныя характары, розныя рэжысёрскія канцэпцыі. І ўсё ж ролі нечым няўлоўна сугучныя. Чым? Мабыць, тым, што ў актёрстве Зінаіды Канапелькі адчуваеш яе ўладарную зацікаўленасць жаночым лёсам. У кожную ролю яна ўносіць сваю душэўную цеплыню і свой боль. Жаночы лёс, перажыты ёю на сцэне, — складаны: жанчыны яе, такія зямныя і абавязкова апаэтызаваныя, вабяць прадаў сардэчных пачуццяў. І ў наш час, які стаў модным называць «векам уніфікацыі», Зінаіда Канапелька можа ў ролі выглядаць нават крыху «старасвецкай» жанчынай, схільнай часам і да сентыментальнасці, а ў некаторых узнімаецца да трагедыіных вяршынь. Такім, з усім комплексам жаночага характава, з надзеямі,

расчараваннямі, узлётамі душы і роспаччу, слабасцямі і сілай, і паўстаюць перад глядачом персанажы З. Канапелькі з п'ес Б. Лаўранэва, А. Карнейчука, В. Шэкспіра, Я. Райніса, Ф. Шылера... У вялікім рэпертуарным спісе сярод роляў класічнага і сучаснага рэпертуару найбольш прыкметныя (ды і па колькасці яны пераважаюць) гераіні твораў беларускіх аўтараў. Зінаіда Канапелька сапраўды народная артыстка. І па тым ганаровым званні, якое ёй нададзена, і па духу творчага пошуку, і па малюўніцкім сцэнічным характараў. Яна надзвычай тонка адчувае нацыянальны тэмперамент сваіх гераіні. Прырода яе актёрскія пачуццяў увабрала ў сябе задушэўнасць, гумар, унутраную засяроджанасць, глыбінныя эмоцыі. Вось Насця з «Несцеркі». Лірычная, вясёлая, закаханая, чыстая дзяўчына-прыгажуня з доўгімі русымі косамі, у нацыянальным адзенні — быццам з жыцця ўзышла на падмошкі. Той, хто бачыў З. Канапельку ў гэтай ролі, не забудзе і вельмі пранікнёных, то смутных, то вясёлых, беларускіх песень, што спявала на сцэне актрыса. Глыбокае адчуванне сапраўднай народнасці п'есы В. Вольскага і захапленне музыкой яе мовы зробілі яе сталым удзельнікам спектакля, дзе яна сёння іграе Мальвіну. А

колькі шчодрых дэталаў і нюансаў з жыццёвых назіранняў яна знаходзіць, ствараючы такія нацыянальна акрэсленыя характары, як Паліна («Трыбунал» А. Макаёнка), Міхаліна («Трыбога» А. Петрашкевіча), Маці («Бабка ў шчынах» К. Чорнага), Гануся (паводле трылогіі «На ростанях» Я. Коласа), Людміла («Святло з Усходу» П. Глебкі). Дзявочая шатлівасць і вострая характарнасць на мякка гратэску — такі дэявізон яе палітры. У значнай і скульптурна вобразнай галерэі горкаўскіх вобразаў ёй належыць яскравыя сцэнічныя партрэты — ад спектакля «Ягор Бульчыў» і да «Зыкавых» у коласуцаў. І заўсёды яна шануе аўтарскую задуму, аўтарскае слова. Ёй дарагое суладдзе паміж тым, што напісана драматургам, і тым, што гучыць са сцэны, паўстае ў святле рампы як чалавечая постаць, як адметная індывідуальнасць. Лёс яе гераіні — даўчальны, бо актрыса прымушае глядача суперажываць і задумвацца аб прычынах то блукання жанчыны па пакутах, то велічнага прасвятлення душы ў віры гістарычных змен. Мы заўсёды бачым шчырасць і сапраўдны народны дух, які аднае вобразы жанчын у З. Канапелькі ў панарамную споведзь мастака.

Вячаслаў РАКІЦКІ.

Народная артыстка БССР Ганна Абуховіч у спектаклях «Каменнае гняздо», «Птушкі нашай маладосці» і «Дом Бернарды Альбы».

МАСТАК, ПЕДАГОГ, ГРАМАДЗЯНІН

У гэтыя дні народнаму мастаку БССР Івану Восіпавічу Ахрэмчыку споўнілася 67 гадоў. Дзейнасць яго была шматграннай, творчая работа спалучалася з педагогічнай і грамадскай. І. Ахрэмчык — адзін з мастакоў старэйшага пакалення, пачатак творчага шляху якога супаў з перыядам станаўлення мастацкай школы, сцвярджэння сацыялістычнага рэалізму ў выяўленчым мастацтве Савецкай Беларусі. Яго творчасць спрыяла распрацоўцы гісторычна-рэвалюцыйнай тэмы ў станковай карціне 30-ых гадоў, да якой ён звярнуўся яшчэ ў час вучобы ў Маскоўскім вышэйшым дзяржаўным мастацка-тэхнічным інстытуце. Жывапіснае палатно «Падпісанне Маніфеста аб стварэнні Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі», паказанае на 3-й Усебеларускай выстаўцы 1927 года, было адзначана першай прэміяй. Работа над дыпламам «І з'езд РСДРП» вызначыла напрамак усёй яго далейшай творчасці.

Вярнуўшыся ў Мінск, І. Ахрэмчык актыўна ўключыўся ў мастацкае жыццё: становіцца адным з арганізатараў «Рэвалюцыйнага аб'яднання мастакоў Беларускай Рэспублікі» (РАМБ), прымае ўдзел у конкурсе на кампазіцыю «Індустрыялізацыя БССР», піша новыя творы, ставіць і паспяхова вырашае праблемы колеру, на-

ларыстычнай пабудовы карціны. І ўсё гэта мела немалаважнае значэнне для развіцця беларускай жывапіснай школы. Зварот да гісторычна-рэвалюцыйнай тэматыкі ў той час быў сам па сабе значным. Сцвярджэнне ў жывапісе такога сур'ёзнага жанру, як гістарычная карціна, надавала мастацтву новы змест, значэнне, ідэйную накіраванасць. А гэта, у сваю чаргу, вяло да ўзбагачэння выяўленчых сродкаў, пошуку новых кампазіцыйных і пластычных рашэнняў. У гады Вялікай Айчыннай вайны І. Ахрэмчык, будучы ў эвакуацыі на Урале, займаецца педагогічнай дзейнасцю. Пасля пераезду ў Маскву ўдзельнічае ў выданні бальвога сатырычнага плаката-газеты «Раздавім фашысцкую гадзіну» і часопіса «Партызанская дубінка». І тады ўжо, і ў пасляваенны перыяд ён працуе над карцінамі, прысвечанымі героіцы ваенных гадоў. Найбольш вядомым творам становіцца палатно «Абаронцы Брэсцкай крэпасці». Сваёй творчасцю мастак аказаў значны ўплыў на развіццё беларускага партрэта. Ён створана галерэя партрэтаў дзяўчаў Беларускай культуры, якія вызначалі жывапіснай вартасцю і выразнай распрацоўкай індывідуальных характэрныя. Лепшым партрэтам — кампазітарам М. Аладава (1929), пазта П. Глебкі, народнай артысткай БССР Г. Глебава і З. Васільевай (1943), пісьменніца П. Пестрана (1968) — уласціва стрыманая, але насычаная колеравая гама, шырокае, свабоднае пісьмо. І. Ахрэмчык у сваёй творчасці выступае і як адметны майстар пейзажа. Ужо ў раннім перыядзе, у 30-ыя гады, мастак умеў убачыць цікавае, прывабнае, раман-

тычнае — у паўсдзённым, у звычайным працоўным жыцці. Яго работы тонка перадавалі ў пейзажы сувязь з жыццём, неслі пазытыўна нахільнае бачанне навакольнага свету, як у лістах анварэльнага цыкла «Гідраторф», як ва ўсіх пейзажах, напісаных у розны час. На жаль, амаль усё створанае мастаком да 1941 года загінула ў гады вайны, і пра шматлікія яго карціны даваеннага часу можна меркаваць па асобных уцалелых работах, успамінах сучаснікаў. Шмат зроблена І. Ахрэмчыкам у галіне манументальна-дэкаратыўнага мастацтва сумесна з іншымі мастакамі, і вылікана гэта было патрэбай уключыць у найбольш значныя грамадскія інтэр'еры творы манументальныя — роспісы, пано, па сутнасці, першыя ў практыцы беларускіх мастакоў... Мастак, грамадскі дзеяч, педагог... З 1931 года і да канца жыцця Іван Восіпавіч займаўся педагогічнай дзейнасцю. Спачатку ў Віцебскім мастацкім тэхнікуме, дзе шмат працаваў над пераўтварэннем навукальнага працэсу. Пасля вайны — у Мінскім мастацкім вучылішчы. На працягу многіх гадоў ён узначальваў кафедру жывапісу ў Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкім інстытуце. За пэўную творчую, педагогічную і грамадскую дзейнасць І. В. Ахрэмчык узнагароджаны двума ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, Ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савета БССР. Сваёй актыўнай творчай і педагогічнай дзейнасцю І. В. Ахрэмчык зрабіў прыкметны ўклад у развіццё выяўленчага мастацтва Савецкай Беларусі.

Ф. ВАЛАДЗЬКО.

ШМАТГРАНАЕ і рознабаковае жыццё савецкага чалавека, будаўніка камуністычнага грамадства. Яго стваральная праца і творчасць і ёсць сучасная тэма, якая трывала зацвердзілася ў рэпертуары многіх самадзейных тэатраў.

І, разам з тым, трэба прызнаць, мы яшчэ не заўсёды падыходзім да фарміравання рэпертуару з вялікай адказнасцю і адчуваннем часу.

Мы рыхтуем усяго два спектаклі ў год. Гэта дазваляе нам старанна прадумваць свой рэпертуар. Пры гэтым трэба абавязкова ўлічваць, ці пад сілу калектыву п'еса, а, галоўнае, ці патрэбна яна сённяшняму глядачу, ці закранае праблемы, якія хваляюць грамадскасць, і, нарэшце, ці пасадзейнічае яна росту калектыву, ці стане для яго прыступкай творчага росту і майстэрства.

На мой погляд, фарміраванню рэпертуару маглі б садзейнічаць розныя твор-

най творчасці Мінскай вобласці калектыву быў удастоены першага месца.

На фестывалях і аглядах мы не засталіся незаўважанымі. Здаецца, можна было б радавацца. Аднак жа амаль з кожнага агляду вяртаешся з пачуццём прыкрасці. Чаму? Таму што арганізаваныя яны, на мой погляд, незадавальняюча. Удзел калектыву ў аглядзе — гэта яго творчая справаздача, гэта, нарэшце, свята для яго. А для арганізатараў гэта, часам, проста мерапрыемства дзеля чарговай «галачкі».

На апошнім аглядзе наш спектакль пачаўся пасля дзевяці вечара. А да гэтага паўдня чакалі, потым у спешцы ставілі дэкарацыі і г. д. Акцёры стомленыя, члены камісіі паглядаюць на гадзінік, увагуле нервуюцца. Пра якое ж свята можа ісці гаворка?

СВЯТА ПАВІННА БЫЦЬ СВЯТАМ

ныя семінары і лабараторыі рэжысёраў, на якіх рабіліся б агляды напісаных у апошні час п'ес, выступалі крытыкі, драматургі, прафесійныя рэжысёры і артысты.

У нашым тэатры, напрыклад, вялікай любоўю і павагай карыстаецца драматургія Аляксандра Вампілава. Гэта — цяпер. А ў 1975 годзе, калі я прыйшоў у калектыву, мы пачыналі работу над спектаклем па п'есе М. Себасцяна «Безыменная зорка». Гэта твор псіхалагічнага плана, які з вялікай сілай выкрываў абыякавасць, мяшчанства, выяўляў карані, якія спараджаюць іх. Тут патрэбны былі акцёры вопытныя. А ў нас калектыву па сутнасці не было, трэба было яго ствараць нанова. Пачалі працаваць. Нешта атрымлівалася, а галоўнае — не было. Адным словам, п'еса аказалася не па плячы. Было вельмі крыўдна: першая работа з калектывам пагражала няўдачай.

Будучы ў Мінску, я сустрэўся з рэжысёрам Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы А. Андросікам і падзяліўся сваімі засмучэннямі. Андрэй Фёдаравіч парэкамендаваў звярнуцца да творчасці Аляксандра Вампілава. Так у тэатры з'явілася п'еса Вампілава «Старэйшы сын» і, натуральна, спектакль, над якім працавалі з вялікай радасцю і натхненнем. Кожны выканаўца аздабляў ролю сваімі назіраннямі з жыцця, таму што творчасць А. Вампілава звернута ў дзень сённяшні. Калі гаварыць у двух словах пра творчасць гэтага драматурга, то ў яго заўсёды невялікі будзёныя эпізод ці падзея выходзяць на вялікія жыццёвыя абагульненні.

У спектакля «Старэйшы сын» быў шчаслівы лёс. Ён быў шмат разоў паказаны сельскаму глядачу. На Усеаюзным фестывалі народнай творчасці Мінскай вобласці калектыву за гэтую работу быў удастоены звання лаўрэата. З гэтага спектакля пачалося новае нараджэнне тэатра.

Напэўна, у рэпертуары кожнага народнага калектыву ёсць п'еса на ваенна-патрыятычную тэму. А калі няма, то павінна быць, таму што гэта не толькі памяць пра тых, хто аддаў сваё жыццё за нашу мірную працу, за свабоду Радзімы, але і заклік да новых пакаленняў не дапусціць новай вайны. Памятаю, з якім хваляваннем чыталі членам калектыву інсцэніроўку апавесці Б. Васільева «У спісах не значыцца». Работа над спектаклем запатрабавала максімум творчых і фізічных сіл, і для кожнага выканаўцы пакінула ў душы незабыўны след. Вывучаліся матэрыялы пра вайну, пра абаронцаў Брэсцкай крэпасці, расказы сведак, нарэшце, мы самі паехалі ў крэпасць...

За гэты спектакль на дэкадзе народ-

нага Яшчэ памятаю. На дэкадзе народнай творчасці адзін адказны таварыш, бясконца прыспешваючы нас, сказаў: «Калі праз пяць хвілін не закончыце ўстаноўку дэкарацый, вас не будзе каму глядзець, журы пойдзе». Ну, як гэта можна?

І, нарэшце, апошні прыклад. Калектыву быў удастоены гонару прадстаўляць рэспубліку на «Рампе дружбы-78». Даведзілі ж мы пра гэта чамусьці толькі за два тыдні. Час быў летні, пара адпачынкаў і г. д. У выніку амаль без рэпетыцый давалася ехаць на адказны спектакль. А чаму мы не ведалі пра гэта, скажам, за два месяцы? Дык жа і гэта не ўсё. Была дамоўленасць, што будзем выступаць на пляцоўцы ТЮГа. Гэта нас задавальняла. Але па прыездзе даведзіліся: у Палацы культуры чыгуначнікаў, дзе сцена не падыходзіць, няма нават электрыка. Натуральна, калектыву выступілі ніжэй сваіх магчымасцей. І зноў міжволі задаеш сабе пытанне: чаму так? Замест свята — горкі асадак.

Далей — болей. Прайшоў агляд, вам аб'явілі, што вы ўзнагароджаны дыпламам лаўрэата. Здавалася б, тут жа ва ўрачыстай абстаноўцы павінны ўручыць узнагароду. Але праходзіць паўгода, а то і год, пакуль вы яе атрымаеце. Напрыклад, дыплом лаўрэата фестывалю Мінскай вобласці калектыву быў уручаны праз год, калі ўсё пра гэта забыліся. Абяцаная ж прэмія не ўручана да гэтага часу.

І яшчэ. Кепскія ў нас сувязі паміж народнымі тэатрамі. Сустрэкаемца мы ад агляду да агляду. А быў жа складзены графік абменных спектакляў, ды застаўся ён на паперы.

Я не хачу сказаць, што з-за ўсіх гэтых «накладак» (калі гэта толькі накладка), у нас апускаюцца рукі. Не, вядома. Зараз наш тэатр працуе над п'есай Ю. Грушаса «Любоў, джыз і перл». У нас ёсць і калектыв-спадарожнік пры Слуцкім таварыстве сяляных, які рыхтуе спектакль па п'есе І. Шамякіна «І змоўклі птушкі». Спектакль гэты мы прысвячаем 60-годдзю БССР і КНБ.

М. МАЦКЕВІЧ,
мастацкі кіраўнік Слуцкага народнага тэатра.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Хведару Жычку з прычыны напатаўшага яго гора — смерці брата.

Саюз пісьменнікаў БССР глыбока смуткуе з прычыны смерці паэта Уладзіміра Варно і выказвае спачуванне родным і блізням нябожчыка.

І Ў ШЭФАЎ ЁСЦЬ ПРАБЛЕМЫ

Клубнымі ўстановамі назапашаны пэўны вопыт у культурным абслугоўванні сельскіх працаўнікоў, шэфстве над сельскімі дамамі культуры і калектывамі мастацкай самадзейнасці. Скажам, толькі ў Мінскай вобласці ўстановамі культуры прафсаюзаў — удзельнікам і саборніцтва за лепшую арганізацыю культурна-шэфскай работы на вёсцы — штогод даецца каля 1500 канцэртаў.

Шмат гадоў запар Палац культуры Белсаўпрофа праводзіць на сяле свята самадзейнага мастацтва. У 1977 годзе такое мерапрыемства было праведзена ў саўгасе «Волма» Мінскага раёна. Кожны з 6 дзён свята прысвячаўся аднаму з відаў мастацтваў. Палац культуры нафтавікоў (г. Наваполацк Віцебскай вобласці) даў на сяле больш чым 30 канцэртаў, Дом культуры Магілёўскага аўтазавода імя С. М. Кірава — 20, Палац культуры Баранавіцкага баваўнянага камбіната — 18 і г. д.

З кожным годам усё больш самадзейных калектываў прафсаюзаў, якія маюць званне «народны», ствараюць у вёсках калектывы-спадарожнікі. Такія калектывы-спадарожнікі створаны Палацам культуры Полацкага завода шкловалакна ў саўгасе «Белае» Полацкага раёна, Палацам культуры імя Куібышова Добрушскай фабрыкі «Герой працы» — у калгасе «Дружба», Палацам культуры «Будаўнік» трэста «Мазысельбуд» — у саўгасе «Калінка», Домам культуры вытворчага аб'яднання «Бабруйскадрэў» — у калгасе імя Мічурына і г. д.

Умовамі традыцыйнага агляду народных калектываў прафсаюзаў Мінскай вобласці, які праводзіцца адзін раз у два гады, вызначана, што ў ацэнку творчай дзейнасці народных калектываў уваходзяць і выступленні іх сельскіх спадарожнікаў, агляд якіх праводзіцца паралельна.

І ўсё ж канцэртная дзейнасць гарадскіх самадзейных калектываў на вёсцы, стварэнне вясковых калектываў-спадарожнікаў і іншая эпізодычная шэфская работа ў сельскіх клубах не вырашае задач карэннага, якаснага ўздыму работы сельскіх устаноў культуры і росквіту самадзейнасці. Зрэшты, і сама канцэртная дзейнасць шэфу на сяле патрабуе больш планамернай арганізацыі.

На наш погляд, патрэбен адзіны комплексны план шэфскай работы на сяле, распрацаваны абласнымі і раённымі аддзеламі культуры. У гэтых комплексных пла-

нах павінны быць улічаны патрэбнасці сельскіх устаноў культуры ў шэфскай дапамозе, а таксама магчымасці прафсаюзных устаноў.

Адной з дзейных форм аказання метадычнай і практычнай дапамогі культурным работнікам сяла маглі б стаць пастаянныя кансультацыйныя пункты, рэгулярную работу якіх можна арганізаваць на шэфскіх пачатках у раённых цэнтрах.

На нашу думку, вялікую перспектыву мае стварэнне клубаў-спадарожнікаў і калектываў-спадарожнікаў на сяле. Так, напрыклад, цяпер шырока вядомыя народныя калектывы — этнаграфічны ансамбль «Лявоніха» саўгаса «Сцяг Кастрычніка» Бярэзінскага раёна, хор саўгаса «Натальеўск» Чэрвеньскага раёна — некалькі гадоў назад былі спадарожнікамі народнага хору Дома культуры будтрэста № 5 г. Мінска і народнага хору. Палаца культуры Мінскага аўтазавода. У 1977 годзе званне народнага было прысвоена хору саўгаса імя Раманава Бешанковіцкага раёна, які з'яўляецца калектывам-спадарожнікам народнага хору Віцебскай панчошна-трыкотажнай фабрыкі «КІМ».

Шэфы рэгулярна, не радзей аднаго-двух разоў у месяц, выезджаюць у калектывы-спадарожнікі, праводзяць там рэпетыцыі, вучэбна-творчую і выхаваўчую работу з удзельнікамі, аказваюць дапамогу мясцовым кіраўнікам у падборы рэпертуару і рабоце над ім. У практыцы творчай садружнасці ажыццяўляецца і адваротная сувязь. Кіраўнікі калектываў-спадарожнікаў часта прысутнічаюць на занятках і рэпетыцыях у сваіх шэфу. Усё больш папулярнымі сталі абменныя і сумесныя выступленні шэфу і іх сельскіх спадарожнікаў.

Ёсць і іншыя шматлікія факты плённага супрацоўніцтва гарадскіх самадзейных калектываў і сельскіх.

Разам з тым, відаць, не варты такую практыку шэфскіх сувязей распаўсюджваць на ўсе без выключэння клубныя ўстановы гарадоў. Стварэнне клубаў і калектываў-спадарожнікаў пад сілу не ўсім ім. Такую задачу, на наш погляд, можна паставіць перад гарадскімі ўстановамі культуры I і II груп, раённымі і гарадскімі дамамі культуры, перад усімі народнымі і некаторымі іншымі калектывамі самадзейнасці, якія працуюць стабільна. У рэспубліцы каля 300 калектываў, якія маюць званне народнага. Калі кожны з іх створыць на сяле калектыв-

спадарожнік (вядома, на справе, а не на паперы), гэта будзе прыкметны ўклад у вырашэнне пастаўленых задач. Натуральна, што практычнае ажыццяўленне гэтай работы вымагае некаторых арганізацыйных мер, да ліку якіх трэба аднесці конкурсы, агляды і інш.

Вырашаючы задачу палепшэння культурна-шэфскай работы на сяле, трэба абавязкова не забывацца аб такой справе, як наладжанне дакладнай сістэмы ўліку і справаздачнасці. Вопыт уліку канцэртнай дзейнасці на сяле накоплены Мінскім, Віцебскім і іншымі дамамі мастацкай самадзейнасці прафсаюзаў. Гэта — пуцёўкі і іншыя дакументы ўстаноўленага ўзору, якія даюць магчымасць не толькі колькасна, але і якасна ацэньваць вынікі праведзенай работы. На наш погляд, гэты вопыт трэба распаўсюдзіць і на іншыя раздзелы шэфскай работы. Такі ўлік дасць магчымасць органам культуры зрабіць аб'ектыўны аналіз праведзенай работы, убачыць у практыцы шэфскай работы станоўчыя і адмоўныя моманты, вызначыць яе аб'ём і змест на перспектыву.

Важнай праблемай, ад якой у многім залежыць палепшэнне культурна-шэфскай работы на сяле, з'яўляецца праблема транспарту. Да гэтага часу клубныя ўстановы і калектывы мастацкай самадзейнасці забяспечаны транспартам кепска — толькі адзінкавыя ўстановы культуры, галоўным чынам тыя, у якіх ёсць народныя калектывы, маюць у сваім распараджэнні аўтобусы. Нават пры наяўнасці неабходных сродкаў клубы не маюць магчымасці аплаціць транспартныя паслугі пры выездзе з канцэртнага на сяло, бо банк не прымае грошы па безнаўнаму разліку, кваліфікуючы гэтыя паездкі як арганізацыю адпачынку. Відаць, наспей час, калі клубным установам і калектывам самадзейнасці трэба прадаставіць магчымасць карыстацца аўтатранспартам за адпаведную плату.

І яшчэ. Калі прадпрыемства на сваіх машынах вьезе на сяло нейкае абсталяванне, будаўнічыя матэрыялы ці, нарэшце, перавозіць рабочых — гэта лічыцца шэфскай дапамогай. А калі на тых жа машынах едзе ў вёску для выступленняў калектыву мастацкай самадзейнасці, дык гэта ўжо немаведама што. Хіба шэфская дапамога — гэта толькі дапамога матэрыяльная?

І. ПАЛЯКОУ,
старшы метадыст
Рэспубліканскага
Дома мастацкай
самадзейнасці
Белсаўпрофа.

У мяне падняўся настрой, і я напісаў нарыс пра вясновага каваля. Прынёс да рэдактара. Іван Іванавіч падняў на лысінку акуллары, паглядзеў на мяне і сказаў:

— Пакінь, пагляджу.

Я паклаў некалькі лістоў на стол і пайшоў, думаючы, пойдзе ў нумар ці не. Праз трыццаць мінут у мой кабінет заходзіць рэдактар, кладзе на стол лісты і гаворыць:

НАСТРОЙ

— Не пойдзе. У наш час электрабрытваў барод не носіць. Да таго ж твой каваль парушае тэхніку бяспекі. Уяві, як гарыць барада. А хто гасіць будзе? Га? А ты нарыс. Не пойдзе.

З жонкай палаяўся, падумаў я, і паклаў «Бараду», так называўся нарыс, у стол.

Праз некалькі дзён пры добрым настроі я перапрацаваў нарыс, «збрыў» кавалю бараду і пераступіў парог кабінета рэдактара. Ён толькі што прыйшоў з нарады.

— Што там у цябе, паназвай? — не глядзячы на мяне, спытаў рэдактар.

— Нарыс прынёс.

— Зноў нарыс? Ну, пакінь, пагляджу, — буркнуў Іван Іванавіч і пачаў разгадваць красворд.

Праз гадзіну ён зайшоў да мяне, паклаў нарыс і сказаў:

— Слабы нарысок. Не пой-

дзе. Бараду збрыў — гэта добра. Толькі вельмі многа грунату ў кузню. Ды і каваль твой усё кувалдай б'е. А ў час пнеўматыкі... Як бы гэта табе растлумачыць... Словам, твой герой супраць прагрэсу. Зразумеў?

Я зразумеў. Рэдактару далі вымову і ён страціў настрой. Мой нарыс зноў лёг у стол.

Праз некалькі дзён рэдактар заглянуў у мой кабінет. Твар

яго лучыўся ўсмешкай, вочы гарэлі радасным агнём.

— Чытаў? — ён працягнуў мне абласную газету, дзе нас хвалілі за актыўнае асветленне ўборачных работ. — А ты гаворыш, дрэнна працуем...

— Я нічога не кажу, — адказваю я.

— Ладна. Мо што цікавае намалюваў?

— Нарыс, — я дастаў «Бараду».

Рэдактар прачытаў і ўсмінуўся:

— Аказваецца, можаш пісаць. Толькі тут папраў. Як гэта ў цябе было ў першым варыянце?

— Вялікая пушыстая барада мудзеляй ляжала на шырокіх грудзях...

— Вось так і папраў. Я паправіў. Рэдактар узяў нарыс і пайшоў да сябе.

У наступным нумары «Барада» заняла цэлы падвал.

А. ГАЛЫНСКІ.

Юрый РЫБНИКАЎ

ДУМКІ ЎГОЛАС

Мастацтва патрабуе не столькі ахвяр, колькі талентаў.

У здаровым целе — здароўе дзвюх.

Жанчыны не старэюць — старэюць іх пашпарты.

Каб мала пісаць, трэба шмат думаць.

Пераклаў з украінскай Я. ЗАПЕКА.

Марцін КОУЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

— Не трэба воплескаў, — сціпла прасіла моль.

Нас і калісь наведвалі іншапланецяне, але тады іх называлі нячыстай сілай.

Тэхніка бяспекі: пра бяспеку ўспамінаюць, калі тэхніка ўжо дапамагчы не можа.

Не кожны Сакрат мае сваю сакратарку.

ДЗІВАК — ЧАЛАВЕК...

Паэт і крытык.
Мал. Н. ЛУГАВОЙ.

ПАРОДЫ

Георгій ЮРЧАНКА

НА ЖАЛЬ

Ёсць глыбіня, ёсць рыфы-мелі.
Красунь нямала ёсць на свеце.
Міхась ПАРАХНЕВІЧ.

Штодня я снедаю на ранку,
У абед за стол саджуся зноў.
Але з упартасцю каханні
Ганю напярэч нішчымнасць
слоў.

Пад філасофскія аблокі
Душой сягаю дзень пры дні.
Пячы аладкі дум высокіх
Люблю на плыткай глыбіні.
Даўно мне хочацца прымеціць
Цінаўны позірк у анне...
Красунь нямала ёсць на свеце,
Ды ўсе, на жаль, — не для
мяне.

ВЫМОЎНАСЦЬ МАЎЧАННЯ

— Якая ноч! — крычу табе я.
— І вышынні! — ты мне
крычыш.
Міхась РУДКОЎСКІ.
Сівая пушча.
Кружыць бусел.
Дубы, арэшныны, трава.
А высі-высі!
Палюбуюся,
Якая ў небе сінява!
Наперад рушым.
Утрапена

Мінаем зубра-адзінца.
Ідзем.

І я натхнёна
Чытаю вершы без канца.

Рашуча топчам разнатраўе...
Вось пазычны пералаз.
— Як вершы? — ўзрушана
спытаў я.

А ты...
маўчала мне ў адказ.

Анатоль ЗЭКАЎ

СЕЗОН ВЕРЫ

У салаўя работа —
Сезон спеваў.
3 ноты
на ноту,
3 дрэва
на дрэва,
3 ночы
у ранне...
Мне б паверыць самой сабе
І за розум, нарэшце,
ўзяцца...
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ.

У мяне такая праца —
Сезон веры у мяне.
Веру я лісе і зайцу,
Веру дубу і сасне.
Веру леташняму снегу
І слягоняшняй вадзе.
Веру ўзвіхранаму бегу
І бабулінай хадзе.
Веру дням усім і ночнам,
Веру кожнаму кусточку,
Палыну і лебядзе.
А задумацца сур'ёзна —
Думка выבלісне ў журбе:
Каб узяцца мне за розум,
То б паверыла я сабе.

ХТО САМЫ ЛЕПШЫ
ГОСЦЬ

Такі ў нас звычай ёсць,
Здаўна ў нас так заведзена:
Той самы лепшы госць,
Хто прыйдзе ў адведзіны.
Віктар ГАРДЗЕЙ.

Той не госць, хто на вяселлі
Косіць вочы часта штось,
І хоць шмат пустога меле,
Усё роўна ён не госць.

Той не госць, хто з імлінаў
Ледзьве ногі валача.
Ён — як госць напалавіну,
Ён — не цэлы госць яшчэ.
Госць такі не трэба ў доме.
Бо скажу я шчыра вам:
Самы лепшы госць, вядома,
Той, хто ў гасці кліча сам.

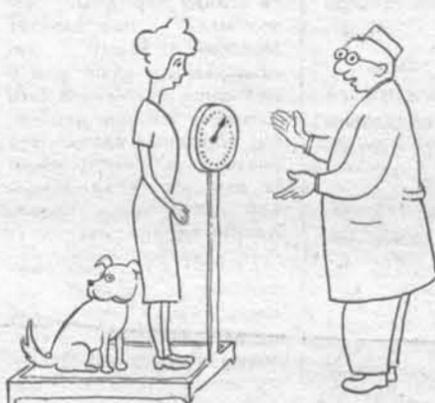
МАЎКЛІВЫ СОН

Я не знаю, што каму
прысніцца,
Я ж лася маўклівага сасню...
Віктар ЯРАЦ.
Усім на свеце нешта сніцца —
Так ужо, напэўна, трэба:
Аднаму — ў руцэ сініца,
А каму — жураўна ў небе.
Некаму ўсю ноч дзяўчаты
Сняцца — ажно сэрца ные.
Я ж на гэта небагаты,
Мне не сніцца сны танія.
Што каму — не знаю —
сніцца.
Мне ж самому, як на дзіва,
Проста нечым пахваліцца:
Сніцца лось —
І той маўклівы.

ДЗІВАК — ЧАЛАВЕК...

Мал. Н. ДОРАШ.

— Вы добра прыбавілі ў вазе.
Мал. Н. ЗАМСКАГА.

ЖОРСТКАСЦЬ

Моцна трымаючы яе ў руках, ён выбег на ярка асветленае месца. Азірнуўся па баках і прысеў, яшчэ мацней прыціснуўшы яе да сябе. Потым схіліў галаву і ўдарыў па ёй першы раз. Яна заплакала. Але хутка заціхла.

Тады ён зноў прыўзняўся, паглядзеў уверх і моцна ўдарыў па ёй другі раз... Хутка яго рукі, а заадно і ногі хадзілі ўжо ходырам, валасы нагадвалі лісце паўднёва-афрыканскай пальмы, якое папала пад дзеяцільны ўраган. А ён біў, біў... Ой, як яна ўсхліпвала, плакала і рыдала! Мне таксама да слёз было шкада яе. Але мне было шкада і сваіх грошай. Скурчаны, я працягваў сядзець на сваім месцы. Тое самае рабілі і суседзі: адны заціснулі вушы, іншыя заплюшчылі вочы. І сядзелі моўчкі, баючыся варухнуцца. А ён ужо біў з усё сілы. Потым закінуў уверх галаву і пачаў выкрываць нікому не зразумелыя словы...

Мне яшчэ больш стала шкада гітары, якую спявак трымаў у руках. Я падхапіўся з месца і выбег з залы, не дагледзеўшы да канца эстрадную праграму.

Васіль НАВДЗІН.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэлей БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 12345678910 12345678910 АТ 20607

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масвай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксандр АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ [адказны сакратар], Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ, Юрый ГРЫГОР'ЕЎ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара], Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО.